

Nea Lahtinen

**IHMISSUSI TOIMIJANA JA TOISENA ELINA
PITKÄKANKAAN KUURA-TRILOGIASSA JA
HUKAN PERIMÄT -ROMAANISSA**

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2022

TIIVISTELMÄ

Nea Lahtinen : Ihmissusi toimijana ja toisena Elina Pitkäkankaan Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimät* -romaanissa
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Kirjallisuustiede
Toukokuu 2022

Pro gradu -tutkielmassani tutkin Elina Pitkäkankaan fantasiaromaaneissa *Kuura* (2016), *Kajo* (2017), *Ruska* (2018) ja *Hukan perimät* (2020) esiintyvää ihmissusihahmoa ja ihmissusiin kohdistuvia asenteita. Tarkastelen, miten hahmon ja siihen suhtautumisen kautta teoksissa käsitellään kriittisesti yhteiskunnallisia teemoja, erityisesti toimijuutta ja toiseutta. Olen kiinnostunut selvittämään, millaisina ihmissudet teoksissa esitetään ja miten ne suhteutuvat aiempiin ihmissusiesityksiin sekä millaista toimijuutta ihmissusilla teoksilla on ja miten niille käsitetty toimijuus vaikuttaa niihin suhtautumiseen. Hypoteesini on, että ihmissuden hahmo näyttytyy teoksissa sekä inhimillisenä että ei-inhimillisenä toisena. Tämän oletuksen pohjalta tarkastelen ihmissusia erikseen näistä kahdesta näkökulmasta ja esitän molempiin näkökulmiin kolme eri tulkintaa, joissa ihmissuden hahmon kautta tarkastellaan kriittisesti toiseuttamisen seurauksia.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä toimivat posthumanismi, lajitutkimus ja James Phelanin retorista kertomusteoriaa ja henkilöahmotutkimusta yhdistelevä lähestymistapa. Näitä lähestymistapoja yhdistelemällä hahmottelen erilaisia näkökulmia ihmissusihahmon tarkasteluun ja teosten tematiikan tulkintaan. Tutkiessani ihmissutta inhimillisenä toimijana ja toisena lähestyn hahmoa seksuaalisena ja romanttisena kumppanina, sairauden vuoksi stigmatisoituna ja eri ihmistoimijoiden vallankäytön kohteena tai välineenä. Tarkastellessani hahmoa ei-inhimillisenä toimijana ja toisena taas tulkitsen ihmissutta kategorista luokittelua horjuttavana hirviönä, eläinaktivismin rinnastuvan toiminnan kohteena ja ihmisen luontosuhteen tarkastelun välineenä. Toisin kuin ihmissusihahmojen tutkimuksessa yleensä on tapana, pohdin myös sitä, miten ihmissusihahmoin suhtautuminen teoksissa heijastelee suhtautumistamme todellisuuden ei-inhimillisiin toimijoihin.

Aiemmassa tutkimuksessa ihmissutta on usein tarkasteltu sosiaalisena toisena ja yhteiskunnan ulkopuolisena, ja havaintojeni mukaan nämä luonnehdinnat sopivat kuvaamaan myös Pitkäkankaan teosten ihmissusihahmoja. Ihmissudeksi tulemisella on monille hahmoille kuitenkin myös positiivisia seurauksia. Teoksissa hyödynnetään aiemman ihmissusifiktio kuvastoa ja nojataan paranormaalien romantiikan, YA-kirjallisuuden ja kauhufiktio konventioihin mutta myös uudistetaan trooppia esittämällä yhtä aikaa myötätuntoa herättävä ja vaarallinen olento, jossa ovat sen molemmissa olomuodoissa läsnä inhimillisuus ja ei-inhimillisuus. Tutkimus on yksi esimerkki siitä, että kotimaisessa paranormaalien YA-romantiikan ihmissusifiktiossa voidaan käsitellä keskeisiä ja ajankohtaisia yhteiskunnallisia aiheita ja uhkakuvia.

Avainsanat: ihmissudet, toimijuus, toiseus, Kuura-trilogia, Hukan perimät

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Aiempi tutkimus	4
1.2	Posthumanismi, toiseus ja toimijuus	7
1.3	Paranormaalien romantiikan ja young adult -kirjallisuuden konventiot	11
1.4	Retorinen kertomusteoria ja henkilöhaahmotutkimus	15
1.5	Tutkielman rakenne	17
2	Ihmissusi hahmona	18
2.1	Ihmissuden hahmon historia	18
2.2	Suomalaiset ihmissudet ja susi suomalaisessa kulttuurissa	23
2.3	Muodonmuutokset ja ihmissuden ristiriitainen toimijuus	30
3	Ihmissusi inhimillisenä toimijana ja toisena	42
3.1	Romanttinen ja seksuaalinen ihmissusi	42
3.2	Lykantrofia sairautena	53
3.3	Ihmissusi vallankäytön välineenä	63
4	Ihmissusi ei-inhimillisenä toimijana ja toisena	70
4.1	Ihmissusi hirviönä	70
4.2	Ihmissusi eläinaktiivisuuden kohteena	80
4.3	Ihmissuden, ihmisen ja luonnon suhde	87
5	Johtopäätökset	92
	Lähteet	96

1 Johdanto

Tutkin, miten Elina Pitkäkankaan romaaneissa *Kuura* (2016, tästä eteenpäin *KU*), *Kajo* (2017, tästä eteenpäin *KA*), *Ruska* (2018, tästä eteenpäin *R*) ja *Hukan perimät* (2020, tästä eteenpäin *HP*) ihmissuden hahmon ja ihmissusiin kohdistuvien asenteiden kautta teoksissa nostetaan esille yhteiskunnallisia teemoja. Tavoitteenani ei ole luoda yhtä rajattua tulkintaa kohdeteoksista, vaan hahmotella, millaisilla tavoilla teosten voidaan tulkita kommentoivan ajankohtaisia yhteiskunnallisia ilmiöitä. Keskityn tarkastelemaan ihmissusihahmoa toimijuuden ja toiseuden esittämisen näkökulmasta. Hypoteesini on, että ihmissuden hahmo näyttäytyy teoksissa sekä inhimillisenä että ei-inhimillisenä toisena, ja hahmojen tärkeitä temaattisia funktioita ovat toimijuuteen liittyvien käsitysten kapeuden kyseenalaistaminen ja toiseuttamisen riskien esiin nostaminen. Populaarikulttuurin ihmissutta on usein tarkasteltu sosiaalisena toisena ja yhteiskunnan ulkopuolisuuden ruumiillistumana, ja olen kiinnostunut selvittämään, missä määrin nämä luonnehdinnat sopivat kuvaamaan kohdeteosten ihmissusia. Toisin kuin ihmissusihahmojen tutkimuksessa yleensä, olen kiinnostunut tutkimaan myös sitä, miten ihmissusihahmoin suhtautuminen teoksissa heijastelee suhtautumistamme todellisuuden ei-inhimillisiin toimijoihin.

Tätä tutkimusta motivoi halu osallistua keskusteluun nuorille ja nuorille aikuisille suunnatussa kirjallisuudessa tarkasteltavista yhteiskunnallisista teemoista. On aikansa elänyt mutta sitkeä käsitys, että nuorille lukijoille kirjoitetussa young adult -fiktiossa käsiteltäisiin vain nuoria puhuttelevia ja nuorten elämää koskettavia teemoja, vaikka monissa nuorten- ja YA-kirjoissa käsitellään esimerkiksi vallan, ihmisyyden ja ihmisen luontosuhteen kaltaisia teemoja, joita aikuistenkin kaunokirjallisuudessa tarkastellaan. Esimerkiksi nuorille suunnatun ihmissusikirjallisuuden tutkimuksessa ihmissusi tulkitaan usein yksinkertaisesti metaforaksi teini-iälle (ks. esim. Franck 2020), vaikka muutkin tulkinnat olisivat perusteltuja. Onneksi kirjallisuustieteellisessä tutkimuksessa on tuotu esille myös toisenlaisia näkökulmia. Näin tekevät esimerkiksi Maria Laakso, Toni Lahtinen ja Hanna Samola artikkelissaan ”Young Saviors and Agents of Change: Power, Environment, and Girlhood in Contemporary Finnish Young Adult Dystopias” (2019) tulkitessaan YA-dystopioiden heijastelevan ympäristöuhkiin ja sosiaaliseen epätasa-arvoon liittyviä huolia.

Tutkimukseni kiinnittyy pääasiassa lajitutkimuksen ja posthumanistisen kirjallisuudentutkimuksen perinteisiin, joiden lähestymistapoja yhdistelen. Tarkastelen kohdeteoksia paranormaalien young adult -romantiikan tradition kehityksessä, sillä lajikonventiot vaikuttavat ihmissusien esittämiseen teoksissa. Toisaalta pyrin hahmottamaan teokset osana laajempaa ihmissusifiktio tradition, sillä kohdeteosten ihmissusihahmoissa on havaittavissa yhtäläisyyksiä myös esimerkiksi kauhuelokuvien ihmissusiin. Posthumanistiseen tapaan hahmottaa kirjallisuuden ilmiötä (tai laajemmin mitä tahansa kulttuurisia ilmiötä) nojaan, kun tarkastelen ihmissusia kategorioiden horjuttajina ja ylittäjinä. Oletan, että hahmot problematisoivat tiukkaa jaottelua esimerkiksi inhimilliseen ja ei-inhimilliseen sekä kyseenalaistavat ihmislajin ensisijaisuuden, kun erilaisia toimijoita arvioidaan.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisina ihmissudet kohdeteoksissa esitetään? Miten ne suhteutuvat aiempiin esityksiin ihmissusista?
2. Millaista toimijuutta ihmissusilla teoksissa on? Miten niille hahmotettu toimijuus vaikuttaa siihen, miten niihin suhtaudutaan?
3. Miten ihmissusiin kohdistuvien asenteiden esittämisen kautta kohdeteoksissa käsitellään kriittisesti yhteiskunnallisia teemoja, erityisesti toiseutta ja toiseuttamista?

Kuura, *Kajo* ja *Ruska* muodostavat Kuura-trilogian, ja *Hukan perimät* -romaanit voidaan lukea niiden itsenäisenä esiosana. Kaikkien neljän teoksen miljööinä toimii vaihtoehtohistoriallinen Suomi, joka muistuttaa läheisesti meidän maailmamme Suomea mutta jota riivaa lykantropia-niminen virus. Virus aiheuttaa tartunnan saaneissa ihmisissä sekä fyysisiä että psyykkisiä muutoksia, joista ilmeisin on muodonmuutos susimaiseksi valtavaksi pedoksi viruksen aktivoituessa. Suden muodon ottaessaan lykantropiaan sairastuneet, joita kutsutaan ihmissusiksi tai hukiksi, menettävät inhimillisen tietoisuutensa ja kontrollinsa ja kokevat vastustamatonta tarvetta nauttia ihmislihaa. Teosten maailmassa hukat ovat vainottuja, ja tartunnan saaneet yksilöt vangitaan ja useimmiten teloitetaan, jos tapaukset päätyvät Jahdin eli kansainvälisesti toimivan ihmisiä lykantropialta suojelevan organisaation tietoon. Yhdessä romaanit muodostavat noin kaksikymmenvuotisen ajanjakson, jonka aikana asenteet

ihmissusia kohtaan muuttuvat rajusti maailmanlaajuisesti vaikuttavan kapinan ja virusta vastaan kehitetyn rokotteen keksimisen ja markkinoille tuomisen seurauksena.

Kuura-trilogiassa seurataan kahden nuoren aikuisen, Inkan ja Aaronin, sekaantumista ihmissusien oikeuksista käytävään taisteluun, jonka loppuhuipennus tapahtuu *Ruskassa*. Trilogian juonen alkamishetkellä hukkapelko eli pelko siitä, että muurien sisäpuolella tai edes läheisyydessä tavattaisiin ihmissusia, on ainakin nuorten näkökulmasta minimissään. Jahti ja kaupunkeja ympäröivät tarkkaan vartioidut muurit ovat julkisen tiedon mukaan pitäneet ihmissudet etäällä ja kaupungit turvallisina asuinpaikkoina useamman vuosikymmenen ajan. Jahdin valta-asemaa pönkittänyt väite, jonka mukaan ihmissusia ei Suomessa enää juuri esiinny, osoittautuu kuitenkin valheelliseksi. *Kuurassa* yksilöiden omat, moraalisesti kyseenalaiset valinnat käynnistävät tapahtumasarjan, jonka seurauksena hukkapelko on pian jälleen ajankohtainen. Yrittäessään pitää hengissä sekä itsensä että rakkaansa trilogian henkilöhahmot joutuvat kyseenalaistamaan sekä vallitsevan käsityksen hukista parantumattomasti sairaina ja mielettöminä olentoina että yhteiskunnan ja erityisesti sen hallinnon oikeudenmukaisuuden ja motiivit lykantropiaa vastaan käydyssä taistelussa. Tilanne kärjistyy lopulta ihmissusiaktivistien ja Jahdin sekä muiden ihmissusivastaisten toimijoiden väliseksi yhteenotoksi, jossa uhreilta ei säästyä.

Hukan perimissä tarkastellaan muutaman Kuura-trilogiassa esiintyvän sivuhenkilön aiempia vaiheita ja niitä tapahtumia, joiden seurauksena he ovat päätyneet joko lainsuojattomiksi ihmissusiksi tai näiden auttajiksi. Teoksen alkupuolella Jahdin ihmissusien eliminointioperaatiossa Pohjois-Suomessa kolme partiota joutuu vastatusten susimuotoisten hukkien kanssa, ja operaatioon osallistuneista Jahdin jäsenistä henkiin jäävät vain kapteeni Väinö Ollikainen ja aliupseerikoulutettava Alexander ”Alex” Berg. Tartunnan saatuaan he eivät voi enää palata ihmisten pariin, sillä asemastaan huolimatta heidät teloitettaisiin viruksen saamisen vuoksi. Miehet joutuvat opettelemaan pärjäämään luonnossa lainsuojattomina ja yhteiskunnan hylkiöinä, ja he vannovat kostavansa heidät muuttaneille ja heidän kollegansa surmanneille ihmissusille. *Hukan perimissä* valotetaan myös ihmissusien oikeuksia puolustavan aktivistijärjestö Werecoaren nousua ja esitellään ihmissusikultti, jossa lykantropiaa arvostetaan ja sitä pidetään kultin jäsenten keskuudessa ihmisyyttä kaikin tavoin parempana ja tavoiteltavana tilana.

Vaikka kohdoteosten määrä on pro gradu -mittaisen tutkielman puitteissa laaja, koen perustelluksi käsitellä kaikkia neljää romaania. Romaanit muodostavat yhdessä juonellisen jatkumon, mikä vaikuttaa ihmissusista ja niihin kohdistuvista asenteista hahmottuvaan kokonaiskuvaan.

1.1 Aiempi tutkimus

Muodonmuuttajista kertovia tarinoita löytyy suullisesta traditiosta asti, ja ne ovat herättäneet runsaasti myös akateemista kiinnostusta. Ihmissusiin, ehkä tunnetuimpaan muodonmuuttajahahmoon, keskittyviä tutkimuksia on ilmestynyt yksistään viimeisen vuosikymmenen aikana useita. Tuorein laajoista julkaisuista lienee Sam Georgen ja Bill Hughesin toimittama artikkelikokoelma *In the Company of Wolves: Werewolves, Wolves and Wild Children* (2020), jossa eri tutkimusalojen asiantuntijat tarkastelevat kirjallisuuden ja muun kulttuurin ihmissutta eri näkökulmista vaihtelevista genreistä vaihteleviin mediuimeihin. Ihmissusitutkimuksen rinnalla kulkee susien ja susilasten kulttuuristen merkitysten käsittely. Kokoelmateoksessa tuoreelta tuntuu juuri yritys ymmärtää ihmissuden hahmoa sen erilaisissa kulttuurisissa konteksteissa.

Kaja Franck (2020, 163–164) kritisoi ihmissusihahmon metaforisuutta tarkastelevassa artikkelissaan tapaa, jolla YA-kirjallisuuden ihmissusihahmoa on usein turhan yksinkertaistetusti tulkittu metaforana nuoruuden kamppailulle rationaalisuuden ja emotionaalisuuden välillä. Franck (mt., 175) itse esittää artikkelissaan tulkinnan ihmissuden hahmosta inhimillisen ja ei-inhimillisen eläimen välisen kielimuurin ja siten kahden eri kategorian – ihmisen ja suden – ylittäjänä. Franckin (mt., 173) havainnot osoittavatkin, että jos ihmissusi tulkitaan vain nuoruuden metaforaksi, sivuutetaan mahdollisuus ihmissuden hahmon kautta pohtia esimerkiksi inhimillisen kielen rajoituksia ei-inhimillisen eläimen kokemuksen kuvaamisessa. Ei-inhimillisen eläimen kokemuksen tavoittaminen on aihe, josta on oltu kiinnostuneita esimerkiksi kulttuuriteoreettisessa posthumanismissa, ekokritiikissä ja ihmistieteellisessä eläintutkimuksessa (ks. esim. Lytikäinen 2011; Teittinen 2014), mutta tutkimuskohteeksi on harvemmin päätyntä nuorille suunnattu ihmissusifiktio. Myös muita kuin nuoruuden kuvaukseen keskittyviä tulkintoja ihmissudesta YA-kirjallisuuden hahmona

kuitenkin löytyy: muun muassa Kimberley McMahon-Coleman ja Roslyn Weaver (2012) ovat temaattisissa analyyseissään yhdistäneet ihmissuden hahmon esimerkiksi seksuaalisuuden, vammaisuuden ja addiktioiden käsittelyyn. Tällä tutkielmalla haluan jatkaa ihmissusitutkimuksen traditiota, jossa hahmon temaattisen käytön potentiaalia ei rajata tiettyihin vakiintuneihin tulkintoihin, kuten nuoruuden kasvukipujen ilmentämiseen.

Siihen nähden, että Suomessa on ilmestynyt useampia ihmissusiteoksia viime vuosikymmenien aikana, ihmissusihahmoa kotimaisessa nykykirjallisuudessa on tutkittu huomattavan vähän. Tätä aukkoa pyrin tutkimuksellani täyttämään ja osoittamaan, että ihmissusihahmo on tutkimuskohteena hedelmällinen, ja sitä tarkastelemalla voidaan tehdä kiinnostavia huomioita vuosituhansia vanhan hahmon muuntumisesta myös nykyilmiöiden pohtimiseen soveltuvaksi. Elina Pitkäkankaan teoksia on tähän mennessä tutkittu kahdessa eri julkaisussa: omassa artikkelissani (Lahtinen 2020, 96–109) ”Ihminen on ihmiselle susi? Ihmisen ja suden suhde Elina Pitkäkankaan ihmissusitrilogiassa *Kuura*”, joka julkaistiin Tampereen yliopiston opiskelijoiden *Kriittisiä tutkielmia* -julkaisusarjan ensimmäisessä osassa, sekä Hanna Helvilän pro gradu -tutkielmassa ”Urbaanin fantasian lajipiirteet Anne Leinosen *Kirjanoita*- ja *Noitakirja* -teosparissa sekä Elina Pitkäkankaan *Kuurassa*” (2021). Helvilä tarkastelee tutkielmassaan urbaanifantasian lajipiirteiden ilmenemistä ja muuntumista, kun pääosin englanninkielisen kirjallisuuden pohjalta määritellyjä lajipiirteitä sovelletaan suomalaisen kirjallisuuden tutkimiseen. Myös Helvilä sivuaa yhteiskunnallisten teemojen esiin nostamista *Kuurassa*. Hän (mt., 24) toteaa urbaanifantasian lajipiirteisten kaupunkiympäristöjen – kuten *Kuura*-trilogian *Kuurankeran* – muistuttavan nykyistä suomalaista yhteiskuntaa ja tulkitsee, että kaupunkiympäristön ongelmia ihmissusien kanssa voidaan verrata suomalaisessa yhteiskunnassa ilmenevään erilaisuuden pelkoon ja syrjintään, joka ilmenee esimerkiksi eristämisenä tai rasismina. Täten *Kuuran* voidaan tulkita kommentoivan suomalaisen nyky-yhteiskunnan sosiaalisia ongelmia. (Mt., 24.)

Samankaltaisen tulkinnan *Kuura*-trilogiasta yhteiskunnallisena allegoriana olen tehnyt edellä mainitussa artikkelissani, jossa tarkastelen ihmisen ja suden suhdetta trilogiassa ja erityisesti sen päätösosassa *Ruskassa*. Artikkelissani esitän (2020, 96), että 2010-luvun nuorille ja nuorille aikuisille suunnatulle kirjallisuudelle on tyypillistä yhteiskunnallisten ilmiöiden käsittely. Tämä ilmenee usein jopa yhteiskuntakritiikkinä, ja luen *Kuura*-trilogian osaksi tätä

yhteiskuntakriittisen nuorten- ja YA-kirjallisuuden jatkumoa (mt., 96). Siinä missä Helvilä tarkastelee kaupunkiympäristön tunnistettavuuden merkitystä tälle kriittisyydelle, nostan artikkelissa esille toiseuttamisen mekanismin. Trilogian maailmassa lykantropiaan sairastuneet nähdään pahimmillaan ei-inhimillisinä olentoina, eläiminä, ja tämän toiseuttamisen perusteella on oikeutettu sairastuneiden sulkeminen laitokseen, eläinkokeisiin rinnastuvat testit sairastuneilla sekä ihmissusien kuolemantuomiot. Artikkelissani esitän, että teoksissa nousee esiin aktuaalisessa maailmassa merkityksellinen kysymys yksittäisen elämän arvosta etuoikeutettujen vallanpitäjien pyörittämässä maailmassa, jossa resurssit jakautuvat epätasaisesti. Ainoastaan ihmisten välisen epätasa-arvon tarkastelun sijaan ulotan artikkelissa tarkasteluni kuitenkin ihmisten ja muiden lajien välisen epätasa-arvon tutkimiseen. (Mt., 99–100.) Tässä tutkielmassa pyrin rakentamaan vahvempaa argumentointia yhteiskunnallisten ongelmien käsittelystä kaikissa Pitkäkankaan ihmissusiteoksissa huomioimalla näkyvämmiin genretyypilliset konventiot.

Helvilän pro gradu -tutkielman lisäksi ihmissuden hahmo on selvästi kiinnostanut myös muita tutkielmankirjoittajia. Lähivuosina pro gradu -tutkielmissa on tarkasteltu esimerkiksi fantasiakirjallisuudelle tyypillisiä piirteitä ja sudeksi muuttumista Helena Wariksen *Uniin piirretty polku* -romaanissa (Karhunmaa 2016), naisihmissutta emansipatorisena trooppina Katja Ketun romaanissa *Rose on poissa* (Easton 2021) ja *Once Upon a Time* -tv-sarjan ihmissusi-Punahilkkaa queer-analyysin näkökulmasta (Asikainen 2021). Ihmissuden hahmon avulla on näissä tutkielmissa tulkittu käsiteltävän esimerkiksi eläimellisiä haluja ja identiteettikysymyksiä sekä naisen vapautumista ja miehisen tai patriarkaalisen vallan vastustusta. Tämä ilmenee hierarkkisten kategorioiden, kuten ihmisen ja luonnon sekä maskuliinisen ja feminiinisen, problematisointina. Pidän monipuolisia lähestymistapoja antoisana kehityssuuntana ihmissusitutkimukselle, sillä ihmissuden hahmoon liittyy sen kategorioiden sekoittamisen vuoksi runsaasti potentiaalia monenlaisten ilmiöiden – yhteiskunnallisten ja kirjallisten – käsittelyyn.

Julkisessa keskustelussa nuoremmille suunnatun kirjallisuuden yhteiskunnallinen kantaaottavuus tavataan usein ohittaa, vaikka juuri nuorten- ja YA-kirjallisuudessa reagoidaan aiheiden ja teemojen puolesta nopeasti ajankohtaisiin ilmiöihin tai tuodaan uusia näkökulmia jo pitkäikäisiin keskusteluihin. Akateemisessa tutkimuksessa nuorten- ja YA-kirjallisuuden

yhteiskunnallisen kantaaottavuuden potentiaali on paremmin tunnistettu, ja omalla tutkimuksellani toivon vahvistavani tätä näkökulmaa.

Seuraavaksi esittelen tutkimuksessa käyttämiäni teoreettisia viitekehyksiä siinä määrin kuin ne tutkimukseni kannalta ovat oleellisia. Samalla pyrin hahmottelemaan niiden suhdetta toisiinsa ja perustelemaan eri näkökulmien yhdistämistä.

1.2 Posthumanismi, toiseus ja toimijuus

Tutkiessani kohdeteosteni yhteiskunnallista kantaaottavuutta kiinnitän huomioni ensisijaisesti siihen, miten teoksissa käsitellään toimijuutta ja toiseutta ihmissuden hahmon ja ihmissusiin suhtautumisen kautta. Määrittelen siis ensin nämä kaksi käsitettä, mistä jatkan taustoittamaan posthumanistista näkökulmaa kirjallisuudentutkimukseen ja liitän käsitteet siinä käytävään keskusteluun.

Toimijuuden käsite on keskeinen erityisesti posthumanistisessa ajattelussa, jonka kehitykseen on vaikuttanut merkittävästi Bruno Latourin, John Law'n ja Michael Callonin kehittämä toimijaverkkoteoria. Teorian keskeistä antia posthumanistiselle teoretisoinnille on ajatus siitä, että toimijuutta on inhimillisten olentojen lisäksi myös ei-inhimillisillä olennoilla, ja todellisuus muodostuu inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden eli aktanttien muodostamista vuorovaikutuksellisista toimijaverkoista. (Lummaa & Rojola 2014, 23–24.) Posthumanismia ja muita materiaalisuutta painottavia näkökulmia edeltävissä teoreettisissa suuntauksissa toimijuus on useimmiten käsitetty vain ihmisille kuuluvaksi ja intentionaaliseksi ominaisuudeksi (Raipola 2015, 28). Tässä tutkimuksessa määrittelen toimijuuden ensisijaisesti ulkopuolelta muodostetuksi käsitykseksi siitä, millaisia ominaisuuksia, kykyjä ja mahdollisuuksia erilaisilla olennoilla ajatellaan olevan todellisuudessa toimimiseen. Ihmissusien tapauksessa olen kiinnostunut tarkastelemaan erityisesti sitä, mielletäänkö niiden toimijuus luonteeltaan inhimilliseksi vai ei-inhimilliseksi. Tähän keskeiseen kysymyksenä liittyy se, mielletäänkö ihmissusilla olevan valtaa omaan toimintaansa nähden vai nähdäänkö ne epärationaalisina ja epäintentionaalisina toimijoina, kuten ei-inhimillisten eläinten kohdalla on usein tehty. Kohdeteoksissa kertoja ja henkilöhahmot viittaavat ihmissusihahmoihin vuoroin ihmisinä, vuoroin eläiminä tai muina ei-inhimillisinä olentoina, kuten hirviöinä, mikä

kertoo kategorisoinnin hankaluudesta. Juuri luokittelun hankaluus tekeekin ihmissuden hahmosta erityisen kiinnostavan kohteen toimijuuden käsittämisen tarkastelulle.

Kirjallisuuden- ja kulttuurintutkija Olli Löytty (2005a, 162) määrittelee *toiseuden* käsitteeksi, jonka avulla tarkastellaan suhdetta tutun ja vieraan tai normin ja poikkeuksen välillä. Käsitteeseen liittyy oleellisesti valtasuhteen läsnäolon tunnustaminen: suhteessa joku tai jokin mielletään erilaiseksi mutta myös toista alemmaksi, jolloin syntyy arvottava hierarkia. Tyypillistä on, että vierasta arvioitaessa kiinnitetään huomiota ennemminkin poikkeaviin kuin niin sanotusti tavallisiin piirteisiin ja ominaisuuksiin, eli eroihin yhdistävien tekijöiden sijaan. Usein käy myös niin, että yhden eron tunnistaminen saa huomaamaan muita eroja, jotka monesti ovat tunnistettuun eroon liittyviä stereotyyppisiä käsityksiä. (Mt., 162.) Löytyn (mt., 167) mukaan toiseuden syntymistä ja kohtaamista on tutkittu ainakin kahdella eri tasolla, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja erilaisissa representaatioissa eli esityksissä. Omassa tutkimuksessani olen kiinnostunut jälkimmäisestä, kun pohdin, miten ihmissuden hahmon avulla representoidaan toiseutta yhteiskunnassa.

Toiseuden käsitettä on usein käytetty ihmisten välisiä suhteita tarkastellessa, mutta toiseutta voidaan tarkastella myös suhteessa muihin lajeihin: esimerkiksi dekonstruktion kehittäjänä tunnettu Jacques Derrida (2019, 16) kutsuu eläintä toiseksi tai absoluuttiseksi toiseksi posthumanistisen eläinajattelun merkkiteoksessaan *Eläin joka siis olen (L'animal que donc je suis, 2006)*. (Ei-inhimillistä) eläintä onkin usein käytetty merkitsemään kaikkea sitä, mitä ihmisyyteen ei ole ajateltu kuuluvaksi. Käytän toiseuden käsitteen yhteydessä myös käsitettä *toiseuttaminen*, jolla tarkoitan prosessia, jossa toisesta tehdään toinen. Kohdeteoksissa tämä ilmenee ihmissusien tapauksessa esimerkiksi kutsumalla lykantropiaan sairastuneita ”hukiksi” ja täten korostamalla sairastuneiden eroa (ja ei-inhimillisyyttä) virukselta säästyneisiin.

Representaatiotutkimukseen liittyvät omat ongelmansa, kuten kirjallisuudentutkija Elli Lehikoinen (2020, 39–40) huomioi väitöskirjassaan. Aiempia representaation määritelmiä kooten Lehikoinen (mt., 39) määrittelee representaatiokeskeisen tradition lukutavan syyseuraus-luontoiseksi prosessiksi, jossa subjekti havaitsee objektin ja sitten ilmaisee sen. Tällöin käsitellään kielen ja materian yhteyksiä, mutta ne säilyvät ainakin jossakin määrin erillään. Toislaajisia eläimiä – siis muita kuin ihmisiä – on niin kirjallisuudentutkimuksessa kuin

muissa vakiintuneissa yhteyksissä usein tulkittu ihmisyyden esityksinä eikä lähtökohtaisesti itsessään merkityksellisinä, mikä johtaa siihen, että päädytään jälleen uusintamaan hierarkkista tapaa nähdä ihminen muista eläimistä erillisenä (ja korkea-arvoisempana) olentona. Esimerkiksi kriittinen eläintutkimus ja posthumanistisia, ekokriittisiä ja ekofeministisiä näkökulmia soveltavat tutkimussuuntaukset ovat kuitenkin haastaneet representaatiokeskeisen lukemisen ensisijaisuutta ja keskittyneet eläinten materiaalisuuteen, vaikuttavuuteen ja toimijuuteen kuvauksissa. Näin toislaisia eläimiä voidaan lukea myös tavoitteellisen toisen edustamisen ja puolesta puhumisen näkökulmasta, ja toislaisten eläinten subjektiivisuus voidaan tehdä näkyväksi ja sitä voidaan kunnioittaa sekä arvostaa ilman hierarkkista suhtautumista. (Mt., 39–41.)

Kuten aiempaa ihmissusitutkimusta kartoittaessani toin ilmi, ihmissuden hahmoa on usein tulkittu hyvin representaatio- ja ihmiskeskeisesti, siis monesti keskittyen siihen, mitä ihmissusi kertoo ihmisyydestä. Omassa tutkielmassani keskityn tarkastelemaan ihmissutta ensisijaisesti ihmisyyteen liittyvien kysymysten näkökulmasta luvussa 3, kun tutkin ihmissutta yhteiskunnan sosiaalisena toisena, jonka kautta käsitellään epäoikeudenmukaisuutta ja muita tiettyjen ihmisryhmien toiseuttamisen mahdollisia seurauksia. Luvussa 4 pyrin kuitenkin kääntämään katseeni siihen, mikä ihmissusissa on ei-inhimillistä. Tällöin keskeistä on huomioida, mitä tulkintamahdollisuuksia ei-inhimillisen läsnäolo ihmissuden hahmolle kohdeteoksissa tarjoaa. Oletan, että ihmissuden hahmon tarkastelu ohjaa kiinnittämään huomiota myös muihin suhteisiin kuin ihmisten välisiin, ja ihmissusien rinnastuminen ei-inhimillisiin eläimiin saattaa pohtimaan lajien välisten hierarkkisten suhteiden ilmenemistä ja seurauksia nyky-yhteiskunnassa. Tällöin teosten kantaaottavuudessa ei ole kyse vain tiettyjen ihmisryhmien toiseuttamisen kyseenalaistamisesta vaan myös siitä, että teoksissa kyseenalaistetaan väkivallan oikeutus myös muita lajeja kuin ihmisiä kohtaan Toisaalta tulkitsemisen myös ihmissuden tarkastelun hirviönä etäännyttävänä representatiivisesta tavasta lukea ihmissusi esimerkiksi vain ihmisen niin sanotun pimeän puolen esittäjänä, sillä hirviön hahmolle ominaista on ihmisen ja eläimen kategorioiden horjuttaminen. Ihmissutta hirviönä tarkastelen luvussa 4.1.

Ihmisten ja muiden eläinten välisten suhteiden pohtimisesta päästään posthumanistiseen tapaan hahmottaa maailmaa. Käsite *posthumanistinen* pitää sisällään kaksi erilaista

merkitystä: Toisaalta tieteiskirjailijat ja tulevaisuudentutkijat ovat viitanneet sillä erilaisiin tulevaisuuteen liittyviin visioihin ihmisen teknologisesta muokkaamisesta ja parantelusta eli ”postihmisestä” (Raipola 2014, 35). Toisaalta taas posthumanismin käsitteellä tarkoitetaan yhteiskunta- ja kulttuuriteoreettisia näkökulmia, joissa tarkastellaan erityisesti ihmisen suhdetta ei-inhimilliseen todellisuuteen ja tämän tarkastelun vaikutusta ihmiskäsitykseen (mt., 35). Karkeasti nämä posthumanismit voidaan erotella seuraavasti: siinä missä ensimmäinen keskittyy ihmisen jälkeisen aikakauden tai tilan tarkasteluun ja nojaa humanistiseen perinteeseen uskossaan ihmisen jatkuvaan kehitykseen, jälkimmäinen on kiinnostunut *humanismin* jälkeisestä aikakaudesta tai tilasta, jonka ei usein mielletä sijoittuvan tulevaisuuteen vaan näkyvän sosiokulttuurisena ilmiönä jo nyt (mt., 35–36, 40–41). Tutkielmassani olen kiinnostunut nimenomaan jälkimmäisestä tavasta ymmärtää posthumanismi näkökulmana, joka pohtii ihmisen ja ei-inhimillisen välisiä yhteyksiä tulevaisuuden mahdollisuuksien sijaan nykyajassa, jo olemassa olevia ilmiöitä tarkastellen. Jako kahteen eri posthumanismiin ei kuitenkaan ole täysin selkeä, ja kulttuuriteoreettisen posthumanismin piirissä on oltu kiinnostuneita myös esimerkiksi tulevaisuudesta (ks. esim. Raipola 2014).

Molempia edellä esiteltyjä tarkastelutapoja voidaan luonnehtia kuvailemalla, että ne laajentavat käsitystä siitä, mitä on olla ihminen ja mitä ihmisyyteen kuuluu. Erityisesti yhteiskunnallisemmin suuntautuneelle posthumanistiselle ajattelulle ominaista on ihmisen ja ei-inhimillisten olentojen tarkastelu sellaisesta näkökulmasta, jossa ihminen ja ei-inhimillinen eivät määriy vastakkaisessa suhteessa toisiinsa eikä ihmistä pidetä ominaisuuksiensa perusteella yliverlaisena muihin olentoihin nähden. Eräs suuntauksen keskeisistä kysymyksistä on, voidaanko ihmistä edes pitää muista eläimistä erillisenä lajina vai ajatellaanko ihmisten sijoittuvan näiden kanssa samalle jatkumolle. (Lummaa & Rojola 2014, 14, 19–20.) Posthumanistisessa keskustelussa käytetäänkin usein käsiteparia inhimillinen–ei-inhimillinen eläin käsiteparin ihminen–eläin sijaan (mt., 20). Tutkielmassa käyttämässäni lähteissä käytetään jonkin verran ihmisyyden tai inhimillisyyden vastinparina *eläimyyttä*, mutta posthumanistisen ajattelun kehityksessä käsite sisältää ristiriidan: koska ihminen hahmotetaan nimenomaan eläinlajiksi muiden lajien joukossa, ihminen lukeutuu itsekin eläimyyden kategorian sisälle. Käytän siis eläimyyden käsitettä itse lähinnä vain silloin, kun käyttämässäni lähteessä on sitä käytetty.

Samalla, kun on alettu pohtia ihmisyyden ja ei-inhimillisyyden yhdistävää jatkumoa, on päädytty uudelleenarvioimaan sekä ihmisyyttä että eettisyyttä. Eläintieteellisen tutkimuksen löydökset, kuten ei-inhimillisten eläinten runsaslukuisiksi havaitut kognitiiviset, kielelliset ja emotionaaliset kyvyt, eivät ole ainoastaan saaneet tutkijoita haluamaan paremmin ymmärtää ei-inhimillisten eläinten päänsisäistä elämää; kun ihmiskunta on joutunut huomaamaan, ettei ihminen olekaan lajina niin erityinen, meidät on pakotettu miettimään uudestaan, mitä tarkoittaa olla ihminen (Lucht 2010, 5–6). Marc Luchtin (2010, 7) mukaan ympäristöetiikasta ja eläimiin kohdistuvien moraalisten velvollisuuksien mahdollisuudesta kiinnostuneet ajattelijat esittävät yhä useammin, että ihmiset eivät ole ainoa oikea kohde moraalille huolenpidolle. He toteavat, että tapamme kohdella ei-inhimillisiä eläimiä vaikuttavat siihen, miten ihmisten hyveellisyys hahmotetaan. Samalla nämä tavat paljastavat, miten teemme itsestämme moraalisia olentoja. (Mt., 7.) Ei-inhimillisten olentojen kohtelu peilaa siis ihmisyyttä: tapojemme voidaan nähdä kertovan jotakin siitä, onnistummeko vastaamaan oman olemisemme mahdollisuuksiin (mt., 7–8). Tällä ymmärrän Luchtin tarkoittavan, että ihmisten moraalisuuden mittarina voidaan lopulta pitää sitä, miten kohtelemme ihmisten lisäksi ei-inhimillisiä olentoja. Lucht (mt., 8) huomauttaa myös, että tapamme tulkita omaa luontoamme – siis ihmisyyttä – ohjaa tapaa, jolla esitämme itseämme ja käyttyydymme suhteessa ympäröivään maailmaan. Inhimillisen ja ei-inhimillisen välisen suhteen hahmottamiseen liittyy siis myös eettinen taso.

1.3 Paranormaalien romantiikan ja young adult -kirjallisuuden konventiot

Ihmissusihahmojen toimijuuden ja toiseuden analysointi kohdeteoksissa vaatii posthumanistisen näkökulman lisäksi kohdeteoksissa ilmenevien genrekonventioiden tiedostamista, sillä nämä konventiot osaltaan vaikuttavat siihen, miten ihmissusihahmot teoksissa esitetään. *Kuura-trilogiaa* ja *Hukan perimiä* markkinoidaan pääasiassa nuorille aikuisille suunnattuna fantasiakirjallisuutena. Tarkemmin teosten voidaan määrittellä kuuluvan fantasian alalajien paranormaalien romantiikan ja urbaanin fantasian genreihin (*Kuurasta* urbaanifantasia ks. esim. Helvilä 2021). Seuraavaksi taustoitankin fantasian ja erityisesti sen alalajin paranormaalien romantiikan genrejä, minkä jälkeen sijoitan kohdeteokset young adult eli YA-kirjallisuuden kontekstiin.

Yrjö Hosiaislouma (2003, 238–239) määrittelee *Kirjallisuuden sanakirjassa* fantasiakirjallisuuden lajiksi, jossa käsitellään ”yliluonnollista, sadunomaista tai tuonpuoleista” ja joka kertoo ”arkikokemusta ja järkeä noudattamattomista mystisistä ja maagisista tapahtumista”. Hirviöhahmot ja muodonmuutokset, joita molempia tämän tutkimuksen kohdeteoksissa esiintyy, Hosiaislouma (mt., 238) antaa esimerkeiksi fantasiakirjallisuudelle luonteenomaisista piirteistä. Spekulaatiivisesta fiktiostaan tunnettu kirjailija Johanna Sinisalo (2004, 23) esittää yhteiskunnallisten ongelmien käsittelyn olevan ominaista fantasian lajityypille. Fantasia (ja tieteisfiktio) etäännyttävät lukijan arkimaailmasta, jossa moniin asioihin suhtaudutaan itsestäänselvyyksinä. Uudessa kontekstissa ilmiöt abstrahoituvat, ja lukijan on mahdollista tarkastella niitä tuomatta käsittelyyn mukaan ilmiöihin liitettyjä ennako-oletuksia hänen omassa maailmassaan. (Mt., 23.) Sinisalo (mt., 23) mainitsee näistä ilmiöistä esimerkkeinä sukupuoliroolit, rasmin ja ihmisten luontosuhteen, joihin liittyvät ongelmat koetaan usein henkilökohtaisiksi eikä niihin siksi suhtauduta objektiivisesti. Listalle tuntuu luontevalta lisätä toiseuden ja toimijuuden tarkastelu. Molempiin liittyvät käsitykset ja oletukset ovat keskiössä esimerkiksi silloin, kun 2020-luvulla keskustellaan eläinperäisen ruoantuotannon eettisyydestä ja pikamuodin sosiaalisista ja ekologisista seurauksista.

Keskeisen kontekstin kohdeteosten ihmissuhahahmojen tarkastelulle muodostavat fantasiakirjallisuuden alalajin *paranormaalien romantiikan* konventiot. Roz Kaveney (2012, 219) sijoittaa paranormaalien romantiikan osaksi *kaavamaiseksi synkäksi fantasiaksi (template dark fantasy, käännös oma)* kutsumaansa genreä. Kaavamaisuudella Kaveney viittaa tiettyjen oletusten ja hahmojen toistuvaan käyttöön sarjoissa, joiden ei teoriassa tarvitsisi koskaan päättyä. Paranormaalien romantiikan kaavamaisesta synkästä fantasiasta erottaa se, että kaavamaiseen synkkään fantasiaan verrattuna paranormaalissa romantiikassa korostuvat ihmissuhteet ja eroottiset ulottuvuudet.

Kaavamainen synkkä fantasia taas voidaan liittää osaksi *synkkää fantasiaa (dark fantasy)*, joka tulee genrenä lähelle kauhua: monet kirjailijat kirjoittavat molempien genrejen teoksia, ja molemmissa päähenkilö on jonkinlaisessa vaarassa. Synkkä fantasia eroaa kauhasta kuitenkin siinä, että sen päähenkilö selviytyy vaaroista viisastuneena ja oppii elämään yliluonnollisesta

saamansa uuden tiedon kanssa, kun taas kauhuteoksen tarkoituksena on synnyttää katarsista laittamalla päähenkilö – ja tämän kautta lukija – pahimpiin kuviteltavissa oleviin tilanteisiin. Sekä synkälle fantasialle että paranormaalille romantiikalle on tyypillistä uudistaminen: yliluonnolliset troopit, kuten hahmot, on niissä tapana inhimillistää tai jopa ”domestikoida”, kesyttää. Tyypillistä genreille on myös yliluonnollisten olentojen ja inhimillisyyden välisen suhteen pohtiminen. (Mt., 215–220.) Joseph Crawford (2014, 8) taas lähestyy paranormaalien romantiikan genreä ensisijaisesti romanssin näkökulmasta, ja määrittelee paranormaalien romantiikan romanssifiktioksi, jossa esiintyy avoimen yliluonnollisia elementtejä. George ja Hughes (2020, 5–6) nimittävät paranormaalien romantiikkaa goottilaisen kauhun ja romanssikirjallisuuden levottomaksi risteymäksi ja genrehybridiksi, johon eri genret tuovat sekoituessaan mukanaan eriäviä näkökulmia maailmaan. Tällainen erilaisten näkökulmien samanaikainen läsnäolo saattaa heijastella arvostiriitoja epävarmassa modernissa maailmassa. (Mt., 5–6.)

Kaikki edellä esitellyistä paranormaalien romantiikan määritelmistä sopivat kuvaamaan Kuura-trilogiaa ja *Hukan perimiä*. Teoksissa keskeisiä ovat henkilöhahmojen väliset suhteet, joista korostuvat erityisesti ihmisten ja ihmissusien väliset suhteet sekä yksilöiden että yhteisöjen välillä. Merkittäviksi suhteiksi eivät kuitenkaan nouse vain romanttiset ja eroottiset suhteet, vaan tärkeitä henkilöhahmoille ovat myös perhe, ystävät ja ihmissusille heitä auttavat, ihmissusiin empaattisesti suhtautuvat ihmiset. Ihmissudet ovat teoksissa toisaalta inhimillisiä, mutta toisaalta niihin liittyy myös yliluonnollisia kauhuelementtejä, mikä kohdistaa huomion niiden hybridisyyteen. Tätä käsittelem tarkemmin, kun tarkastelen ihmissusia hirviöinä luvussa 4.1. Näin ollen Georgen ja Hughesin luonnehdinta paranormaalista romantiikasta hybridinä sopii kuvaamaan niin genreä kuin kohdeteosten esittämiä ihmissusihahmoja, jotka molemmat tarjoavat useita eri näkökulmia maailmaan ja yhteiskuntaan.

Toisen oleellisen lajikehikon kohdeteoksille muodostaa young adult- eli lyhyemmin YA-kirjallisuus. YA-kirjallisuuden omaksi lajikseen määrittelystä ei olla täysin yksimielisiä, ja määrittelyssä on tukeuduttu esimerkiksi lukijoiden ikään, teosten markkinointiin ja juonelliseen sisältöön (ks. esim. Trites 2000, 7–8; Malo-Juvera & Hill 2019, 2–3). Lajin synnyn Roberta Trites (2000, 7) ajoittaa 1900-luvulle, ja hän nimittää YA-kirjallisuutta ”1900-luvun

markkinailmiöksi”¹. Oman tutkimukseni kannalta ei ole sinällään oleellista, pidetäänkö YA-kirjallisuutta yhtenäisenä genrenä vai tietylle ikäryhmälle suunnattuna kirjallisuuden muotona, jolle on löydettävissä tiettyjä yhdistäviä piirteitä. Victor Malo-Juvera ja Craig Hill (mt., 3) tekevät artikkelissaan ”The Young Adult Canon: A Literary Solar System” viidentoista eri YA-teoksen pohjalta huomion, että kaikissa heidän tarkastelemistaan teoksista käsitellään nuorten todellisia tai kuviteltuja kokemuksia ja teokset mahdollistavat lukijansa läheisen samastumisen ja sekä herättävät empatiaa erityisesti teoksen kertojaa ja/tai päähenkilöä kohtaan. Kirjoittajat (mt., 3) ilmoittavat olevansa samaa mieltä young adult -kirjallisuudesta aiemmin tehdyn väitteen kanssa, jonka mukaan YA-kirjallisuudessa eksplisiittisesti tai implisiittisesti problematisoidaan heidän asuttamansa maailman vallitsevia normeja. Normeja kyseenalaistetaan myös Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä*, joiden maailmassa yhteiskunnalliseksi normiksi voidaan tulkita ihmissusiin suhtautuminen ihmisistä erillisenä ja alempiarvoisena lajina. Kuura-trilogia ja *Hukan perimät* määritetään YA-kirjallisuudeksi myös niiden kustantajan Myllylahti Oy:n verkkosivuilla, eikä määrittäminen ole ristiriidassa YA-kirjallisuudesta tehtyjen teoreettisten havaintojen kanssa.

Paranormaalilla YA-romantiikalla on myös oma perinteensä. Crawford (2014, 89) kirjoittaa YA-kirjallisuuden levinneen nopeaan tahtiin 1980- ja 1990-luvuilla, jolloin myös paranormaalinen romantiikka alkoi vakiintua genrenä. Aikuisille ja nuorille aikuisille kirjoitettuja vampyyriromansseja alkoi ilmestyä suunnilleen samoihin aikoihin, joten kummankaan tuskin voidaan mieltää edeltäneen toista. 90-luvun alkupuolella julkaistiin esimerkiksi vampyyrihahmoja sisältävät paranormaaliksi YA-romantiikaksi käsitettävät Annette Curtis Klausen *The Silver Kiss* (1990) ja L. J. Smithin *The Awakening* (1991), joka aloitti *The Vampire Diaries* -sarjan. (Mt., 90.)²

Tutkimukseni kohdeteoksissa on piirteitä myös kauhusta ja tieteisfiktioista, joille niillekin hirviöhahmot ovat tyypillisiä. Vaikka tieteisfiktio ei toimi keskeisenä kehyksenä kohdeteosteni tarkastelulle, pidän oleellisena mainita myös sen piirteitä ilmenevän kohdeteoksissa. Tieteisfiktio tutkimuksessa kertomukset on usein genren tutkimuksen pioneerin Darko

¹ Young adult -kirjallisuuden historiallisesta kehityksestä ks. esim. Trites 2000.

² Paranormaalien YA-romantiikan kehityksestä tarkemmin ks. esim. Crawford 2014, 89–106.

Suvinin aloittaman tradition (ks. Suvin 2016, 40–43) myötä jaettu kahteen kategoriaan kertomuksen fiktiomaailman ja empiirisen todellisuuden välisen suhteen perusteella: *ekstrapoloiviin* ja *analogisiin* tai *spekulatiivisiin* kertomuksiin. Ekstrapoloivissa kertomuksissa suunnataan katse tulevaisuuteen ja sen kuvitteluun, kun taas analogisissa kertomuksissa tarkastellaan jo olemassa olevaa todellisuutta analogian kautta. (Raipola 2015, 47.) Kuura-trilogiaa ja *Hukan perimiä* voisi luonnehtia analogisiksi tieteisfiktiivisiksi kertomuksiksi siinä mielessä, että ne edustavat jälkimmäiseen kertomustyyppiin yhdistettyä ”mitäpä jos” -kuvittelua. Analogiset tulkintamahdollisuudet mahdollistavat niin fiktion kuvaamaan maailman kuin lukijan omaan maailman tarkastelun mahdollisesti uudesta näkökulmasta. (Malmgren 1991, 12, 174; sit. Raipola 2015, 47–48.) Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* voidaan analogisesti tulkita kuvattavan sitä, mitä yhteiskunnallisia ja muita seurauksia olisi sillä, jos lykantropian kaltainen virus leviäisi omassa maailmassamme. Globaalisti leviävät virukset ovat toki kaikkea muuta kuin täysin spekulatiivisia ilmiöitä, kuten COVID-19-viruksen leviäminen ja aiemmat pandemiat ovat osoittaneet, mutta teosten ihmishahmojen kaltaisiksi olennoiksi muuttumisesta ei – ainakaan toistaiseksi – ole löydetty todistusaineistoa.

1.4 Retorinen kertomusteoria ja henkilöahmotutkimus

Posthumanistiseen ajatteluun liitettyjen käsitteiden käyttö ja lajikonventioiden huomioiminen muodostavat tutkimuksessani yhdessä kehikon ihmishahmon tarkastelulle. Tämän lisäksi hyödynnän James Phelanin retorista kertomusteoriaa ja henkilöahmotutkimusta yhdistelevää näkökulmaa, kun tarkastelen erityisesti ihmishahmo- mutta myös ihmishahmojen roolia teosten yhteiskuntakriittisen tematiikan muodostumisessa. Retorisella näkökulmalla tekstiin Phelan (1989, 8) tarkoittaa tekstin korostamista kommunikaationa tekijän ja lukijan välillä. Phelan (mt., 3) määrittelee henkilöahmon kirjallisuuden elementiksi, joka koostuu kolmesta eri komponentista:

- (1) mimeettinen komponentti, eli henkilöahmon käsittäminen mahdollisena henkilönä, jolla on tunnistettavia piirteitä
- (2) synteettinen komponentti, jolla viitataan henkilöahmon keinotekoisuuteen: fiktiiviset hahmot ovat keinotekoisia siinä mielessä, että niiden ymmärtämiseen liittyy tietoisuus niistä keksittyinä

(3) temaattinen komponentti, eli henkilöhahmon kyky näyttäytyä jotakin ryhmää edustavana hahmona, jonka edustavuuden voidaan tulkita tukevan joitakin tekijän (oletettuja) väittämiä.

Mimeettinen ja temaattinen komponentti voivat olla enemmän tai vähemmän kehiteltyjä, kun taas aina läsnä oleva synteettinen komponentti voi olla enemmän tai vähemmän korostunut (Mt., 2–3.)

Tutkimuksessani olen kiinnostunut ensisijaisesti kohdeteosten ihmissusihahmojen temaattisesta komponentista. Tarkastelen siis, mitä ihmisryhmiä tai muita toimijoita ihmissuden hahmon voidaan tulkita edustavan ja miten ihmissusihahmojen ja niiden kohtelun esittämisen kautta teoksissa ilmenee yhteiskunnallista kantaaottavuutta. Phelan (1989, 14) kirjoittaa, että koska kirjallisuuden hahmot ovat synteettisiä, siis keinotekoisia, niiden tarkoituksena on todennäköisesti tehdä muutakin kuin lisätä hahmojen määrää teoksessa. Onkin todennäköistä, että hahmo on lisätty teokseen, jotta se näyttäisi meille jotakin siitä väestönosasta, johon se kuuluu (mt., 14). Tämä huomio perustelee, miksi teosten tematiikkaan voidaan päästä käsiksi sen hahmojen temaattisia komponentteja tarkastelemalla. Tällöin ei tarvitse tehdä oletuksia kirjailijan todellisista tarkoituspäristä, kun ainakin useimmiten voidaan ottaa annettuna, että henkilöhahmot ovat mukana kertomuksessa tiettyä tarkoitusta varten.

Eri komponentteihin liittyen henkilöhahmoista voidaan Phelanin (1989, 9) mukaan hahmottaa *ulottuvuudet (dimension)* ja *funktiot (function)*. Ulottuvuuksia ovat mitkä tahansa ominaisuudet, jotka hahmolla voidaan sanoa olevan, kun sitä tarkastellaan erillään teoksesta. Funktiot taas kuvastavat näiden ominaisuuksien käyttöä ja kehittelyä juonessa. Jokainen funktio pohjaakin näin ulottuvuuteen, mutta jokainen ulottuvuus ei välttämättä johda funktioon. Kyse on siis yksinkertaistettuna hahmon potentiaalista ja tämän potentiaalın aktualisoitumisesta riippuen siitä, osallistuuko henkilöhahmo teoksen merkityksen muodostumiseen. (Mt., 9–10.) Pysin tarkastelemaan kohdeteosteni ihmissusihahmoja nimenomaan siitä näkökulmasta, millainen funktio ihmissusihahmoilla ja niihin oleellisesti liittyvillä muilla henkilöhahmoilla on juonessa yhteiskunnallisen kantaaottavuuden tematiikan näkökulmasta. Monista teosten hahmoista voidaan hahmottaa myös sellaisia temaattisia

ulottuvuuksia, joita en tämän tutkielman fokuksen eli toiseuden ja toimijuuden tarkastelun kannalta pidä niin oleellisina, joten rajaan ne tutkimuksen ulkopuolelle.

Tutkimuksessani en pyri esittämään yhtä ainoaa tapaa tarkastella teosten ihmissusihahmojen temaattisia funktioita ja luomaan yhtä yhtenäistä temaattista tulkintaa. Yhdistelemällä Phelanin näkemystä retorisesta kertomuksentutkimuksesta ja henkilöahmotutkimuksesta posthumanistiseen näkökulmaan ja lajitutkimukseen pyrin pikemminkin nostamaan esiin erilaisia tulkintoja ihmissusihahmon käytöstä teoksissa.

1.5 Tutkielman rakenne

Seuraavassa luvussa lähdän liikkeelle ihmissuden hahmon historian tiiviistä kartoittamisesta. Tarkastelen ensin ihmissuden trooppia yleisesti, minkä jälkeen keskityn suomalaiseen kontekstiin. Käsittelyn rinnalla kuljetan suteen liittyneitä käsityksiä niin meillä kuin muualla, sillä kuten myöhemmin osoitan, niiden voidaan nähdä oleellisesti liittyvän ihmissuden hahmon temaattisiin funktioihin. Luvussa kolme keskityn tarkastelemaan ihmissutta ei-inhimillisen toiseuden esittämisen näkökulmasta, ja tutkin ihmissuden hahmoa niin romanttisena ja seksuaalisena kumppanina, sairauden ja hulluuden representoijana kuin vallankäytön välineenä. Luvussa neljä nostan esiin tulkintoja, joissa ihmissusi hahmotetaan sen ei-inhimillisyyden kautta, ja teoksissa siihen suhtaudutaan hirviönä, eläinaktiivisuuden kohteena ja luonnon pelastuksena ihmislajilta. Lopuksi teen yhteenvedon ja johtopäätöksiä tulkinnoistani.

2 Ihmissusi hahmona

2.1 Ihmissuden hahmon historia

Uskomuksia ihmisen muuttumisesta petoeläimeksi ilmenee kaikkialla maailmassa, ja eläimen ja ihmisen välisen rajan hämärtymistä esiintyy läpi kirjallisuuden historian (Peltonen 1992, 209; George & Hughes 2020, 2). Samanismissa ja totemismissa muodonmuutoksille ihmisestä tai jumalasta eläimeksi annettiin myyttinen merkitys, ja Leena Peltosen (mt., 210) mukaan muodonmuutoksista tuli ilmeisiä ja suosittuja tarina-aiheita suullisen tarinankerrontaperinteen synnyttyä. Ensimmäinen merkintä ihmissusista löytyy Peltosen (mt., 218) mukaan jo 400-luvulta eaa. Herodotoksen historioteoksesta, jossa kuvataan slaavikansaa, jonka uskottiin vuosittain muuttuvan muutaman päivän ajaksi susiksi ja palaavan sitten ihmisiksi. Monien kaikkialla Euroopassa tunnettujen ihmissusikertomusten alkuperän Peltonen (mt., 220) kirjoittaa perinnemaantieteessä jäljitetyn Venäjälle tai Balkanille.

Länsimaalaisessa kulttuurissa sudella eläimenä on pitkä, kirjava historia. Sudet on usein nähty ihmisen luontaisina vihollisina tai vähintään kilpailijoina: riistan pyytämisessä ne ovat kilpailleet ihmisen kanssa ja uhanneet ihmisen elinkeinoa ja täten pastoraalista ideaalia kotieläinten pidon aloittamisen jälkeen. (Tikkanen 2019, 28, 30–32; George & Hughes 2020, 2). George ja Hughes (mt., 2) nimittävät sutta ihmisen arkkityypiseksi ja ikuiseksi viholliseksi vähintään *Vanhasta Testamentista* eteenpäin. Kristinusko ei suinkaan ole ollut hellä sutta kohtaan: Jeesuksen asema lampaisiin rinnastuvien ihmisten paimenena on asettanut suden tukalaan asemaan (mt., 2). Kyse ei ole enää vain resursseista kilpailevasta pedosta vaan uhasta itse ihmiselle. Myös sävyltään arvostavampia kertomuksia susista löytyy. Niistä esimerkkinä voidaan mainita tarina Rooman kaupungin perustamisesta. Myytissä Rooman perustajiksi nimitetään Romulusta ja Remusta, joita naarassusi imetti. Historiassa ja nykyaikana suteen kohdistuvaa kiinnostusta on epäilemättä lisännyt rakastetun perheenjäsenen ja monin paikoin yhä välttämättömän työeläimen koiran eli *canis familiariksen* tai *canis lupus familiariksen* kehittyminen ihmisen rinnalla. Ihmisen kanssa on vuosituhansien ajan kulkenut kunnioitettavasta ja villistä sudesta kesytetty hyötyeläin, joka olemuksellaan on kuitenkin muistuttanut pelottavasta, jopa myyttisestä pedosta.

Peltonen (1992, 210) esittää melko laajassa ihmissusikatsauksessaan selitysvoimaisen syyn ihmissusimyytin laajaan levinneisyyteen ja elinvoimaisuuteen. Kun ihmisen elanto oli vielä kiinteästi sidoksissa metsästyksen, metsästävä ihminen oli samalla tiiviissä kosketuksessa luontoon, eikä rajoja ihmisen ja muiden eläinten välillä nähty jyrkkinä (mt., 210). Erityisesti suden vakiintunutta asemaa eurooppalaisessa muodonmuutosperinteessä selittää Peltosen (mt., 210) mukaan lajin historiallisesti suuri levinneisyys. Peltonen (mt., 210) yhdistää suteen myös muita ominaisuuksia, jotka ovat tehneet siitä tarujen suosituksen pedon: esimerkiksi karhun ”sympaattisen kömpelöön olemukseen” verrattuna susi herättää ihmisen mielessä suurempaa pelkoa. Georgen ja Hughesin (2020, 2) katsauksessa huomioidaan ihmisen ja suden suhteen monipuolisuus: sudet on nähty toisaalta sosiaalisina eläiminä ja toisaalta raakalaismaisina ulkopuolisina ja pastoraalin häiritsijöinä sekä yhteisön uhkaajina. Kirjoittajat (mt., 1) väittävätkin, ettei ihmissusihahmon synnystä voida puhua tarkastelematta samalla suttu eläinlajeina, ja esittävät ihmissuden historian kietoutuvan erottamattomasti yhteen susien kohtelun kanssa. Georgen ja Hughesin (mt., 1–2) mukaan ihmissusi onkin esimerkiksi Britanniassa ja Irlannissa korvannut itse ”lihaa ja verta” olevan suden. Kun luonnonvarainen susi on alueelta kadonnut, jäljelle ovat jääneet myytit ja kertomukset ihmisen ja suden kauhistuttavista risteymistä.

Ihmissusifiktiossa muutoksen aiheuttavaan virukseen viitataan useimmiten termillä lykantropia. Lykantropian käsite tunnettiin jo antiikin Kreikassa, ja sitä käsitellään Markellos Sideläisen 200-luvulla jaa. kirjoittamassa lääketieteellisessä opetusrunoelmassa (Lehtonen 2019, 18–19). Lääketieteessä ja psykiatriassa käsite on yhä käytössä, ja sillä viitataan tilaan, jossa ihminen kuvittelee muuttuneensa eläimeksi tai olevansa eläin. Keskiajan Euroopassa vallitsi laajalle levinnyt käsitys muuttumisesta sudeksi tai koiraksi, kun taas esimerkiksi Kaakkois-Aasiassa ja Afrikassa kuvitelmissa esiintyi toisia paikallisia petoeläimiä. (Garlipp et al. 2004, 19.) Sairaus on ymmärrettävästi herättänyt pelkoa: Lehtonen (mt., 18–19) kirjoittaa sairastuneiden keskiajalla vaellelleen ympäriinsä kylillä ja pelloilla ja tappaneen ihmisiä niin sanotun susitautinsa vallassa. Uhreiksi päätyi niin aikuisia kuin lapsiakin (mt., 18–19). Palaan lykantropian tarkasteluun sairautena luvussa 3.2.

Vanhimman ja kansanperinteestä tutun juonikuvion mukaan ihmissudeksi muuttuminen on seurausta kirouksesta, joka on langetettu rikoksen vuoksi tai kostona (Peltonen 1992, 214). Tunnetuin näistä kertomuksista lienee Ovidiuksen *Muodonmuutoksiin* sisällytetty tarina tyrannimaisesta kuningas Lykaonista³. Lykaon ei tunnista jumala Zeusta eikä usko tätä jumalaksi, kun Zeus saapuu hänen luokseen, ja pilkkaa jumalaa palvomaan alkavia kansalaisia. Halutessaan todistaa, ettei Zeus todellisuudessa ole jumala, Lykaon tappaa sivullisen ihmisen ja tarjoaa tämän lihaa Zeukselle. Hän suunnittelee myös surmaavansa Zeuksen. Rangaistuksena kiivastunut Zeus iskee salamalla Lykaonin asuintiloja, ja paetessaan kauhuissaan Lykaon muuttuu sudeksi. (Ovid 2018, 10.) Tarinassa kerrotaan kuninkaan ottavan sellaisen olomuodon, joka kuvastaa hänen luonnettaan: hänellä kuvataan olevan yhä ”samat hurjat kasvot” ja ”samat punaiset silmät”, ja hänen kerrotaan yhä janoavan verta ja riemastuvan nyt lampaiden teurastamisesta (*mt.*, 10, käännös oma). Sudeksi muuttuminen on siis seurausta jumalten epäkunnioituksesta ja hirvittävästä käytöksestä muita ihmisiä kohtaan, ja suden hahmon saaminen kertoo ihmisen sisällä jo olevasta pahuudesta. Muodonmuutos vain antaa yksilölle tavan toteuttaa kieroutuneita halujaan.

Nykykirjallisuudessa esiintyvää ihmissutta on perinteisesti pidetty goottilaisen kauhukirjallisuuden hirviön jälkeläisenä, vaikka, kuten edellä olen tuonut ilmi, ihmissusi on hahmona huomattavasti tätä vanhempi. Goottilaisen kirjallisuuden ihmissuden hahmoon ovat toisaalta vaikuttaneet jo valistuksen ajan asenteet ja ideologiat. George ja Hughes (2020, 5) nimittävät ihmissutta kyllä goottilaiseksi hirviöksi, mutta huomauttavat goottilaisen genren alusta asti olleen monimutkaisessa dialogissa valistuksen periaatteiden kanssa. George ja Hughes (*mt.*, 2) esittävät nykyisen ihmissusikirjallisuuden ammentavan valistuksen aikana syntyneistä erikoisen moderneista pastoraalikertomuksista. 1700-luvulla tarkasteltiin kieleen ja yhteiskuntaan liittyviä teemoja sekä ihmisen ja luonnon monimutkaista vuorovaikutusta esimerkiksi niin sanottujen susilasten kautta. Ihmissyyden ajateltiin olevan yliluonnollista, ja maailmankuvaa värittä tietynlainen tavoittelu luonnon tuolle puolen, mikä eli epämukavasti rinnakkain mekaanisen deterministisen ajattelun synnyn kanssa. 2000-luvun ihmissusifiktiossa dramatisoidaan tätä epävarmuutta kahden ristiriitaisen näkemyksen välillä.

³ Susi on (nyky)kreikaksi λύκος, latinalaisilla aakkosilla ”lýkos”.

(Mt., 2–4). Chantal Bourgault du Coudray (2006, 3) kirjoittaa nykyihmissuden hahmon kautta usein tarkastellun itseyyttä, jonka pohdinta nousi keskiöön valistuksen aikana.

Du Coudrayn (mt., 3) mukaan valistuksen kartesiolainen dualismi eli materian ja hengen jaottelu jatkoi kehittymistään romantiikan aikana, jonka perinnöksi ihmissuden hahmolle hän esittää luonnon ja kulttuurin opposition eli vastakkainasettelun pohdinnan. Susi on luonto-kulttuurioppositiona representoinut luontoa ja ihminen kulttuuria. Perusolemukseltaan jakautunut ihmissusi on toiminut eräänlaisena mallina valistuksen ajan dualistisesta subjektiivisuudesta, jonka kautta on käsitelty myös esimerkiksi vastinpareja sisäinen–ulkoinen-, rationaalinen–vaistonvarainen- ja maskuliininen–feminiininen. (Mt., 3.) Du Coudray (mt., 14) kirjoittaa ihmissuden tulleen uudelleenluoduksi modernina hirviönä 1800-luvun kirjallisuudessa⁴. Kiinnostus lykantropiaa kohtaan kasvoi vuosisadan alussa romantiikan kontekstissa, ja siinä missä valistuksen aikana taikauskoa oli pyritty hävittämään, romantiikassa siitä haettiin inspiraatiota. Tämä näkyi esimerkiksi goottilaisen kirjallisuuden kehityksenä. Ihmissuden hahmo teki 1800-luvulla ensiesiintymisensä goottilaisessa romaanissa *The Albigenses* (1824). Ihmissuden ja muiden hirviöiden avulla goottilaisessa kirjallisuudessa kuvattiin usein yhteiskuntaa uhkaavaa vierasta toista, ja lykantropia edusti esimerkiksi alempien luokkien aiheuttamaa uhkaa. Toisaalta ihmissusihahmoina saatettiin esittää myös aristokraatteja, jolloin kertomuksissa kritisoiitiin ylimystön rappiota. (Mt., 14, 44–45.)

1900-luvun puolivälistä alkaen elokuvateollisuus on merkittävästi vaikuttanut ihmissusihahmojen näkymiseen populaarikulttuurissa. Juri Nummelin (2013, 10) mukaan monet elokuvat ja kirjallisuus ovat saaneet vaikutteita George Wagnnerin ohjaamasta elokuvasta *Ihmissusi* (*The Wolf Man*, 1941), jossa ihmissusitarinaan yhdistetään esimerkiksi ukonhattu sekä ajatus, että ihmissusi voidaan tappaa vain hopealuodilla. 1980-luvulla Nummelin (mt., 11) esittää alkaneen ”kauhubuumin”, jolloin muutamat edellisillä vuosikymmenillä ilmestyneet ihmissusielokuvat saivat seurakseen useita suuren suosion saavuttaneita elokuvia, kuten John Landisin ohjaaman *Ihmissusi Lontoossa* (*An American*

⁴ Ihmissudesta goottilaisessa kirjallisuudessa laajemmin ks. esim. Du Coudray 2006.

Werewolf in London, 1981). Samaan aikaan ihmissusihahmoja esiintyi kuitenkin yhä myös kirjallisuudessa, jossa ne yhdistettiin tieteeseen ja jossa niitä alettiin kuvata aiempaa myönteisemmin (Nummelin 2013, 11). Georgen ja Hughesin (2020, 5) mukaan 1980-luvun identiteettipolitiikan kehitys ja toiseuden tietynasteinen sulautuminen yhteiskuntaan vaikuttivatkin myös ihmissuden ja muiden hirviöiden esittämiseen kirjallisuudessa. Syntyi taipumus humanisoida ja jopa romantisoida hirviöitä, ja ulkopuolisiin kohdistuvan pelon ja vihamielisyyden ruumiillistumista tuli uhreja ja rakastajia, ennemmin yhteiskunnan jäseniä kuin absoluuttisia toisia. Vampyyrien vanavedessä ihmissusista tuli kertomusten sympaattisia päähenkilöitä. 90-luvun loppupuolella ja 2000-luvulla taas ympäristöhuolet ovat vaikuttaneet goottilaisten hirviöiden uudelleenmuotoutumiseen. (George & Hughes 2020, 5.)

Georgen ja Hughesin (mt., 5) mukaan ihmissusia esiintyy 2000-luvulla useimmiten paranormaalissa romantiikassa. Franck (2020, 163) taas huomioi ihmissudesta tulleen yhä enenevässä määrin keino YA-kirjallisuudessa esittää nuoren aikuisuuteen siirtymistä ja toisaalta monien nuorten tuntemaa eristäytymisen tunnetta. Pro gradu -tutkielmassaan Helvilä (2021, 33) viittaa tähän tulkintamahdollisuuteen myös *Kuuran* kohdalla huomioidessaan joidenkin teoksen ihmissusihahmojen muodonmuutosten olevan kivuliaampia kuin toisten, kuten muutokset nuoruudessa voivat olla. Muodonmuutoksen topoksen tuomisen fantasiasta ja kansanperinteestä urbaaniin ympäristöön voidaan tulkita kuvaavan nuoruutta omassa yhteiskunnassamme, sillä myös nuoruus sisältää muutoksen lapsesta aikuiseksi (mt., 33).

Kuura-trilogian ja *Hukan perimien* ihmissusihahmot liittyvät osaksi laajempaa nuorille aikuisille suunnatun paranormaalien romantiikan ihmissusikirjallisuutta. Sen aiempia edustajia ovat esimerkiksi Annette Curtis Klausen *Blood and Chocolate* (1997), Stephenie Meyerin *Twilight*-sarja (2005–2008⁵), Maggie Stiefvaterin *The Wolves of Mercy Falls* -sarja (2009–2014) ja Andrea Cremerin *Nightshade*-sarja (2010–2012). Kotimaista ihmissusiromantiikkaa nuorille aikuisille esiintyy esimerkiksi Elina Rouhaisen *Susiraja*-sarjassa (2012–2015). Nuorille tai

⁵ Varsinaisen saagan osat eli *Twilight*, *New Moon*, *Eclipse* ja *Breaking Dawn* ovat ilmestyneet vuosina 2005–2008, minkä jälkeen Meyeriltä on julkaistu tiettyihin henkilöihahmoihin keskittyviä romaaneja. Teosten ihmissudet ovat varsinaisesti muodonmuuttajia (shapeshifters), mutta luen ne tässä ihmisen ja suden välillä muotoaan muuttavina olentoina ihmissusiksi.

nuorille aikuisille suunnatun kirjallisuuden tunnettuja ihmissusihahmoja on myös J. K. Rowlingin menestysarjassa *Harry Potter* (1997–2007) esiintyvä sivuhenkilö Remus Lupin.

2000-luvun ihmissusihahmot eivät suinkaan ole hypänneet elokuvista vain kirjallisuuteen ja jääneet sinne, vaan ihmissusia esiintyy myös muissa kulttuurintuotteissa. Wikipedia-tietokannassa on omistettu kokonainen sivu populaarikulttuurin ihmissusihahmoille, ja ihmissusihahmoja esiintyy esimerkiksi japanilaisessa animaatiossa eli animessa, musiikissa, musiikkivideoilla, videopeleissä sekä tietysti elokuvissa ja TV-sarjoissa. Jopa tuhansia vuosia vanhasta myyttisestä hahmosta on siis tullut merkittävä ja laajalti vaikuttava populaarikulttuurin hahmo.

2.2 Suomalaiset ihmissudet ja susi suomalaisessa kulttuurissa

Ihmissudesta kotimaisen kirjallisuuden hahmona ei ainakaan toistaiseksi ole löydettävissä kattavaa historiallista selvitystä, joka ulottuisi suullisen perimän kertomuksista hahmon käyttöön nykykirjallisuudessa. Esseessään *Ihmissusi kirjallisena aiheena* (2019) J. V. Lehtonen esittelee joitakin kotimaisia ihmissusikertomuksia, kuten Unto Seppäsen novellin (1933), jossa pahasuinen morsian muutetaan hääsaatossa ihmissudeksi. Lehtosen (mt., 11) mukaan suurimmassa osassa muistiin jääneistä suomalaisista kansantaruista sudeksi tai joskus karhuksi muuttuminen tapahtuu juuri häiden yhteydessä. Suosittuja olivat erityisesti kertomukset, joissa koko hääväki muuttuu susiksi (mt., 11). Lehtosen (mt., 17) tarkastelemissa kertomuksissa esiintyy niin fyysisesti sudeksi muuttuvia kuin petomaisesti käyttäytyviä ihmisiä. Runoilija Bertel Gripenbergin balladimaisessa runossa ”Folke Ulfson” (kokoelmassa *Livets eko* 1932) julma, verenhimoinen ritari, joka on kytköksissä suteen esimerkiksi nimensä ja käyttämäänsä kilpeen maalatun suden kautta, muuttuu lopulta myös ulkoisesti sudeksi keskiyöllä (Lehtonen 2019, 15–16). Gripenbergin runon nimihenkilö tuo tältä osin mieleen tarinan Lykaonista, jonka ulkomuoto samaten saatetaan vastaamaan hänen petomaista luonnettaan. Arvi Järventauksen romaanissa *Maahantulo* (1931) ihmisten keskuudessa taas leviää sairaus, joka saa heidät kuvittelemaan itsensä susiksi, ja Lehtonen (mt., 18) esittääkin Järventauksen oletettavasti tunteneen historiallisen lykantropian eli ”susitaudin”, johon viittasin edellisessä alaluvussa.

Suomalaisista ihmissusikertomuksista tunnetuin on varmasti Aino Kallaksen proosaballadi *Sudenmorsian* (= *SM*, 2014/1928), jossa metsänvartijan vaimo Aalo vastaa metsän paholaisen eli suden kutsuun ja pukee ylleen sudennahan, joka saa hänet muuttamaan muotoaan sudeksi. Sutena juokseminen synnyttää Aalossa katkeruuden sijaan hurmosta ja iloa, ja sudeksi tuleminen merkitsee hänelle rangaistuksen sijaan vapautta. Toisin kuin esimerkiksi *Muodonmuutosten* kuvaamaa julmaa Lykaonia, *Sudenmorsiamen* Aaloa kuvataan ihmisenä ”lauhkiaksi” ja lempeäksi (*SM*, 13, 15–16). Thomas DuBois (2004, 227) tulkitsee Kallaksen kuvaavan *Sudenmorsiamessa* naisen hengellisten ja seksuaalisten tarpeiden uhkaa patriarkaaliselle yhteiskunnalle, joka lopulta vaatiikin kertomuksessa Aalon hengen. Myös Kukku Melkas (2006, 18–19) korostaa vallan merkitystä Kallaksen 1920-luvun tuotannossa. DuBois (mt., 212–213; 227) liittää *Sudenmorsiamen* synnyn 1920-luvun feministiseen liikehdintään, johon Kallas Lontoossa asuessaan osallistui. Hän (mt., 226) esittää *Sudenmorsiamen* ihmissusimateriaalin perustuvan Baltian alueen ihmissusiuskomuksiin, ja Peltonen (1992, 223) kirjoittaa Baltian maiden olevan tunnettuja ihmissusirunsaudesta. Lehtonen (2019, 35) kirjoitti 1930-luvulla monien Suomessa muistiin merkittyjen ihmissusitarinoiden kertovan juuri ”Viron susista”.

Kotimaisia ihmissusiteoksia on viime vuosikymmenien aikana ilmestynyt jonkin verran. Näistä esimerkkeinä voidaan mainita Tuula Rotkon *Susi ja surupukuinen nainen* (1998), Jenny Kangasvuon *Sudenveri* (2012), Ville Hytösen *Jumalankoirat* (2017), Jenna Kostetin *Pikimusta, sysipimeä* (2017) sekä aiemmin mainittu Elina Rouhiaisen *Susiraja*-sarja (2012–2015). Kiinnostavaa on, että useammassa edellä mainituista teoksista ainakin yksi kerronnan aikataso sijoittuu menneisyyteen, mikä voisi viitata 1600-luvulle sijoittuvan *Sudenmorsiamen* vaikutukseen myös tuoreemmassa ihmissusikirjallisuudessamme. Vuonna 2013 ilmestyi lisäksi Juri Nummelinin toimittama ihmissusinovellikokoelma *Kuun pimeä puoli - suomalaisia ihmissusinovelleja*, johon on koottu teemoiltaan vaihtelevia tekstejä suomalaiskirjailijoilta.

Suomalaisten ihmissusihahmojen tarkastelun yhteydessä haluan kohdistaa katseen myös suden asemaan kulttuurissamme. Kuten edellisessä alaluvussa kirjoitin, on esitetty, että ihmissuden hahmon yhteydessä on syytä käsitellä myös sutta eläimenä ja erityisesti sen kohtelua (ks. esim. George & Hughes 2020, 1). Ihmissuden hahmon tulkinnassa George ja Hughes (2020, 5) korostavat ihmissuden kontekstuaalisuuden huomioimista: hahmon pitkästä

historiasta ja laajasta levinneisyydestä johtuen se kantaa mukanaan useita erilaisia tulkintakehyksiä. Suomalaisessa kulttuurissa tästä näkökulmasta kiinnostavaa on, että keskustelu susista, toisten näkemysten mukaan suojelua ansaitsevina ja toisten haittaeläiminä, on jäljitettävissä vuosisatojen taakse ja jatkuu edelleen. Seuraavaksi käsittelemkin lyhyesti näitä suteen liittyviä asenteita ja käsityksiä Suomessa ja otan jo mukaan yhtäläisyyksiä tutkimukseni kohdeteoksiin. Syvennän näkökulmaa kirjallisuudentutkimuksen lähtökohdista seuraavissa luvuissa, kun pohdin, miten genrekonventiot yhdistyvät tutkielmani kohdeteoksissa (ihmis)suden allegoriseen käyttöön.

Ihmisten ja eläinten välisiä historiallisia suhteita tutkineet Otto Latva ja Heta Lähdesmäki (2020, 26) huomauttavat artikkelissaan, että susihistoriasta on kirjoitettu konfliktikeskeisesti ja lähteet vääristävät lajin toimintaa historiassa. Tämän vuoksi lähteisiin on syytä suhtautua kriittisesti. Esimerkiksi kirkonkirjoissa esiintyy mainintoja ihmisistä, jotka susi on oletettavasti vienyt, vaikka kuolinsyytä ei ole aina pystytty varmistamaan. Susiksi väitetyt eläimet eivät välttämättä aina ole olleet susia, ja susien kontolle on voitu lykätä myös muita kuolemantapauksia. Lehtikirjoituksissa susien teoista on oleellista kiinnittää huomiota julkaisualustaan: vaarallisista susista uutisoiminen ja pelon lietsominen on kannattanut lukijoiden huomion vangitsemiseksi. Tältä pohjalta käsitykset susista ovat rakentuneet ensisijaisesti niiden yksilöiden pohjalta, jotka ovat olleet ihmisten kanssa konfliktissa, ja ihmisen tieltä pois pysyttelevät yksilöt ovat jääneet huomaamattomiksi. (Mt., 26.)

Latvan ja Lähdesmäen (2020, 29) mukaan suomalaisessa susihistoriankirjoituksessa ilmenee sekä historiallisen kontekstualisoinnin että lähdekritiikin puutetta, ja hatarat johtopäätökset voivat pahimmillaan johtaa negatiivisten eläinkäsitysten muodostumiseen. Ihmisen ja suden suhteen tarkastelussa on usein unohdettu yhteiskunnalliset, biologiset tai kulttuuriset tekijät. Esimerkiksi kotieläimiä tappavat sudet on saatettu esittää ihmisten toimeentuloa ja muuta elämää merkittävästi uhkaavina toimijoina, vaikka ihmisten kotieläintenpitoon ovat vaikuttaneet lisäksi katovuodet, karjataudit ja yhteiskunnalliset ilmiöt. (Mt., 29.) Kontekstualisoinnin puutteesta – ja samalla haasteista – kertoo esimerkiksi 1800-luvun lopun susien aiheuttamien lapsisurmien muistelu, jonka Latva ja Lähdesmäki (mt., 30) esittävät olevan lähes ainoa tapaus, joka Suomen susihistoriasta muistetaan. Lapsikuolemat ovat ymmärrettävästi herättäneet pelkoa ja vihaa eläimiä kohtaan, mutta historiallinen

kontekstualisointi voi auttaa ymmärtämään susiyksilöiden toimintaa. Lapsisurmista teoksessaan *Lauma: 1880-luvun lastensurmat ja susiviha Suomessa* kirjoittava Jouni Tikkanen (2019, 34–40) nostaa esiin muun muassa susien hankalan ravinnonsaannin kyseisenä ajankohtana, kun hirvet olivat metsästyksen vuoksi lähes kadonneet Suomesta. Sudet joutuivat näin tyytymään pienriistaan ja karjan tavoitteluun, ja ihmisten pihapiirissä liikkeessaan sudet tottuivat ihmiseen (mt., 41).

Suomalaisesta susihistoriasta puhuttaessa mieleen tulevat yleensä susiin liitetty pelko ja viha, mutta Latva ja Lähdesmäki (2020, 27) kyseenalaistavat susidiskurssin yksinäisyyden. Eri aineistoissa sutta on usein kuvattu yhdeksi Suomen vihatuimmista petoeläimistä, mutta kirjoittajat (mt., 27) huomauttavat toisenlaisen suhtautumisen jäävän helposti kuulematta, vaikka enemmistö suhtautuisi susiin neutraalisti. Latva ja Lähdesmäki (mt., 29) korostavatkin historian kertomisen merkitystä: Pelot ovat monesti sosiaalisesti tuotettuja ja vaikuttavat siihen, millaista kulttuurista ja yhteiskunnallista tarinaa susista kerrotaan. Kun menneisyys esitetään ihmisen ja suden välisenä taisteluna ja sutta kuvataan ihmiselle haitallisena, kielteinen susikuva vahvistuu ja susipelko lisääntyy. Tämän pohjalta voidaan jälleen perustella susien vastustamista. (Mt., 30.)

Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* esitetty ihmisten ja ihmissusien välinen konflikti muistuttaa ihmisen ja suden välisestä historiallisesta suhteesta, sillä yleistävät ja yksipuoliset kertomukset vaikuttavat samaan tapaan ihmishahmojen asenteisiin ihmissusia kohtaan. Teoksissa ihmisten elämän turvaamiseksi syntynyt järjestö Jahti pitää yllä tietynlaista kertomusta ihmissusista ihmiselle vaarallisina olentoina, ja poikkeavat äänet vaiennetaan. Konkreettinen esimerkki tästä on Kuura-trilogian toisen päähenkilön Inkan isä, joka esiintyy teoksissa vain mainintojen tasolla. Ilkka Lavaste on ollut lykantropiatutkija, jonka hänen lapsensa *Kuuran* prologissa löytävät hirttäytyneenä autotallista. Hänen myönteiset näkemyksensä ihmissusista sekä (*Kuurassa* todeksi osoittautuva) väite, että Kuurankeron metsissä on edelleen ihmissusia, ovat saaneet Jahdin lakkauttamaan hänen tutkimusprojektinsa. Jahti on syyttänyt häntä valehtelusta, ja miehen maineen kerrotaan tämän vuoksi menneen. (*KU*, 12, 19.)

Lukijalle jää epäselväksi, onko perheenisä riistänyt henkensä alettuaan lopulta uskoa Jahdin propagandaan ja oman työnsä merkityksettömyyteen vai koska on murtunut paineen ja julkisen häpeän alla ja halunnut säästää perheensä pahemmalta. Poikkeava ääni on joka tapauksessa vaiennut traagisella tavalla. Ilkan temaattisena ulottuvuutena voidaankin pitää tutkijan empaattista ja uteliasta suhtautumista vieraana pidettyä kohtaan, ja itsemurhan myötä hahmon temaattiseksi funktioksi tulee sen osoittaminen, että on usein helpompaa ja turvallisempaa uskoa yleisesti hyväksytyihin narratiiveihin kuin yrittää muuttaa niitä. Jahti pyrkii kontrolloimaan myös mediaa siinä, mitä ihmissusista kerrotaan, kuten myöhemmin tuon ilmi. Trilogian päätösosassa *Ruskassa* merkittävä käänne on, kun aktivistit saavat kansallisessa televisiossa tuotua julki kuvamateriaalia ja todistuksia, jotka osoittavat Jahdin ihmissusivastaisen propagandan valheelliseksi. Ilkan tavoite ihmissusien olojen parantamiseksi siis saavutetaan, mutta mies ei enää itse ole sitä todistamassa, mikä muistuttaa suurten yhteiskunnallisten muutosten usein vaativan uhreja.

Elisa Aaltola (2013, 283) korostaa myös susista kertomisen merkitystä kirjoittaessaan, että suden avulla ”tuotetaan tarinaa omasta itsestä”, siis ihmisestä. Sutta käytetään siis ihmisidentiteetin rakentamiseen (mt., 283). Aaltolan (mt., 283) mukaan tämä näkyy esimerkiksi suden kaatamisen yhdistymisessä maskuliinisen valtaan: yhtä sutta ajaa takaa ”kymmeniä miehiä”, joiden ”identiteettiä voimakkaan eläimen tappaminen pönkittää”. Aaltolan ilmaus kymmenistä miehistä metsästävässä yhtä susiysilöä vain oman miehuutensa korostamiseksi vaikuttaa yleistykseltä, jonka totuus pohjaa on hankala arvioida, mutta metsästyksen kyllä usein liitetään tiettyä ihanteellista maskuliinisuutta. Metsästyksen liitetty maskuliininen ihanne ilmenee myös tutkimukseni kohdeteoksissa. Jahdin toimijat ovat suurimmaksi osaksi miehiä, ja ihmissusien metsästys niin kuvaannollisesti vihjeiden ja testauksen avulla kuin konkreettisesti asevoimin kuuluu organisaation keskeisiin tehtäviin. *Hukan perimissä* naispuolinen toimittaja viittaa tähän todetessaan: ”Tämä oli miesten maailma. Jahti oli miesten järjestö.” (HP, 120.) Monet romaanien keskeisistä toimijoista, kuten ihmissudet Inka ja Matleena ja ihmissusiaktivistijärjestön keulakuva Jatta Aalo sen sijaan ovat naisia, ja kaikki joutuvat kuvaannollisesti tai konkreettisesti Jahdin metsästyksen kohteeksi.

Teoksista voidaan löytää myös näkyvämpiä yhteyksiä ihmissusiin ja susiin suhtautumisen välillä. Edellä viittasin 1800-luvun loppupuolen ihmisen ja suden väliseen merkittävään

konfliktien sarjaan, kun sudet tappoivat Turun seudulla 22 lasta vuosina 1880–1881. Kiinnostavaa on, että *Kuuran* tapahtumat sijoittuvat samalle maantieteelliselle alueelle. *Kuurassa* keskeinen miljöö on fiktiivinen Kuurankeron kaupunki, jonka pääporteilta Turun muurille kerrotaan olevan vain kahdeksan kilometrin matka (*KU*, 31). Kuurankeron kaupungissa kerrotaan 30 vuotta sitten tapahtuneen hukkaterrorin, joka on vaatinut 16 ihmisen hengen, ja *Kuurassa* ihmissusi aiheuttaa välillisesti tai välittömästi jälleen vuonna 2014⁶ kymmeniä uusia kuolonuhreja. *Kuuran* hukkaterrorissa toistuu myös lapsen kuolema suden hampaissa -kertomus, kun uutislähetyksessä raportoidaan 14-vuotiaan lykantropiatartunnan saaneen lapsen kuolemasta. On kuitenkin huomionarvoista, ettei lapsi ole kuollut välikohtauksessa ihmissuden kanssa, vaan hänet on myöhemmin teloitettu ihmissusien vankilasairaalassa Myrskynsilmissä. Teloituspäätös onkin aiheuttanut kohun, ja paikalle on kokoontunut yli 500 mielenosoittajaa vastustamaan alaikäisen teloitusta. Aktivistijärjestö Wercaren puheenjohtaja kommentoi hopearuisketeloitusta ”brutaaliksi” (*KA*, 8.) Syynä lapsen kuolemaan ei siis oikeastaan ole ollut ihmissusi vaan ihminen, joka on määrittänyt lykantropiaan sairastuneen lapsen olevan avun ulottumattomissa. Tämän voidaan tulkita alleviivaavan ihmisen toiminnan järjettömyyttä: lykantropian uhreja surraan, mutta heidät mieluummin surmataan kuin esimerkiksi suljetaan hoitolaitoksiin, joissa he eivät pääsisi aiheuttamaan vaaraa muille ja heidän elämästään voitaisiin tehdä vallitsevissa olosuhteissa mahdollisimman mielekäästä. Kohtauksessa tunnutaan kysyvän, voisiko joissakin ei-inhimillisen eläimen syyksi laitetuissa tragedioissa osa- tai jopa suurempana syyllisenä olla itse asiassa ihminen.

Eräänä yhteytenä susiin ja ihmissusiin suhtautumisen välillä voidaan pitää kansallisen identiteetin rakentamista. Aaltola (2013, 283) huomioi susia kuvatun ”Venäjältä Suomeen tulevana ryöstöretkeläisinä”, jotka vievät ”suomalaisille kuuluvia hirviä ja lampaita”. Tällöin syntyy vaikutelma, että susilla itsellään on jokin kansallisuus (mt., 283). *Hukan perimissä* kerrotaan Jahdin ja sen erikoisrajajääkärien nauttivan erityisesti rajakaupunkilaisten suosiota, kun taas esimerkiksi Raumalta kotoisin olevalle Jahdin kritisoinen ei ajatella olevan ”tabu”

⁶ Tarkka vuosi saadaan tietää *Hukan perimien* epilogin perusteella, sillä luvun alussa ilmoitetaan päivämääräksi 16.5.2014. Kohtauksessa Kuurankeron onnettomuuden kerrotaan tapahtuneen ”viime täysikuuna”. (*HP*, 356–358.)

ja hukkiin kuvataan suhtauduttavan muualla kuin rajakaupungeissa ”paljon solidaarisemmin” (HP, 25, 92). Rajajääkärit operoivat ilmeisesti juuri Suomen ja Venäjän rajan lähistöllä, sillä ainakin *Hukan perimissä* kuvattu ihmissusien hävitysoperaatio suoritetaan Kuusamossa. Kiinnostava on myös huomio Lappeenrannan eli rajakaupungin muureista. Siinä missä muissa kaupungeissa muureja on saatettu koristella taiteella, rajakaupunkien muurien kerrotaan olevan koruttomia kahdesta syystä. Ensinnäkin niiden halutaan korostavan valtioiden välistä rajaa, ja toiseksi kaupunkien asukkaita halutaan muistuttaa siitä, että muureja ei ole ”rakennettu kauneuden ja näyttävyyden vuoksi” (HP, 139). Pohjoisen ja raja-alueiden metsissä ihmissudet ovat toki kauempana ihmisasuksesta ja siten turvassa Jahdilta, mikä selittää teoksissa niiden pysyttelyn näillä alueilla, mutta temaattisella tasolla ihmissusien sijoittuminen kavahdetulle rajalle rinnastaa ihmissudet muukalaisvihamielisyyttä Suomessa kohtaaviin venäläisiin.

Venäläisiä ja ihmissusia kohtaan tunnettu antipatia linkittyvät myös Tor-verkon Wolfsbane-alustalla, jonka eräs keskustelu *Hukan perimissä* näytetään kommenttiketjun muodossa. Nimimerkki ”Katharsis” kirjoittaa netistä löytyvän materiaalia ”ryssien hukka-areenoilta” ja nimimerkki ”Shrekisloveshrekislife” päivittelee, kuinka ”Suomi ei ole mikään vitun Siperia” ja ”Kuusamossa ryssittiin oikein olan takaa” (HP, 99, 101, kursiivit omat). Jälkimmäinen kirjoittaja viittaa Jahdin operaatioon Kuusamossa, jossa kolme partiota päätyy ihmissuden uhreiksi. Kirjoittaja kiistää useamman ihmissuden olemassaolon vedoten siihen, ettei Suomen metsissä – toisin kuin Venäjällä – voisi liikkua kokonaista hukkalaumaa ilman, että hukista olisi tehty havaintoja. (HP, 101.) Halventava kielenkäyttö on toki tuttu ilmiö varsinkin anonyymeillä keskustelualustoilla, mutta ihmissusien sijoittaminen Suomen sijaan Venäjälle tuo mieleen vastaavan tavan ulkoistaa Suomessa kulkevat sudet venäläisiksi ja suhtautua niihin tämän niin sanotun kansalaisuuden perusteella. Keskustelualustalla kommentoivien hahmojen temaattiseksi ulottuvuudeksi voidaan tulkita muukalaisvihamielisyys. Funktioksi taas tulkitseen osoittamisen, että muukalaisvihamielisyys johtaa usein toiseuttamiseen, jota taas käytetään tietyn ihmisryhmän tai koko ihmislajin yhteenkuuluvuuden- ja paremmuudentunteen rakentamiseen.

Suden kannanhoidosta käytävä keskustelu jatkuu yhä 2020-luvun Suomessa, ja nähdäkseni siinä on pitkälti kyse siitä, millainen arvo susille annetaan ihmiseen verrattuna. Luonnossa susi

usein väistää ihmistä, jos kyse ei ole erityisen rohkeasta tai epätoivoisesta yksilöstä tai laumasta. Suomalaisessa susikeskustelussa vedotaan kuitenkin usein suden aiheuttamaan vaaraan lapsille ja metsästyskoirille, siis ihmisen omaan elinpiiriin kuuluville toimijoille tai resursseille. Susien tapaan Kuura-trilogian ja *Hukan perimien* ihmissudet uhkaavat ihmisen omaa elinpiiriä. Vastakkainasettelu kutsuu pohtimaan, miten arvotamme muita kuin ei-inhimillisiä eläimiä ja mitä seurauksia arvotuksillamme on muille lajeille ja toisaalta myös omallemme. Myös George ja Hughes (2020, 2) nostavat esiin ihmissusihahmon käytön ekologisen ja eettisen ulottuvuuden nykykirjallisuudessa: ihmissuden avulla voidaan palauttaa mieleen, mitä ihmiset tekivät susille, ja ryhtyä susien asemaa parantaviin toimenpiteisiin, kuten lajin palauttamiseen Britannian luontoon. Kirjoittajat (mt., 2) toteavat, että ihmissuden avulla voidaan muistuttaa, miten susien ja yliluonnollisen sijaan meidän pitäisi useimmiten pelätä ennemminkin ihmisiä. Ainakin Kuura-trilogian ja *Hukan perimien* ihmissusihahmojen näkökulmasta tämä pitää hyvinkin paikkansa.

2.3 Muodonmuutokset ja ihmissuden ristiriitainen toimijuus

Tässä alaluvussa tarkastelen ihmissudeksi tulemisen ja muodonmuutoksen trooppeja kohdeteoksissa. Avaan ihmissudeksi tulemista ja muodonmuutoksen trooppia siitä näkökulmasta, miten se muuttaa kohdeteosten ihmissusihahmojen havaittua toimijuutta. Tämä muutos on pohjana luvuissa 3 ja 4 käsittelemilleni ihmissuden toisena näkemisen tavoille.

George ja Hughes (2020, 4) luonnehtivat, että ihmissusien ja muodonmuuttajien avulla fiktiossa on kysytty, mitä inhimillisyys on: muodonmuuttajilla on taipumus paljastaa ihmisten ja eläinten väliset monimutkaiset samankaltaisuudet ja eroavaisuudet niin kielellisesti, sosiaalisina subjekteina kuin osana fyysistä jatkumoa. Lisäksi ne kiinnittävät huomion kysymyksiin esimerkiksi hierarkioista ja seksuaalisuudesta sekä siitä, missä määrin käsityksemme näistä ovat ideologisia (mt., 4). Kallaksen *Sudenmorsianta* tutkinut Melkas (2006, 277–278) liittää varsinkin naisen muodonmuutokseen voiman ja itsemääräämisoikeuden korostumisen, joka on seurausta naisen yhdistymisestä eläimeen tai luontoon. *Sudenmorsiamessa* Aalon muodonmuutosta seuraa riemukas uusi elämä ja vapaus, ja naisen ja eläimen yhteen liittyminen esitetään pelkästään myönteisessä valossa (mt., 274,

277). Palaan muodonmuutoksen Kuura-trilogian naishahmoille Inkalle ja Matleenalle mahdollistamaan voimankäyttöön luvussa 3.1.

Muodonmuutokselle voidaan antaa monia eri määritelmiä. Tässä tutkielmassa määrittelen muodonmuutoksen Shelley B. Chappellia (2007, 8) mukailleen prosessiksi, jossa materiaallinen entiteetti käy läpi jollakin tavalla maagisen ja fyysisen muodonmuutoksen, joka lukijan asuttaman maailman lakien mukaan on mahdollon. Toisaalta tutkimuskysymysteni kannalta on tärkeää huomioida, että muodonmuutosten lisäksi voidaan määritellä myös muita muodon vaihtamisen tapoja. John Clute ja John Grant jakavat *Encyclopedia of Fantasy* (1997) -teoksessaan fantasiakirjallisuudessa esiintyvän muodon vaihtamisen kolmeen eri tapaukseen, jotka he (mt.) erottavat toisistaan käsitteillä *muodonmuutos (shapeshifting)*, *metamorfoosi (metamorphosis)* ja *transformaatio (transformation)*.⁷ Muodonmuutoksella he (mt.) tarkoittavat sellaista muodon vaihtamista, joka tapahtuu toistuvasti ja joka voidaan peruuttaa. Ihmissusi luokitellaan Cluten ja Grantin (mt.) jaottelussa tähän kategoriaan. Metamorfoosi viittaa maagiseen muodon vaihtamisen tapaan, joka on radikaali, ainutlaatuinen ja pysyvä ja jonka voi olla aiheuttanut yksilö itse. Tapahtuma voi olla tahaton tai yksilölle luontainen. Transformaation taas aiheuttaa jokin ulkopuolinen maaginen toimija. (Mt.)

Chappellin (2007, 8) määritelmään verrattuna Cluten ja Grantin (1997) käsitys muodonmuutoksesta on siis rajatumpi, ja Chappellin määritelmä kattaa kaikki kolme Cluten ja Grantin erottelemaa muodon vaihtamisen tapaa. Ihmissuden hahmon tarkastelussa laajempi määritelmä on siinä mielessä toimivampi, että esimerkiksi Cluten ja Grantin kolmesta kategoriasta ihmissusi ei aina mutkattomasti sovi vain yhteen. Esimerkiksi pro gradu -tutkielmassaan *Twilight*-sarjan muodonmuuttajia tutkinut Essi Korpi (2019, 12–13) huomioi, että teosten muodonmuuttajat, jotka pystyvät ottamaan suden hahmon, eivät yksiselitteisesti istu mihinkään edellä luetelluista kategorioista. Hahmot käyvät ensin läpi metamorfoosin ihmisestä muodonmuuttajaksi ja sitten muodonmuutoksen ottaessaan suden hahmon, kunnes ne jossakin vaiheessa elämäänsä eivät enää muuta muotoaan sudeksi (mt., 13).

⁷ Clute ja Grant (1997) tekevät eron muodonmuuttamisen ja muodon vaihtamisen (*the act of [--] changing shape*) välille. Muodon vaihtamisella viitataan yleisesti tapahtumaan, jossa olennot tulee toisenlainen, kun taas muodonmuutos, metamorfoosi ja transformaatio kuvaavat tarkemmin, millaisesta tapahtumasta on kyse.

Samanlaista muodon vaihtamisen tyyppien limittymistä ilmenee myös tämän tutkielman kohdeteoksissa. Erilaisten muodon vaihtamisen tyyppien erottelu tarjoaa kiinnostavia näkökulmia kohdeteosten ihmissusihahmojen toimijuuteen ja toimijuuden muutokseen, mihin palaan myöhemmin.

Kuten luvussa 2.1 mainitsin, vanhoista kertomuksista tuttu ihmissudeksi tuleminen syy on kirous, joka on langetettu väärintekijän ylle. Sudeksi noituminen toistuu myös suomalaisessa ihmissusikansanperinteessä, kun sudeksi muutetaan yksi tai useampi ihminen (ks. esim. Lehtonen 2019). Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* ihmissudeksi tuleminen aiheuttaa lykantropiavirus, joka tarttuu veriteitse mutta vain silloin, kun verta on otettu tai saatu susimuodossa olevalta ihmissudelta. Palaan lykantropian tarkasteluun viruksena tarkemmin luvussa 3.2, ja toistaiseksi tyydyn vain toteamaan ihmissudeksi tuleminen tavan kohdeteoksissa poikkeavan vanhemmista kertomuksista tutusta perinteestä.

Kohdeteoksissa lykantropia ei käyttäydy samalla tavalla kaikissa viruksen saaneissa, mutta kaikilla teoksissa kuvatuilla lykantropiaan sairastuneilla on tiettyjä yhtäläisiä piirteitä. Ihmissuodossa sairastuneilla on esimerkiksi terävöityneet aistit, joista korostuvat varsinkin kuulo- ja hajuaisti. Erityisesti hajuaistiin liittyy ei-inhimillisiä piirteitä, sillä hukat pystyvät myös ihmissuodossa haistamaan toistensa tunnetiloja ja jopa kuvailemaan näiden luonteenpiirteitä. Tämä ilmenee esimerkiksi kohtauksessa, jossa ihmissusi Ronjan fokalisoimana kuvataan hänen laumaansa kuuluvaa miespuolista ihmissutta. Ronjan näkökulmasta Alexin ”kirpeä, primitiivinen tuoksu” on ”yhtä testosteronin ja myskin ilotulitusta”, ja sen yhdistyminen ”levottomaan ja hermostuneeseen luonteeseen” tekee Alexista ”tikittävän aikapommin” (HP, 199). Myös Alexin ihmissusiystävä Väinö liittää Alexin ominaistuoksuun tiettyjä piirteitä kuvaillessaan tuoksun olevan ”omituisen haastava ja uhkaavaltakin tuntuva merkki” Alexin fyysisestä vahvuudesta (HP, 70).

Hajuun liittyvä muutos toimii myös toiseen suuntaan. Matleena toteaa muiden eläinten haistavan ”pedon tuoksun” pitkältä, kun he Aaronin kanssa todistavat rusakon kauhistunutta pakoa (KU, 256). Aistien terävöityminen yhdistää ihmissudet ei-inhimillisiin eläimiin, joista monilla on ihmistä paremmat aistit. Kytkös varsinkin koira-eläimiin on ilmeinen, sillä ihmisen ja koiran hajuaistia usein vertaillaan koiralle edullisesti. Ihmissusilla ei kuitenkaan kerrota

olevan esimerkiksi domestikoidun koiran tapaan ihmistä heikompaa makuaistia eli huomattavasti vähempää makureseptoreita. Ihmissudeksi tuleminen siis muokkaa aisteja vain herkempään, toisin sanoen parempaan, suuntaan. Muita lykantropiaan liittyviä ihmissudet tavallisesta ihmisestä erottavia ominaisuuksia ovat fyysinen muodonmuutos, mihin susimuodossa liittyy tiettyjä kokemuksia, sekä ”susimielen nykyisyydeksi” kuvattu tila eli taipumus elää hetkessä.

Ihmissudeksi tulemisen myötä yksilöistä tulee myös fyysisesti voimakkaampia ja kestävämpiä. Trilogian avausosan *Kuuran* pääjuoneksi voidaan määritellä toisen päähenkilön Inkan yritys pelastaa pikkuveli Tuukka, joka on täydenkuun yönä pudonnut Kuurankeron muurilta ihmissusia etsiessään. Veli on vajonnut koomaan, eikä toiveita paranemisesta juurikaan ole. Inka karkaa muurin ulkopuolelle halutessaan päästä veljensä luokse sairaalaan, mutta päätyy susimuotoisten ihmissusien piirittämäksi. Hänen henkensä pelastaa tytön perään lähtenyt ihmissusi Leo, joka ottaa Inkaa puolustaakseen suden muodon ja häätää muut hukat tämän luota. Kun Inka saa tietää Leon olevan ihmissusi, lykantropia näyttäytyy hänelle avaimena veljen pelastamiseen: ”Hän [Leo] ei sairastuisi ikinä kuumeeseen, oksennustautiin tai minkäänlaisiin infarkteihin. Ihmissudet olivat vahvoja – vahvempia kuin tavalliset ihmiset. He parantuivat mistä vain.” (*KU*, 55.) Inka tekee kaikkensa saadakseen Leon muuttamaan Tuukan ihmissudeksi, mutta kun Leo ei suostu, Inka löytää toisen keinon saada susimuotoisen ihmissuden verta. Kun Inka pistää sairaalassa verta Tuukkaan, tämä herää koomasta ja saa takaisin ruumiinvoimansa yliluonnollisella tavalla: esimerkiksi pojan surkastumaan päässeet lihakset kasvavat ja poskien lommot häviävät (*KU*, 352). Tuukan heikko ja murtunut ihmisruumis muuttuu vahvaksi ihmissuden ruumiiksi. Nurinkurisesti lykantropia ilmentääkin Tuukan tapauksessa siis terveyttä ja pelastaa hänet inhimillisen kehon rajoituksilta.

McMahon-Coleman ja Weaver (2012, 120) nostavat esiin keskeisen huomion, että vaikka lykantropiaa kutsuttaisiin fiktiossa virukseksi tai sairaudeksi, on tärkeää tunnustaa myös vastakertomus muodonmuuttamisesta ihmisyyteen nähden ylempiarvoisena ja haluttuna tilana. Monissa moderneissa ihmissusiteoksissa muodonmuuttajat näyttäytyvät itse asiassa vastakohtana sairaudelle, ja ihmissusihahmot ovat yliluonnollisen voimakkaita ja heillä on yliluonnollisia kykyjä. Ihmissudeksi tuleminen voi johtaa myös sosiaalisen statuksen nousuun. (Mt., 118–120.) Tällaisessa vastakertomuksessa, jossa ihmissusi näyttäytyykin sairauden

negaationa, on jopa *transhumanistinen* sävy. Raipola (2015, 71) määrittelee transhumanismin näkemykseksi, jonka mukaan erilaisten teknologioiden yhdistymisen seurauksena syntyy postihminen, joka on psyykkisesti ja fyysisesti ylivoimainen nykyihmiseen verrattuna. Olento on niin kehittynyt, ettei sitä oikeastaan enää nähdä ihmisenä, ja sillä ajatellaan usein olevan esimerkiksi ikääntymätön ja sairastumaton keho ja ylivoimaisen kognitiiviset kyvyt (mt., 71). Kaikki kohdeteoksissa kuvatut ihmissudet kyllä ikääntyvät, mutta kuten edellä toin ilmi, ihmissusien keho on ihmiskehoon verrattuna monin tavoin ylivoimainen. Teoksissa kuvataan ihmissusien nopean paranemisen ja aistien herkkyyden lisäksi esimerkiksi jaksavan kävellä pidempiä etäisyyksiä kuin keskivertoihmisen.

Kiinnostavana kontrastina ihmissuden kehon ylivoimaisuudelle näyttäytyvät kuitenkin psyykkisiin ominaisuuksiin liittyvät muutokset. Raipola (2015, 72) esittää transhumanistien korostavan juuri ihmisen rationaalisuutta, jonka perusteella ihminen nähdään muusta luonnosta erilaisena ja erityisenä. Suuntauksessa ihmisessä ajatellaan olevan potentiaalia saavuttaa jumalan kaltainen asema, jossa häntä eivät määritä mitkään ulkopuoliset rajoitteet. Ihminen hallitsee täydellisesti itsensä ja samalla universumia järkensä ja teknologian avulla. (Mt., 72.) Ironisesti ihmissusissa, siis monin tavoin ihmistä kehittyneemmissä olennoissa, vaarallisinta on juuri rationaalisuuden puutteena näyttäytyvä käytös susimuodossa. Ihmissusi Matleena kuvailee susimuodon toimintaa määrittävän tietty logiikka, mutta ihmisen näkökulmasta havainto on toinen. Näkökulmakertojana kohtauksessa vielä itse lykantropiaan sairastumaton Inka kuvailee Matleenan susimuodon nähdessään, ettei olennon silmissä ole ”järjen häivääkään” (KU, 319). Ilmaus vaikuttaa riistävän susimuotoiselta hukalta kokonaan elollisen toimijuuden, mutta pian Inka kuitenkin tarkentaa huomiotaan:

Leo seiso i hievahtamatta ja osoitti kiväärillään hukkaa. [--] Peto [Matleena] ei kuitenkaan kavahtanut aseeseen edessä, vaan lipui alaspäin katolta. Se selvästi tunnisti Leon tuoksun, muttei osannut yhdistää sitä mihinkään. Kaikki mitä se tiesi näkyi noissa pohjattomissa silmissä.

Se ei ollut Matleena. (KU, 319.)

Inkan huomioon liittyy asenteellinen ajatus, että susimuotoisen ihmissuden toiminta ei ole samalla tavalla rationaalista kuin ihmisen. Inka ei kuitenkaan kiistä Matleenan toimijuutta sinänsä, sillä hän tulkitsee ihmissuden kyllä tunnistavan isoveljensä Leon, mikä kertoo

kognitiivisten kykyjen olettamisesta myös susimuodossa olevalle hukalle. Ei-inhimilliselle eläimelle tyypillisesti susimuotoinen ihmissusi vain ei kykene ymmärtämään aseensa ja oman läsnäolonsa syy-seuraussuhdetta. Samassa kohtauksessa Inka viittaa Matleenaan sekä tämän etunimellä että esimerkiksi ”eläimenä” ja ”sutena” sekä pronominiin ”se” (KU, 319–321). Eronteon tarkoituksena on ennen kaikkea tuoda ilmi ero Matleenan ihmismuodon käytöksen ja susimuodon käytöksen välillä, ja ”[s]e ei ollut Matleena” -toteamus korostaa olennon toiseutta ja vierautta suhteessa tyttöön, joka Matleena ihmismuodossaan on. Ihmissusi on suden muodon ottaessaan kyllä tullut ihmisestä eroavaksi, mutta toisin kuin transhumanistien toiveissa, Inka kokee rationaalisuuden pikemminkin vähenevän kuin lisääntyvän.

Vielä yhden kiinnostavan piirteen ihmissuden vertaaminen postihmisen kuvitelmaan saa, kun *Ruskassa* lykantropiatartunnan saanut Inka kokee susimuodossaan antavansa ihmisten koskettaa hänessä olevaa ”jumaluutta” (R, 327). Omasta näkökulmastaan susimuotoinen ihmissusi siis edustaa ihmiseen verrattuna jumalaista olentoa, kun taas ihmisen näkökulmasta olento hahmottuu ennemminkin ei-inhimillisenä eläimenä. Erityisen kiinnostavaa toki on, että molemmat näkökulmat saadaan teoksissa todistaa saman henkilöhahmon fokalisoimina. Tämä ohjaa pohtimaan inhimillisen ja ei-inhimillisen toimijan tai toimijuuden määrittelyn hankaluutta ulkopuolelta, kuten ei-inhimillisten olentojen kohdalla yleensä tehdään.

Elokuvien ihmissusiesityksiä tutkinut Victoria Amador (2020, 130) on kuvaillut ihmissutta Toiseksi ilman toimijuutta, muukalaisvihamielisen ylemmydentunnon kohteeksi ja kelvottomaksi kuulumaan sosiaalisten normien määrittämän yhteiskunnan sisäpiiriin. Tämä luonnehdinta ei kuitenkaan kaikin osin kuvaa nykykirjallisuuden ihmissusihahmoja. Tutkielmani kohdeteoksissa erityisen kiinnostavaa on näiden kahden lähestymistavan ristiveto: ihmissudet voivat olla toisilta osin ihmisen parempia versioita ja toisilta hirvittäviä olentoja, jotka nähdään alempiarvoisina ja joita myös kohdellaan sellaisina. Ihmissudeksi tulemisen ristiriitaisuus havainnollistuu esimerkiksi *Hukan perimien* kohtauksessa, jossa ihmisnuori Ronja ystävineen on päätynyt täysikuun yönä kaupunkien muurien ulkopuolelle ja joutuu ihmissuden hyökkäyksen kohteeksi. Muut ryhmästä kuolevat ja Ronjakin on kuoleman rajalla, kun hirvittäviin tekoihinsa havahtunut ihmissusi Alex juottaa tälle omaa vertaan. Tässä vaiheessa Ronja on jo saanut lykantropiatartunnan Alexilta hukan purtua häneltä irti osan tytön kyljestä. Omaan vertaan Ronjalle juottamalla Alex pelastaa tämän hengen. Kun Ronja

myöhemmin syyttää ihmissusia kohtalostaan ainoana henkiin jääneenä ja ihmissutena, ihmissusi Väinö puolustaa Alexin tekoa:

”Olisiko Alex tehnyt niin, ellet sä olisi nimenomaan kurottanut siltä apua? Alex kertoi, että vedit siltä energiaa. Siinä on järkeä, koska sä itse vasta sanoit, ettet halua kuolla. Sen Alex tunsu susta ja siksi sä istut siinä nyt. Se ei pakottanut sua.” (HP, 205.)

Ronja ei heti osta selitystä, mutta ennen pitkää hän ymmärtää haluavansa jatkaa elämäänsä ihmissudeksi tulemisesta huolimatta ja päättää pysyä lauman mukana. Ronjan tapauksessa lykantropia toimii siis niin kärsimyksen aiheuttajana kuin pelastuksena. Virus aiheuttaa ihmissudeksi tulemisen, mikä tuottaa kärsimystä tulevien muodonmuutosten myötä ja yhteiskunnan ulkopuolelle sulkemisen vuoksi. Ronja myös menettää läheiset ystävänsä traagisella tavalla viruksen aiheuttaman tuhon vuoksi. Toisaalta viruksella on kyky elvyttää tartunnan saanut keho kuoleman kielistä, ja kun Ronja pystyy hyväksymään kokemansa ja antamaan Alexille anteeksi, hän saa ihmissusilaumasta uuden perheen ja Alexista itselleen kumppanin. *Kajossa* Ronja kokee brutaalin kohtalon, joka suistaa myös Alexin lopulta järjiltään. Sitä ennen hän onnistuu kuitenkin tekemään oman tärkeän osansa Jahdin propagandan paljastamiseksi ja viettämään muutaman onnellisen vuoden uuden perheensä kanssa vapaudessa, mitä mahdollisuutta harvalla hukalla teoksissa on.

Kohdeteoksissa keskeistä on, että ihmissudeksi tuleminen vaikuttaa monella tavalla hahmojen elämään. Amadorin (2020, 130) kuvaus ihmissusista vailla toimijuutta olevina ja täysin yhteiskunnan hylkiöinä ei onnistu kiteyttämään Kuura-trilogian ja *Hukan perimien* ihmissusihahmoja, joilla on keskeinen rooli Jahdin totalitaristisen vallan kaatamisessa ja joihin liitetään myös haluttuja ja tavoiteltuja ominaisuuksia. Toisaalta ihmissudet eivät kohdeteoksissa edusta vain paremmuutta, terveyttä ja sosiaalista nousua, joita ihmissusiin on joissakin teoksissa McMahan-Colemanin ja Weaverin (2012, 118–120) mukaan liitetty. Tätä asetelmaa voisi tiiviisti kuvata luonnehtimalla, että kohdeteoksissa kuvataan ennen kaikkea toimijuuden muutosta ja väläyttellään erilaisia mahdollisia näkökulmia. Toimijuuden muutoksen näkökulmasta erityisen kiinnostaviksi koen ihmissudeksi tulemiseen liittyvät fyysiset muodonmuutokset eli ihmissuden ihmismuodon ja susimuodon vuorottelun.

Edellä toin ilmi, että kohdeteoksissa ilmenevä virus voidaan jakaa eri tyypeihin. Kohdeteoksissa itsessään selkeää erottelua ei tehdä, mutta havaintojeni mukaan viruksen ilmenemismuodot voidaan jakaa neljään eri tyyppiin. Tyypit vaikuttavat ensisijaisesti ihmissusien fyysisiin muodonmuutoksiin mutta myös jossakin määrin asemaan yhteiskunnassa. Voidakseni eritellä eri tyypeihin liittyviä piirteitä nimitän niitä seuraavasti: (1) alkuperäinen virus, (2) veressä näkymätön tahdonalaisen muodonmuutoksen mutaatio, (3) veressä näkyvä osittain tahdonalaisen muodonmuutoksen mutaatio ja (4) veressä näkyvä tahdonalaisen muodonmuutoksen mutaatio. Selvyyden vuoksi käytän niihin viitatessani myös numerointia.

Alkuperäinen virustyyppi (1) aiheuttaa tartunnan saaneen muutoksen täydenkuun yönä, ja se voidaan todeta verinäytteestä sormenpäästä otettavalla pikatestillä. *Kuurassa* viruksen testaus vaikuttaa olevan vielä melko satunnaista, mutta *Ruskassa* verinäytteet vaaditaan jo kaikilta muurien sisälle pyrkiviltä Jahdin ja hukkien kanssa liittoutuneiden ihmissusiaktivistien välisten välikohtausten seurauksena. Alkuperäistä virustyyppiä kohdeteoksissa sairastavat esimerkiksi *Hukan perimien* päähenkilöt Väinö, Alex ja Ronja, joiden kohdalla muodonmuutoksen vaiheet voidaan melko selkeästi jakaa kahtia. Veressä näkymätön mutaatio (2) esiintyy Leolla, joka on syntynyt viruksen kanssa hänen äitinsä saatua tartunnan raskaana ollessaan. Merkittäviä eroja Leon ja alkuperäistä virusta sairastavien välillä on useita: Leolla virusta ei voida todentaa verestä ja hän voi muuttua milloin haluaa kuun vaiheesta riippumatta sekä omaksua suden hahmon myös vain osittain. Muodonmuutoksen ei anneta ymmärtää olevan erityisen kivulias, ja susimuodossaankin hän kykenee säilyttämään inhimillisen tietoisuutensa.

Nämä kaksi virustyyppiä edustavat lykantropian kahta ääripäätä. Ensimmäisen tyyppin virus ei jätä ihmissudelle valinnanvaraa siinä, haluaako hän ottaa suden muodon vai ei, ja täysikuu pakottaa ihmissuden kivuliaaseen muodonmuutokseen. Ihmissuden tahdonvastainen muodonmuutos täysikuulla esiintyy Crawfordin (2020, 106) mukaan ensimmäistä kertaa G. M. W. Reynoldsin *Wagner the Wehr-wolf* (1847) -romaanissa. Tätä ennen kirjallisuudessa ihmissuden muodonmuutokset on esitetty ainakin osittain tahdonalaisina. Reynoldsin teoksessa susimuodon ottavasta ihmissudesta tulee villieläin, joka ei seuraavana päivänä kykene muistamaan edellisen yön tapahtumia. Muodonmuutos muistuttaa monin tavoin

hulluuskohtausta, ja Crawford huomioikin yhteyden kuunkierron (*lunar cycle*) ja hulluuden (*lunacy*) käsitteiden välillä. (Mt., 106–107.)

Kohdeteoksissa mutatoitumattoman viruksen aiheuttama lykantropia muistuttaakin vahvasti tätä versiota ihmissusitroopista, joskin kohdeteoksissa ihmissudet kykenevät selvästi muistamaan susimuodossaan kokemansa asiat. Tämä aiheuttaa monille ihmissusille suurta tuskaa, kun he joutuvat ihmismuodossaan kestävänsä susimuodon hirveitä tekoja, kuten muiden ihmisten tappamista. Toisen virustyyppin kantajat taas muistuttavat enemmän *Marvel*-sarjakuvien X-Men-tyyppisiä mutantteja, jotka pystyvät mielensä voimalla säätelemään omaa muodonmuutostaan ja käyttämään voimiaan myös hyvään, kuten Leo tekee *Kuurassa* pelastaessaan Inkan ihmissusilta. Yhteistä virustyypeille on kuitenkin se, että vaikka Leo ei susimuodossakaan satuta viattomia sivullisia, yhteiskunta ei ole valmis hyväksymään hyväntahtoista ihmissutta. Leo joutuu siis salaamaan susipuolensa, ja tulee kohdelluksi samalla tavalla kuin muodonmuutoksiaan hallitsemattomat ihmissudet. Ihmissusiviha koituukin lopulta hänen kohtalokseen.

Ihmissusien toimijuuden tarkastelun näkökulmasta kiinnostavimmiksi koen kolmannen ja neljännen virustyyppin ihmissudet. Sekä veressä näkyvä osittain tahdonalaisen muodonmuutoksen mutaatio (3) että veressä näkyvä tahdonalaisen muodonmuutoksen mutaatio (4) ovat saaneet alkunsa Leon mutaatiosta, eli ne ovat syntyneet tartunnasta syntyperäiseltä ihmissudelta (joskin Inkan eli neljänteen tyyppiin kuuluvan ihmissuden lykantropia on peräisin hänen kohdussaan olevalta sikiöltä, joka on perinyt geenin isältään Leolta). Kolmannen tyyppin ihmissudet Tuukka ja Matleena pystyvät jossakin määrin ja suuren tunteen vallassa muuttamaan muotoaan ihmisestä sudeksi tai sudesta ihmiseksi, mutta täysikuun aiheuttamaa muodonmuutosta he eivät pysty kokonaan vastustamaan. Jotkin susimuodon piirteet voivat heillä ilmetä myös ihmismuodossa, kuten Matleenalla hänen kulmahampaidensa kasvaessa seksuaalisesti latautuneessa tilanteessa. Matleena kykenee täysikuun ulkopuoliseen muodonmuutokseen myös *Ruskan* loppupuolen kohtauksessa. Aaronia ammutaan, ja surun ja vihan täyttämä Matleena ottaa suden muodon. Hän ei kuitenkaan omasta tahdostaan pysty estämään verenhimoista käytöstään hukkana ja kykenee palaamaan ihmismuotoonsa vasta loukkaannuttuaan fyysisesti.

Neljättä tyyppiä edustaa Inka, joka pystyy kontrolloimaan omaa muodonmuutostaan ja kykenee lisäksi Leon tapaan osittaiseen muodonmuutokseen, kuten vain yhden käden kynsien kasvattamiseen. Täysikuulla hän ei ota suden hahmoa, vaikka hänet yritetään Myrskynsilmissä erilaisilla valmisteilla, ruumiin satuttamisella ja pelolla saada muuttamaan muotoaan. Lykantropiatutkimukseen yliopistolla perehtyneelle Werecoaren johtajalle Inkan muuttumattomuus tulee täytenä yllätyksenä, ja hän ei suostu uskomaan sitä todeksi, kunnes Inka ei täysikuulla muutu muiden paikalla olevien ihmissusien tapaan (R, 16–17, 65–70).

Tahdonalaisiin ja tahdonvastaisiin muodonmuutoksiin voidaan yhdistää niiden aiheuttamien fyysisten tuntemusten perusteella jako luonnollisiin ja luonnottomiin muodonmuutoksiin. Luonnottomuus yhdistyy vastentahtoisiin muutoksiin. Inka kuvaa pikkuveljensä Tuukan tai Duken, kuten Inka häntä kutsuu, muutosta täysikuulla erityisen kivuliaaksi:

Tuska hänessä ylitti käsityskykyni, se poltti häntä elävältä, katkoi luita ja väänsi, ei hän muuten olisi karjunut niin. [--] Duken hengenvedot olivat itkua ja anelua. Hän taisteli muuntautumista vastaan eikä antanut sen tulla sulavasti. Hänellä oli vahva mieli, Lavasteen suvun tahto, eikä hän suostunut päästämään irti niistä ihmisyyden rippeistään, jotka erottivat hänet pedosta. (KA, 19.)

Inkan näkökulmasta veljen kivuliaan muodonmuutoksen syyksi nimetään vastentahtoisuus ihmisyydestä luopumiseen. Miksi inhimillisyyden menettäminen herättää pelkoa ja vastenmielisyyttä? Teosten kontekstissa luontainen selitys on yksilöiden pelko siitä, että he onnistuvat susimuodossaan satuttamaan muita. Temaattisesti tämä voidaan kuitenkin nähdä myös vastentahtoisuutena inhimillisenä pidetyn kategoriasta poistumiseen ja kohti ei-inhimillistä toimijuutta astumiseen. Käsitys ihmisyydestä on perustunut pitkälti sen varaan, miten lajimme eroaa (muista) eläimistä tai Eläimestä yksikössä (Derrida 2019, 53). Lehikoinen (2018, 33) kokoaa, että inhimillisiksi piirteiksi on usein mielletty esimerkiksi kieli, tietyt kognitiiviset kyvyt, empatia ja tietoisuus, kun taas eläimellisinä ominaisuuksina on pidetty muun muassa vaistoja, ruumiillisuutta ja välitöntä aistimellisuutta. Ei-inhimilliset eläimet ovat toisia, joiden asemaan ihmiset tuskin haluavat rakentamassaan hierarkkisessa yhteiskunnassa asettua. Koska ei-inhimillisyyden ajatellaan usein sijaitsevan niin kaukana ihmisyydestä, janan toisessa päässä, se herättää pelkoa jo vieraudellaan. Fiktiossa lykantropian kaltaisen tilan kautta voidaan hetkellisesti asettua ei-inhimillisten eläinten asemaan ja pohtia, kuinka

perusteltua suhtautumisemme niihin itseämme alempiarvoisina ja merkittävästi erilaisina olentoina on.

Inkalle muodonmuutos sudeksi ei tule luonnostaan, ja aluksi hän pitää lykantropiaansa viallisena, sillä hän ei onnistu ponnisteluistaan huolimatta aktivoimaan virusta. Harjoituksen ja läheisten puolustamisen tarpeen myötä Inka onnistuu erilaisissa tilanteissa lopulta aktivoimaan lykantropiansa kokonaan tai osittain, ja kokemusta kuvataan hyvin eri tavalla kuin vasten tahtoaan muuttuvien muodonmuutosta. Näkökulmahenkilönä Inka esimerkiksi kuvailee, kuinka hän antaa ”lykantropian kiertää aktivoituneena” veressään ja ”virrata sormenpäihin veitsiksi”, kun hän joutuu vastatusten aggressiivisten ihmisseurustustajien kanssa (R, 279). Muutokseen ei siis kuvata liittyvän samanlaista kaiken alleen peittävää kipua kuin vasten tahtoaan muuttuvilla hukilla. Lykantropian osittainen aktivoituminen ei myöskään tuo mukanaan verenhimoa, sillä raivostaankin huolimatta Inka toteaa, ettei halua vahingoittaa yhtä uhkaavista miehistä (mt., 279). Kun Inka uskaltaa ottaa askeleen ei-inhimillistä olemista ja toimijuutta kohti eikä pyri vastustamaan sitä, hän ei kadotakaan omaa persoonaansa ja arvoperiaatteitaan vaan pystyy olemaan samanaikaisesti oma itsensä ja ahtaasta ihmiskäsityksestä poikkeava toimija.

Erilaiset muodonmuutostyyppit kohdistavat huomion erilaisten toimijoiden luokittelun ongelmiin ja ihmisen lajikehitykseen liittyviin kysymyksiin. Kuinka erilainen olento ei esimerkiksi enää ole ihminen? Inka ottaa suden muodon vain kerran trilogian aikana, ja silloinkin hän tekee sen pyynnöstä eikä satuta yhtäkään paikalla olevista ihmisistä. Verinäytteestä hänet voidaan määritellä ihmissudeksi, mutta muodonmuutokset eivät ole hänelle välttämättömiä. Kuitenkin Inka teosten tapahtumien aikana tulee eristetyksi läheisistään ja häntä kidutetaan lykantropian testaamisen nimissä. Jahti yrittää viimeisenä oljenkortenaan saada hänet jopa hengiltä, kun tyttöä ei saada muuttumaan. Jahdin kyseenalaistamattomalle vallalle Inkan kaltainen mutatoitunut ihmisseurustajien, joka pystyy hallitsemaan lykantropiansa, on liian suuri uhka.

Ruskan vuoteen 2024 sijoittuvassa epilogissa annetaan ymmärtää, että Jahdin syrjäyttäminen vallasta on tehnyt maailmasta ihmisseurustajien paremman paikan, kun rokote on saatu markkinoille. Tekstissä mainitaan vuoroin ”rokote” ja vuoroin ”lääke”, ja epäselväksi jää,

estääkö valmiste vain uudet tartunnat vai estääkö se esimerkiksi aiemmin sairastuneiden tahdonvastaiset muutokset. Ainakin Inkassa ja hänen tyttäressään on kuitenkin jotakin lykantropiaan viittaavaa jäljellä: Aaron havainnoi Inkan reagoivan hänen läsnäoloonsa kauempana väkijoukossa ja kuvailee tämän katselevan ympärilleen kuin ”olisi etsinyt haistamansa tuoksun alkuperää”. Inkan tyttärellä Aaron kuvaa näkevänsä ”hukan terävät kulmahampaat”. (*R*, 350–351.) Ihmiselle vaaraton ihmissusi on siis ehkä viimein löytänyt paikkansa yhteiskunnassa, mutta avoimeksi jää niiden ihmissusien kohtalo, jotka eivät täysin kykene täysin hallitsemaan muodonmuutostaan. Epilogista tiedetään Tuukan olevan yhä elossa, ja näkökulmahenkilö Aaron uskoo myös Peterin kulkevan jossakin (*R*, 350), mutta sitä ei kerrota, onko ihmisyhteisöön selvästi kuuluva Tuukka yhä ihmissusi. Kaikki muut teoksissa esiintyneet ihmissusihahmot ovat kuolleet. Lopun sanoma tuntuu olevan, että ihminen kykenee jossakin määrin hyväksymään ihmissuden kaltaiset itsestään eroavat toimijat osaksi yhteiskuntaa, mutta ihmislajin asemaa luomakunnan kruununa uhkaaville yksilöille ei ihmiskeskeisessä maailmassa ainakaan vielä ole sijaa.

Tässä luvussa olen taustoittanut ihmissuden hahmon käyttöä kansainvälisessä ja suomalaisessa kulttuurissa sekä analysoinut kohdeteosten ihmissutta suhteessa hahmon aiempaan käyttöön. Olen myös pohtinut, miten ihmissuden hahmon kautta voidaan tarkastella käsityksiä toimijuudesta ja sen muutoksista. Seuraavissa luvuissa keskityn tutkimaan kohdeteosten ihmissusihahmoihin suhtautumista erilaisista näkökulmista. Samalla pohdin, miten erilaiset suhtautumistavat voidaan nähdä allegorisessa suhteessa oman maailmamme mekanismeille, joihin teoksissa tulkitseen suhtauduttavan kriittisesti.

3 Ihmissusi inhimillisenä toimijana ja toisena

3.1 Romanttinen ja seksuaalinen ihmissusi

Kuten johdannossa toin ilmi, Kuura-trilogia ja *Hukan perimät* voidaan perustellusti lukea osaksi paranormaalien romantiikan ja tarkemmin paranormaalien YA-romantiikan genreä. Tässä alaluvussa tarkoitukseni on tutkia, miten paranormaalien romantiikan ja erityisesti paranormaalien YA-romantiikan genrekonventiot vaikuttavat ihmissusihahmon esittämiseen kohdeteoksissa, millaista seksuaalista toimijuutta ihmissusihenkilöhahmoilla on ja miten hahmot joiltakin osin tulevat toiseutetuiksi lykantropiansa vuoksi. Romanttisten ja seksuaalisten suhteiden määrä on kohdeteoksissa lukuisa, ja suhteiden kehitykselle annetaan paljon tilaa ja merkitystä. Varsinkin Kuura-trilogian ensimmäisessä osassa keskitytään lähes yksinomaan henkilöahmojen välisiin suhteisiin, kun päähenkilöt tahoillaan ihastuvat lykantropiaa sairastaviin henkilöihin.

Mikä selittää ihmissusihahmojen käyttöä paranormaalissa romantiikassa? Selitysvoimaa voidaan hakea paranormaalista YA-romanssia tutkineen Crawfordin (2014) esityksestä. Crawford (mt., 98) on tarkastellut (useimmiten miespuolista) vampyyrin hahmoa, jonka hän esittää olevan edelleen suosittu romanssikirjailijoiden käytössä kolmen ominaisuuden vuoksi: hahmolla on likainen salaisuus, halu saalistamiseen (jota vastaan hänen on taisteltava) sekä yli-inhimillisiä voimia. Nämä ominaisuudet vastaavat Crawfordin (mt., 98) mukaan erittäin tyypillisiä romanssikertomuksen sankarin piirteitä, ja sankarittaren tehtävänä on antaa anteeksi salaisuus ja kesyttää saalistuksenhalu, jolloin hän pääsee hyötymään sankarin voimista ja nauttimaan tämän suojeluksesta. Vaikka Crawford käyttää esimerkissään vampyyrin hahmoa, kaikki kolme piirrettä sopivat kuvailemaan myös monia kirjallisuuden ihmissusihahmoja. Myös lykantropia on fiktiossa usein kuvattu vaiettuna salaisuutena, ja sankarittaren on taltutettava kumppaniehdokkaan niin sanottu sisäinen peto kuuluakseen tämän laumaan.

Siinä missä monet paranormaalien YA-romantiikan vampyyrit ovat sosiaalisesti integroituneita yhteiskuntaan ja tuntevat olonsa vain sisäisesti erilaisiksi ja yksinäisiksi (vrt. Crawford 2014,

99), Pitkäkankaan teosten ihmissudet ovat monien muiden ihmissusihahmojen tapaan yhä yhteiskunnan hyljeksimiä ja pystyvät vain harvoin integroitumaan ja salaamaan todellisen identiteettinsä. Ennen Jahdin kaatamista ainoat ihmisyhteisöön integroituneet ihmissudet, jotka kohdeteoksissa esiintyvät, ovat adoptiosisarukset Leo ja Matleena. Molemmat päätyvät romanttiseen – tai vähintään seksuaaliseen – suhteeseen ihmisen kanssa, ja molemmissa tapauksissa ihmishahmot ovat tietoisia kumppaniehdokkaidensa lykantropiasta ennen suhteen alkamista. Toisin kuin Crawfordin (mt., 98) luonnehdinnassa, Leo ja Matleena eivät siis joudu salaamaan todellista luontoaan romanttisilta kiinnostuksenkohteiltaan, vaikka salaisuus on yhä säilytettävä muulta yhteiskunnalta. Ihmissuden ja ihmisen välisessä suhteessa lykantropian paljastuminen ihmiskumppanille näyttäytyy *Kuurassa* vapauttavana ja siten positiivisena asiana sekä Leon ja tämän ihmistyttöystävän Inkan että Matleenan ja tämän ihmispoikaystävän Aaronin kohdalla. Saalistamisen halun kanssa sen sijaan joudutaan taistelemaan varsinkin Matleenan ja Aaronin suhteessa, ja Aaron onkin useamman kerran vähällä menettää henkensä. Matleenan ja Aaronin suhdetta lykantropia alkaa myöhemmin varjostaa, mutta pari tulee lopulta sinuiksi tilanteen kanssa.

McMahon-Coleman ja Weaver (2012, 68) ovat huomioineet, että suuressa osassa muodonmuuttajakirjallisuudesta on keskitytty seksuaalisiin suhteisiin, joissa on osallisena yliluonnollinen hahmo. Vaikka toisin voisi kuvitella, ilmiö ei ole näkyvässä vasta 1900-luvun lopulla suosioon tulleessa paranormaalissa romantiikassa. Seksuaalisuuden tutkimiseen ja representaatioihin on kiinnitetty merkittävästi huomiota jo esimerkiksi goottilaisessa kirjallisuudessa (McMahon-Coleman & Weaver 2012, 68–69), joka vaikuttaa vahvasti paranormaalien romantiikan genren kehityksen taustalla (ks. esim. Crawford 2014, 15–59). Ainakin McMahon-Coleman ja Weaver (2012, 69) vaikuttavat liittävän seksuaalisuuden silti voimakkaammin vampyyriin, jonka hahmon kautta esimerkiksi viktoriaanisen ajan Englannissa käsiteltiin seksuaalisuutta ja lävistämistä (*penetration*), joka saa seksuaalisia konnotaatioita. Ihmissuden ja Robert L. Stevensonin luoman hahmon Mr. Hyden kaltaisten alter egojen avulla taas tarkasteltiin ihmisen alhaisempaa puolta (mt., 69). Sudella on kuitenkin eläimenä yhteys seksuaalisuuteen, ja susi tunnetaan erityisesti naisten siveyden uhkaajana esimerkiksi Charles Perrault'n versiossa ”Pienestä Punahilkasta” (*Le Petit Chaperon rouge* 1697) (George & Hughes 2020, 2).

Pitkäkankaan teokset jatkavat näin ollen seksuaalisuuden ja yliluonnolliset olennot yhdistävää traditiota. McMahon-Colemanin ja Weaverin (2012, 69) mukaan seksuaalisuuteen liittyvät kysymykset ovat erityisen keskeisiä paranormaalien romantiikan lisäksi YA-kirjallisuudessa. Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* seksuaalisuuteen ja seksuaaliseen käyttäytymiseen liittyy henkilöihahmoilla usein ristiriitaisia tunteita. Tutkimukseni kannalta on oleellista, että lähes kaikki teoksissa kuvattu seksuaalinen kanssakäyminen tapahtuu ihmisen ja ihmissuden välillä. Teoksissa seksiä (ihmismuotoisen) ihmissuden kanssa kuvataan varsinkin ihmishenkilöihahmojen näkökulmasta myönteisenä ja usein erityisen upeana kokemuksena, tietyllä tavalla yliluonnollisena. Seksissä ihmissuden kanssa on läsnä tiettyä ei-inhimillisyyttä, ja ihmissudet onkin usein liitetty eläimellisiin haluihin (McMahon & Weaver 2012, 68).

Kohdeteosten ihmissusien susimaiset piirteet eivät täysin katoa lykantropiaan sairastuneen ollessa ihmismuodossa, ja ihmissusihenkilöihahmojen fysiologiassa ja käytöksessä on ominaisuuksia, jotka antavat vihiä hahmon niin sanotusta sisäisestä sudesta. Teosten seksuaalissävytteisissä kohtauksissa kertoja usein korostaa näitä piirteitä. Esimerkiksi *Hukan perimissä* vastikään ihmissudeksi muuttuneen Väinön fokalisoimana kuvataan, kuinka mies suorastaan pakottaa vaimonsa itseään vasten ja pohtii, ettei hän ole tiennyt itsessään olevan sellaista "[k]yltymättömyyttä" ja "[n]älkää" (HP, 89–91). Kertoja toteaa: "[E]hkä tämä oli lykantropiaa, susi hänessä, sillä Ellan tuoksu sai hänen järkensä pakenemaan." (HP, 89.) Edes kiihkonsa vallassa Väinö ei kuitenkaan tarpeettomasti satuta vaimoaan, joka vastaa miehensä syleilyyn yhtä kiihkeästi. Väinön kiihkeys ja kohtauksessa voimakkaasti läsnä oleva seksuaalinen halu eivät ole ristiriidassa miehen vaimoaan kohtaan tunteman ikävän ja hellyyden kanssa, vaan sisäisen suden herääminen ennemminkin vain voimistaa Väinön kehollisen kaipuun kokemusta.

Lykantropia ei ole seksuaalisissa kohtauksissa läsnä vain ajatuksen tasolla, vaan ainakin mutatoitunutta virusta kantavilla ihmissusilla se voi vaikuttaa konkreettisesti ihmissuden ulkomuotoon. Näkökulmakertojana Aaron kuvailee, kuinka hän intiimillä hetkellä tuntee huulissaan "Matleenan kulmahampaiden kasvaneen pituutta" (KA, 173), ja lykantropiaan sairastumisensa jälkeen Inka tuntee ihmissuden itsessään hänen suudellessaan ja kosketellessaan ihmismiestä: "Halusin hänen avaavan suunsa, maistavan kieleltäni hukan villin maun. Lykantropia kasvatti kynsiäni ja kulmahampaitani, enkä edes yrittänyt hillitä itseäni."

(R, 229.) Inkan kuvauksessa toistuu jälleen hallitsemattomuuden tunne, mutta seksuaalisessa yhteydessä se ilmenee positiivisena kokemuksena. Tunne ei myöskään ole vain teosten ihmissusien jakamaa, vaan myös esimerkiksi Aaronilla, siis ihmisellä, on Matleenan kanssa hankaluuksia kontrolloida itseään, ja hän kuvaa esimerkiksi täyttyvänsä ”pakottavasta tarpeesta hallita” Matleenaa (KA, 173). Ei-inhimillisen eläimyden korostamisella voidaan siis alleviivata tilanteen kiihkeyttä ja osapuolten välistä vetovoimaa häivyttämällä siitä inhimilliselle rationaalisuudelle tyypillistä itsehillintää. Sisäisen suden tai ”eläimen vietin”, mitä käsitettä Inka käyttää viitatessaan Leon toimintaan (KU, 123), voikin tällöin tulkita metaforana ihmisillekin lajina kuuluvalla himolle.

Miespuolisiin ihmissusiin liittyy fiktiossa trooppi alfauroksista, joka pohjaa vanhentuneille käsityksille susilauman sisäisestä dynamiikasta. Käsitys susilauman väkivaltaisista dominanssikiistoista perustui vankeudessa elävien susien käytöksen havainnointiin – luonnonvaraisissa susilaumoissa vastaavaa käytöstä ei ole havaittu (ks. esim. van Kerkhove 2010) – mutta alfauroksen ja tiukan laumahierarkian troopit näkyvät yhä ihmissusifiktiossa. Kuura-trilogia ja *Hukan perimät* eivät tee poikkeusta, ja alfoiksi tai alfauroksiksi nimitetään ainakin kolmea eri (miespuolista) hukkaa. Georgen ja Hughesin (2020, 7) mukaan ihmissusikertomuksissa yhä usein kuvattu laumahierarkia, jossa alfauros hallitsee ja naispuoliset henkilöahmot joutuvat alistumaan, on pohjimmiltaan seurausta eräänlaisesta pastoraalin uudelleensyntymästä. Vähemmän vihamielisen luontosuhteen kaipuu ja eläimellisten voimien tavoittelu saattaa samalla johtaa yllättävään taantumuksellisuuteen, kun hierarkiat johdetaan suoraan eläinanalogoista (mt., 7).

Muualla kuin ihmissusifiktiossa alfauros-retoriikkaa käytetään metaforisesti usein viittaamaan mieheyteen, jota voisi luonnehtia dominoivaksi ja itsevarmaksi. Nykykäytössä sävy lienee useimmiten ironinen, ja sillä korostetaan miehen perusteetonta itsevarmuutta ja pyrkimystä hypermaskuliinisuuteen, mutta kohdeteoksissa alfan käsitteellä viitataan tiettyyn rooliin ihmissusilaumassa. Niissä alfauroksiksi kuvaillaan fyysisesti vahvimpia ja määrätietoisimpia miespuolisia ihmissusia, jotka pystyvät jossakin määrin hallitsemaan muita ihmissusia, myös toisia miehiä. Esimerkiksi Väinö kykenee huomaamattaan painamaan veljenäänkin pitämäänsä Alexia ”kyyryyn” (HP, 253), ja Väinöllä on muutaman ihmissuden muodostamassa laumassaan viimeinen päätäntävalta. Toisaalta alfauroksen ideaali myös kyseenalaistetaan

Hukan perimissä, jossa esiintyvässä kaukana sivistyksestä elävässä ihmissusilaumassa alfaurokset on kielletty. Lauman jäsen kuvaa päätöksen syitä seuraavasti:

”He [alfat] haluavat sota. He haluavat hallita pelolla ja väkivallalla, eivätkä saa tarpeekseen siitä, mitä he jo omistavat. Mikään maatilkkku ei ole kyllin suuri, jottei sitä haluaisi vielä suuremmaksi. Mikään kansakunta ei saa elää niillä ehdoin, jotka itselleen valitsevat parhaiksi, vaan alfan on saatava muuttaa säännöt mieleisikseen. He polkevat heikompansa ja hyväksyvät rinnalleen vain ne, jotka eivät yllä tasolleen.” (HP, 256.)

Sitaatti on siinä mielessä ironinen, että sen sanoja itse käyttäytyy hukkalaumassa alfan tavoin usuttaessaan laumansa jäseniä väkivaltaan. Kohtaa voidaan kuitenkin tulkita myös varoituksena maskuliinisuuden loputtoman ihannoinnin seurauksista. Sitaatissakin mainitut sodat ovat maailmalla useimmiten miesten johtamia, ja maskuliinisuuteen liitettynä valtaa ja voimaa ihailaan enemmän kuin feminiinisyteen yhdistettyjä herkkyyttä ja tunneälyä. *Hukan perimissä* ihmissusilaumaa johtaa alfanaaras, joka sen sijaan näyttäytyy kohtalaisen lempeänä joskin moraalisesti jokseenkin kyseenalaisena hallitsijana. Varsinaista alfatroopin murtamista ei *Hukan perimissäkään* kuitenkaan nähdä, sillä tämä ainakin näennäisesti alfaurokseton lauma tuhoutuu, eikä sen perinne täten jää ihmissusiyhteisöissä elämään.

Kohdeteoksissa kiinnostavaa on, että voimakkaiden alfaurosten läsnäolosta huolimatta kaikkia ihmissusihahmoja ei suinkaan kuvata romanssikirjallisuuden kuvastosta tutulla tavalla seksikkäiksi. Esimerkiksi *Kuurassa* Inka näkökulmakertojana ei kuvaile Leoa erityisen komeaksi, vaan kertoo tällä olevan ”kolkot” kasvot ja parransänki ”kuin vankikarkurilla” (KU, 58). Kertoja antaakin ymmärtää Leon kiehtovuuden johtuvan ”selvästä susimaisuudesta” (KU, 59). Teosten keskeisistä ihmissusihahmoista klassisen komeiksi tai kauniiksi kuvataan oikeastaan vain Alexia, jolta kuitenkin puuttuu toinen käsi lähes kokonaan, ja Inkaa, joka *Kuurassa* on vielä ihminen ja joka tartunnan saatuaan ei pitkään kykene ottamaan täyttä suden hahmoa. Seksikkäimmätkin hukat ovat näin jollakin tavalla kauneuden tai täydellisyyden ihanteista poikkeavia. Ihmishahmojen seksuaalinen halu ihmissusihahmoja kohtaan ei siis vaikuta johtuvan ainakaan pelkästään näiden poikkeuksellisen miellyttävästä ulkonäöstä. Toisaalta normienvastaisuuden voidaan ajatella tekevän hahmoista lukijalle samaistuttavampia.

Kohdeteosten ihmissusihahmoihin liittyy kiehtova vaaran elementti, joka yhdistyy ihmissudessa läsnä olevan suden petomaisuuteen. Kuten aiemmin toin ilmi, susi on usein eläimenä yhdistetty seksuaalisuuteen, ja esimerkiksi edelläkin mainitussa Charles Perrault'n ”Pienessä Punahilkassa”⁸ viettely ja vaara kulkevat käsi kädessä. Sadussa Punahilkkan isoäidin vaatteisiin pukeutunut susi houkuttelee tytön kanssaan isoäidin sängylle, jolloin tyttö riisuutuu ja tekee niin kuin susi pyytää (Lang 1891, 53). Vaikka Perrault'n versio sadusta päättyy siihen, että susi syö tytön, tytön riisuutuminen ja sänkyyn houkuttelu luovat vahvan miellelyhtymän seksuaaliseen viettelyyn (ja Punahilkkan nuoren iän vuoksi pedofiliaan). Vaikutelmaa tukee sadun lopussa esiintyvä opetus, jossa Perrault kirjoittaa, ettei lasten ja erityisesti nuorten naisten tulisi koskaan puhua vieraille tai he voivat joutua ahneen suden syömiksi. Perrault'n mukaan susia on erilaisia, ja hän nimittää kaikista vaarallisimmiksi kaunopuheisia ja lempeitä susia. (Ashliman 1999–2021.) Tämä alleviivaa opetuksen allegorisuutta: oikeiden susien lisäksi vaarallisia ovat nuoria naisia vaanivat aikuiset – oletettavasti miehet – jotka huijaavat tytön sänkyynsä ja tekevät naisen yhteiskunnallisen arvostuksen kannalta pahimman kuviteltavissa olevan asian eli vievät työltä siveyden.

Kuurassa kiinnostavaa on, että Punahilkka-sadun vastaisesti viettelijöinä toimivat ihmishahmot Inka ja Aaron. Inka viettelee hänet ihmissusien hyökkäykseltä pelastaneen Leon hyötyäkseen tästä myöhemmin, ja Aaron kiinnostuu Matleenasta saatuaan tietää tytön olevan ihmissusi. Tällöin hän alkaa piirittää tyttöä, vaikka tällä on jo seurustelukumppani. Sekä Leo että Matleena myös saavat surmansa trilogian aikana, kun taas heidän ihmiskumppaninsa jäävät henkiin ja joutuvat kantamaan surun taakkaa. Varsinkin Inka kokee Leon kuolemasta valtavaa syyllisyyttä, sillä hän on syypää Matleenan vapautumiseen Kuurankeron kaupunkiin täysikuun yönä, ja Leo kuolee paljastettuaan itsensä yrittäessään suojella siskoaan Matleenaa Jahdilta.

⁸ Käytän tässä lähteenä Andrew Langin (1891, 51–53) teokseensa *The Blue Fairy Book* sisällyttämää englanninkielistä versiota ”Little Red Riding-Hood”. Langin (mt.) teoksessa olevan sadun loppuun ei kuitenkaan ole sisällytetty sadun moraalialia, vaan sen olen poiminut D. L. Ashlimanin (1991–2021) ilmeisesti ranskasta englanniksi kääntämänä Punahilkka-sadun eri versioita esittelevältä verkkosivulta. Käännösten käyttämiseen päädyin puutteellisen ranskan kielen taitoni vuoksi. Havaintojeni ja tulkintojeni kannalta ei kuitenkaan ole oleellista, ovatko käännökset täysin alkukielisen version mukaisia, sillä tarkoitukseni on vain osoittaa suden allegorinen käyttö jossakin sadun versioinnissa.

Ei-inhimillisen kiehtovuus ei kohdeteoksissa kuitenkaan tyhjene pelkän kutkuttavan vaaran tunteen läsnäoloon. Ei-inhimillinen elämyys itsessään nostetaan myönteisessä valossa esiin, kun Inka näkökulmakertojana kuvailee Leon sisäisen ihmisen suden huokuvan ”hänen iholtaan myskinä ja sakeana häivähdyksenä suden turkista” (KU, 123). Myskin haju sinänsä assosioituu maskuliinisuuteen, sillä sitä käytetään runsaasti hajuvesiteollisuudessa, mutta suden turkin mainitseminen synnyttää mielikuvan ihmisen mielestä usein epämiellyttävästä eläimen ominaishajusta. Enää kyse ei vaikuta olevan vain ihmisen oman seksuaalisen halun projisoimisesta ei-inhimillisiin eläimiin, vaan susi – tai ainakin suden mahdollisuus – on läsnä muunakin kuin halun merkkinä. Myös Aaron viittaa eläimelliseen tuoksuun kuvatessaan Matleenan iholta erittyvän ”paksu suden utu” (KA, 173).

Suden olomuoto voidaan myös kuvitella, kuten seuraavasta Inkan näkökulmasta olevasta sitaatista käy ilmi: ”En voinut olla ajattelematta, että saattaisin saada mahdollisuuden tutkia häntä hukkana... koskettaa tummaa turkkia... liu’uttaa kättäni pitkää kuonoa pitkin ja katsoa silmiin, jotka olisivat täysin samat kuin nämä, joihin katsoin nyt.” (KU, 130.) Kohdassa huomionarvoista on se, ettei Inka fantasioi miehestä, joka käyttäytyy kuin eläin vaan joka myös näyttää eläimeltä ja spesifisti sudelta. Yllä oleva kuvittelu tapahtuu kohtauksessa, jossa Inka tuntee voimakasta seksuaalista halua Leoa kohtaan, jolloin myös suden kuvittelu saa seksuaalisen sävyn. Kohtauksessa ei vaikuta olevan enää kyse vain eroottisesta latauksesta kahden ihmisen välillä, vaan läsnä on jotakin normista poikkeavaa.

Joidenkin henkilöahmojen suhtautumisessa ihmisiin voidaan tulkita esiintyvän piirteitä erotisoinnista. Vaikka ihmisisistä muodostuu myönteinen kuva haluttavina ja kiinnostavina kumppaneina, tulevat ne tämän näkökulman myötä myös toiseutetuiksi. Löytty (2005b, 92) kirjoittaa erotisoivaa toiseuttamista näkyvän esimerkiksi tavassa kuvata Afrikkaa ja afrikkalaisia siirtomaa-ajan taiteessa tavalla, jossa korostuvat ”pidäkkeetön seksuaalisuus ja siihen liittyvä eläimellisyys”. Tällaista erotisointia on havaittu myös ihmisisuhahmoissa esimerkiksi *Twilight*-sarjan alkuperäiskansaan kuuluvien hahmojen kohdalla (ks. Wilson 2010). Varsinkin Leosta tulee hukkana Inkan eroottisten fantasioiden kohde ja haluavan katseen kohde, eräänlainen seksuaalinen objekti. Esineellistäminen ei ole yhtä kärjistettyä kuin esimerkiksi Terhi Tarkiaisen aikuisille suunnatussa paranormaalien romantiikan genreen laskettavassa romaanissa *Pure mua* (2018), jossa päähenkilö päättyy seksiobjektiksi myydyn

vampyyrin omistajaksi, mutta kuitenkin tunnistettavaa. Inkan lähes fetisoiva suhtautuminen Leon kriisiytyy kohtauksessa, jossa Leo osittain susimuodon ottaneena on vähällä tappa Inkan parhaan ystävän: ”Juuri nyt Leo oli susi. Hän oli sitä mitä olin halunnutkin hänen olevan, mutta kun nyt yhtäkkiä näinkin hänen paljastavan hampaansa Aaronille, olisin antanut mitä vain että hän olisi ollut tavallinen mies.” (KU, 277–278.) Se, mikä ihmissudesta tekee haluttavia ja kiehtovia, tekee niistä siis myös kauhua herättäviä toisia.

Toiseuden teema liittyy myös ihmissuden hahmon potentiaaliseen *queeriyteen*. McMahan-Coleman ja Weaver (2012, 70) tuovat esille kiinnostavan näkökulman, jonka mukaan muodonmuuttajahahmot ovat aina synnynnäisesti ”queereja” toimijoita siinä mielessä, että niiden identiteetit ovat joustavia. Äärimmäisinä rajanylittäjinä ne asettavat lukijansa outoihin lukijapositioneihin (mt., 70). Englannin kielen sana queer tarkoittaa sananmukaisesti ”outoa” tai ”pervoa”, mutta sillä voidaan viitata myös haluun ylittää normaalin ja poikkeavan vastakohtaisuus (Hosiaislouma 2003, 761). Queeriyys viittaa siis ihmissuden kategorioidenvälisyyteen, mutta sillä voidaan viitata myös sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuteen. Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* suurin osa romanttisista ja seksuaalisista suhteista on heteroseksuaalisia, mutta Kuura-trilogiassa esiintyy myös miespuolisen ihmissuden ja ihmisen välinen romanssi.

Ihmissusihahmo Tuukassa queeriyys on läsnä sekä ihmis- että susimuodossa. Verisiteen osapuolet, eli ihmissusi ja tälle lykantropian tartuttanut hukka, ovat poikkeuksetta varsinkin täysikuulla toisistaan seksuaalisesti kiinnostuneita, mutta Tuukka ei kestä Matleenan lähentelyä, koska ei tunne vetoa tyttöä kohtaan. Tuukan vastentahtoisuus seksuaaliseen kanssakäymiseen Matleenan kanssa on niin voimakasta, että hän päätyy susimuodossa puremaan tyttöä, vaikka ihmissuden ei verisiteessä kuuluisi satuttaa toista (R, 74). Suden hahmon ottaminen ei siis muuta ihmistä täysin toiseksi, vaan esimerkiksi seksuaalinen suuntautuminen vaikuttaa pysyvän vakiona. McMahan-Colemanin ja Weaverin (mt., 68) mukaan muodonmuuttajafiktiossa onkin alkanut esiintyä muutakin kuin heteronormatiivista representaatiota. Tämä voidaan nähdä myös suomalaiselle YA-kirjallisuudelle ominaisena piirteenä, sillä seksuaalivähemmistöihin kuuluvia ihmissusia esiintyy ainakin aiemmin mainituissa Rouhaisen *Susiraja*-sarjassa ja Kangasvuon *Sudenveri*-romaanissa. Laakso, Lahtinen ja Samola (2019, 205) huomauttavat suomalaisen YA-dystopian poikkeavan

esimerkiksi angloamerikkalaisesta vastineestaan, jossa queer-suhteiden on havaittu olevan kohtalaisen harvinaisia. Vaikka tutkimukseni kohdeteokset eivät määrity ensisijaisesti dystopiafiktioksi, on niissä myös dystooppisia elementtejä, kuten muureilla suljetut kaupungit ja totalitarismi.

McMahon-Coleman ja Weaver (2012, 41) ovat huomanneet, että nykykirjallisuudessa suuri määrä muodonmuuttajista ja erityisesti ihmissusista on miespuolisia, ja monessa tapauksessa lykantropia on enimmäkseen tai täysin rajoittunut miessukupuoleen. Jos naispuolisia ihmissusia esiintyy, on ne usein esitetty poikkeuksina tai harvinaisina (mt., 41). George and Hughes (2020, 5–6) sen sijaan esittävät nykykirjallisuuden ihmissuden olevan useimmiten naispuolinen, mistä voidaan päätellä trendin mahdollisesti muuttuneen viimeisen vuosikymmenen aikana. Suomalaisessa ihmissusikirjallisuudessa huomion kiinnittää naispuolisten ihmissusien suhteellisen runsas edustus. Esimerkiksi Jenna Kostetin romaanissa *Pikimusta, sysipimeä* ja Jenny Kangasvuon *Sudenveri*-romaanissa päähenkilöt ovat naisia. Elina Rouhaisen *Susiraja*-sarjassa keskeisin ihmissusihahmo on mies, mutta laumaan kuuluu myös naispuolisia ihmissusia. *Kuura*-trilogian keskeisimmät ihmissusihahmot, Inka ja Matleena, ovat samaten molemmat naisia. Suomalaisessa ihmissusikirjallisuudessa voisi näin ollen näkyä Kallaksen *Sudenmorsiamen* perintö.

Kuura-trilogian Matleena muistuttaa monin tavoin *Sudenmorsiamen* Aaloa. Suora viittaus ilmenee kohtauksessa, jossa Inka puhuttelee Matleenaa ikävöivää Aaronia: ”Sä haluat mennä sun sudenmorsiammes luo, joten mene.” (*KU*, 255.) Aalon tapaan Matleenalla on punaruskeat hiukset ja kiltin nuoren naisen maine. Myöhemmin kuitenkin selviää, että kyseessä on ollut vain rooli, jonka turvin tyttö on onnistunut pysymään katseilta piilossa ja välttämään lykantropiasta epäilyksi tulemisen, ja vasta lykantropiatartunnan paljastuttua hän pystyy olemaan oma itsensä. Aalo taas kokee vapautumista vastattuaan metsän kutsuun ja tultuaan yhdeksi ”Metsän Hengen” eli Daimonin kanssa (*SM*, 31–35). Molemmat naiset pyrkivät aluksi vastustamaan kohtaloaan, mutta suden ottaessa vallan kokemus on vastentahtoisen sijaan miellyttävä.

Molemmissa teoksissa eläimyydelle antautuminen kytkeytyy naisen seksuaaliseen vapautumiseen, *Sudenmorsiamessa* enemmän allegorisesti ja *Kuura*-trilogiassa myös

seksuaalisen halun ja kanssakäymisen kuvauksien muodossa. Kuitenkin myös naisten kokemusten kuvausten välillä on yhtäläisyyksiä. *Ruskassa* Inka näkökulmakertojana kuvaa ensimmäistä kertaa kokonaan suden muodon otettuaan ihmissuden sisäistä maailmaa tajunnanvirtamaisessa kohtauksessa, joka alkaa seuraavilla virkkeillä: ”autuutta ei voi tuntea. se on kokijalleen yhtä totta kuin ilma, kaiken täyttävää ja kuitenkin huomaamatonta.” (*R*, 326.) *Sudenmorsiamessa* kertoja kuvailee Aalon liittymistä Daimoniin seuraavasti: ”Niin autuus, jolla ei määrää ole, ja joka ei maallisiin mahdu, tuli Aalon ylitse, ja hänen sieluunsa vuodatettiin ylönpalttinen onni, jolle ei ihmiskielessä ilmausta löydy [--].” (*SM*, 42.) ”Autuus”-sanon esiintyminen molemmissa katkelmissa sekä tapa, jolla sitä kuvataan toisaalta läpituokeaksi ja toisaalta käsitteellisesti vaikeaksi tavoittaa, liittävät naishahmojen kokemukset yhteen.

Sekä *Sudenmorsiamessa* että *Kuura*-trilogiassa eläimyydelle antautuminen tuottaa yksilölle nautintoa, mutta antautumisen seuraukset teoksen naisihmissusille poikkeavat toisistaan. Aalon antautuminen sudelle johtaa naisen itsensä ja tämän lapsen kuolemaan sekä kylän raivoon ja murheeseen. Inkan antautumista haluilleen seuraa vahinkoraskaus, joka aiheuttaa Inkan ihmissudeksi tulemisen ja aluksi heikentää tämän yhteiskunnallista asemaa mutta joka myöhemmin antaa ihmissusien oikeuksien puolesta taisteleville tärkeää toivoa rokotteen kehittämisestä. Inka on juonessa avainhenkilö myös ihmissusien statuksen muuttumisessa, kun hän ottaa suden muodon mellakoiden päätteeksi järjestetyssä mediatilaisuudessa ja tulee näin todistaneeksi Wecaren väitteen lykantropiamutaatiosta, johon sairastunut voi kontrolloida muodonmuutostaan. Matleenalle ei trilogian lopussa käy yhtä hyvin, ja sitä ennen hän kantaa syyllisyyttä kymmenien ihmisten surmaamisesta susimuodossa.

Monille teosten ihmissusille, kuten Matleenalle, lykantropia tarjoaa vainon lisäksi mahdollisuuksia pitää huolta itsestään ja muista. *Ruskassa* Matleena onnistuu lykantropian osittaisen aktivoimisen avulla estämään mahdollisen seksuaalisesti hyväksikäytetyksi tulemisen. Wecaren kapinakin onnistuu lopulta siksi, että Matleena pystyy täydenkuu yön ulkopuolella muuttumaan sudeksi ja viemään tehtävän loppuun. Du Coudrayn (2006, 128–129) mukaan kertomuksissa naispuolisista ihmissusista on positiivisesti uudelleenarvotettu sellaisia ominaisuuksia, jotka on perinteisesti yhdistetty naisiin, kuten luonto ja intuitio. *Kuura*-trilogiassa naispuoliset ihmissudet kasvavat voimakkaiksi – ja seksuaalisiksi – toimijoiksi, jotka oman ei-inhimillisen eläimyytensä hyväksymällä onnistuvat nousemaan Jahtia vastaan ja

suojelemaan heille rakkaimpia ihmisiä. Kuura-trilogian Inkan ja Matleenan hahmoja voidaan tästä näkökulmasta tulkita Aalon hahmon eräänlaisina uudelleenkerroina, joiden kohtalona ei ole vain tulla miespuolisen toimijan tuhoamiksi vaan jotka käyttävät omaa toimivaltaansa.

Romanttisten ja seksuaalisten suhteiden lisäksi tärkeä suhdemuoto teoksissa ovat perhesuhteet: läpi Kuura-trilogian lukija saa todistaa varsinkin Inkan rakkautta pikkuveljeään Tuukkaa ja parasta ystäväänsä Aaronia kohtaan, ja *Hukan perimissä* Väinön ja Alexin suhde näyttäytyy monin tavoin veljessuhteena. Varsinkin Kuura-trilogia vaikuttaa siinä mielessä erityiseltä teosjoukolta paranormaalien romantiikan kentällä, että toisen päähenkilön Inkan kahdesta keskeisimmästä ihmissuhteesta kumpikaan ei ole romanttinen. Rajaan kuitenkin perhesuhteiden syvemmän tarkastelun tämän tutkielman ulkopuolelle, sillä en koe niiden tarkastelun tuovan juurikaan lisää valitsemaani näkökulmaan.

Edellä esitetyn perusteella ihmissuden hahmo näyttäytyy kohdeteoksissa lähinnä myönteisenä olentona, ja paranormaalille romantiikalle tyypillisesti romanttisissa suhteissa korostuvat eroottiset ulottuvuudet. Romanttisten suhteiden keskeisyys teoksissa liittyy Kaveneyn (2012, 220) esiin nostamaan huomioon paranormaalista romantiikasta uudistavana kirjallisuudenlajina, kun ihmissusihahmot esitetään inhimillisiin suhteisiin, rakkauteen ja huolenpitoon pystyvinä ja tavallaan domestikoituina. Tämän lisäksi ihmisen ja ihmissuden välisissä, seksuaalista kanssakäymistä sisältävissä suhteissa korostuu seksikokemusten miellyttävyys. Ihmissusien ja ihmisten välillä tehdään eroa, mutta toiseus ei johda vastenmielisyyteen ja alentamiseen, sillä karttamisen sijaan monet ihmishenkilöhahmot tuntevat ihmissusia kohtaan himoa ja halua. Tällöin ihmissusihahmot voivat näyttäytyä jopa haluttavampina kuin ihmiset: esimerkiksi naistenmiehen mainetta kantava Aaron hylkää täysin muiden naispuolisten henkilöahmojen tavoittelun, kun hän iskee silmänsä Matleenaan. Toisaalta suhtautumisessa voidaan nähdä piirteitä erotisoinnista, joka on myös tapa toiseuttaa.

Kohdeteoksissa romanssi ja muut rakkauden muodot eivät aina pelasta vaan päinvastoin lisäävät satuttamisen riskiä, sillä mitä voimakkaampia tunteita ihmissusi ihmistä kohtaan

tuntee, sitä kiihkeämmin susimuotoinen hukka pyrkii tätä satuttamaan. Ihmissuden hirviömyönteisyyteen liittyvää toimijuutta ja toiseuttamista käsittelemän luvussa 4.1.

3.2 Lykantropia sairautena

Tässä alaluvussa keskityn tarkastelemaan lykantropiaa eli kohdeteoksissa ihmissudeksi tulemisen aiheuttavaa virusta. Luvussa 2.3 käsittelemän virusta muodonmuutosten näkökulmasta, eli kartoitin, millaisia versioita viruksesta kohdeteoksissa esiintyy ja miten ne vaikuttavat näkemyksiin ihmissusihahmojen toimijuudesta. Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* esiintyvä lykantropiavirus on tarkastelukohteena mielenkiintoinen, sillä siinä yhdistyy ainakin kaksi eri kirjallista perinnettä. Toinen niistä on jo antiikissa tunnetun lykantropia-sairauden perintö, jossa sairaus viittaa ennen kaikkea mielen järkkymiseen, ja toinen taas dystopiafiktiossa esiintyvät uhkakuvat viruspandemioista. Tässä alaluvussa keskityn tutkimaan ihmissusihahmojen temaattista funktiota sairauden vuoksi toiseutettujen ihmisryhmien edustajana.

Jyrki Korpua (2020, 8) huomioi tautien vaikuttaneen monella tavalla maailmankirjallisuuteen, ja erilaisia ihmiskuntaa uhkaavia tauteja on esiintynyt kirjallisuudessa vuosituhansien ajan. Kolmea viruskuvastoa hyödyntävää teosta tarkastelevassa artikkelissaan Korpua (mt., 7) esittää dystopiafiktiossa kauhua aiheuttavien virusten varoittavan mahdollisesta samankaltaisesta kehityksestä omassa maailmassamme. Teoksissa voidaan kuvata esimerkiksi uhkia, joita virukset pahimmillaan voivat aiheuttaa. Huoli tällaisesta oman maailmamme tapahtumien enteilystä on läsnä erityisesti kirjallisuudessa, jossa ihmisillä on keskeinen rooli viruksen leviämisessä. (Mt., 7, 10.) Toni Lahtinen (2013, 95–96, 100) esittää 2010-luvun vaihteessa kirjallisuudessa kuvatun maailmanlaajuisia ympäristökatastrofeja enenevässä määrin, ja viruksen aiheuttama pandemia on esiintynyt yhtenä apokalypsiin tai ainakin ihmiskunnan loppuun johtavista uhkista. Korpua (mt., 9) muistuttaa kuitenkin, että dystopiakirjallisuudessa on kyse myös viihteestä, ja mainitsee tieteisfiktion, kauhun ja dystopian suosittuina populaarikirjallisuuden lajeina, joissa voidaan käsitellä tärkeitä yhteiskunnallisia teemoja.

Kuten ihmissudeksi tulemista ja muodonmuutoksia käsittelevässä alaluvussa kirjoitin, Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* ihmissudeksi tulemisen aiheuttaa aktivoituneen viruksen – eli susimuodossa olevan ihmissuden – veressä olevan viruksen päätyminen ihmisen verenkiertoon. Lykantropiavirus on Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* yksi teosten dystooppisista piirteistä, ja teokset voidaan liittää osaksi dystopiafiktion viruskuvauksia. Fantasiakirjallisina teoksina Kuura-trilogia ja *Hukan perimät* eroavat sellaisista Korpuan (2020) tarkastelemista dystopiateoksista kuin Stephen Kingin *Tukikohta* (*The Stand*, 1978) ja Dean R. Koontzin *Pimeyden silmät* (*The Eyes of Darkness*, 1981), joissa ihmiskuntaa riivaavat virukset ovat ihmisten kehittämiä bioaseita ja aidosti mahdollisia tulevaisuudenskenaarioita. Tutkimukseni kohdeteoksissa ei tuoda suoraan ilmi, miten ja miksi lykantropiavirus on syntynyt, sen kerrotaan ainoastaan olleen olemassa jo useamman vuosisadan ajan ja tulleen Eurooppaan ”siirtomaista” (KA, 193). Ainakin teosten kuvaamassa Suomessa virus vaikuttaa levinneen nopeasti päätellen siitä, että muurien ulkopuolella on kalustetuiksi jääneitä asumuksia, joissa ei kuitenkaan enää asuta. Näistä tyhjästä taloista teosten keskushenkilöt löytävät useamman kerran suojaa lainsuojattomina muurien ulkopuolella eläessään. Aikanaan tauti on herättänyt väestössä kauhua, ja taudin leviämisen pelko on johtanut muurien rakentamiseen kaupunkien ympärille.

Teossarja eroaa monista muista YA:n ihmissusi- tai muita muodonmuuttajahahmoja sisältävistä teoksista siinä mielessä, että niissä ihmissudeksi tuleminen vaikuttaa usein koskevan melko harvaa tai tarkoin rajattua joukkoa. Näin on esimerkiksi *Twilight*-sarjan tapauksessa, jossa suden hahmon ottavat vain tietyn alkuperäisamerikkalaisen heimon jäsenet, jotka lisäksi ovat useimmiten miehiä, tai Elina Rouhaisen *Susiraja*-sarjassa, jossa ihmissudeksi tuleminen on geneettistä ja syntyperäistä. Pitkäkankaan teosten virus muistuttaakin tässä mielessä enemmän tieteis- ja dystopiafiktion hallitsemattomasti leviäviä viruksia, joihin kuka tahansa voi sairastua. YA-kirjallisuudesta Kuura-trilogian ja *Hukan perimien* esittämä virus vertautuukin tartuntatapansa vuoksi lähemmin esimerkiksi James Dashnerin *Maze Runner* -sarjaan, jossa Roihu-nimellä (*The Flare*) kutsuttu virus muuttaa tartunnan saaneet zombimaisiksi tappamaan pyrkiviksi olennoiksi, tai Siri Kolun *PI*-sarjaan eli teoksiin *Pelko ihmisessä* (2013), *Ihmisen puolella* (2014) ja *Iltasatuja maailmanpalosta* (2021), joissa P-influenssa tekee sairastuneista vähemmän ihmisen kaltaisia ja pelättyjä. Toisaalta

Kuura-trilogiassa esiintyy myös syntyperäisiä ihmissusia, joiden kohdalla lykantropiaan sairastuminen ei ole sattumanvaraista.

Lykantropian aiheuttamien fantastisten muodonmuutosten vuoksi kohdeteokset eivät näyttäydy todennäköisenä tulevaisuudenkuvana, mutta viruksella voidaan silti havaita olevan selkeä yhteys omaan maailmaamme. Korpua (2020, 10, 12) nostaa esiin viruksen leviämisen kaksi merkittävää seurausta, jotka pätevät niin oman maailmamme kuin fiktiivisiin viruksiin: ensinnäkin virukset aiheuttavat pelkoa, ja toiseksi niistä seuraa yhteiskunnallisia ja sosiaalisia ongelmia. Sekä kauhu että sosiaaliset ongelmat ovat viruksen aiheuttamia seurauksia myös Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä*. Kuten toisaalla tuon ilmi, nuorten mielissä lykantropian uhka ei vaikuta yhtä merkittävältä kuin vanhemman sukupolven edustajien silmissä, mutta myös nuorempi sukupolvi on kasvanut viruksen aiheuttaman kauhun keskellä. Kauhun tunne projisoidaan ihmissusiin, joita ehkä pelätään enemmän kuin tartuntaa sinänsä, mutta samaa voisi sanoa myös muista viruksista. Emme todennäköisesti pelkää niinkään viruksia olioina kuin niiden aiheuttamia seurauksia, kuten kuolemaa. Toisaalta Korpua (mt.) huomioi viruksen olevan myös itsessään kauhistuttava: aiempia tutkijoita lainaten hän (mt., 10) kuvailee virusta yhtä aikaa eläväksi ja ei-eläväksi ja kirjoittaa, että virus näin ”jopa kiertää (elävän) organismin määritelmiä”. Nicholas Roylea (2003) mukaillen Korpua (2020, 10) esittää, että vieras, outo ja ei-inhimillinen kauhun aiheuttaja synnyttää lukijassa epävarmuuden tilan, ja juuri epävarmuus ja ”normaalin” elämäntavan tuhoutuminen aiheuttavat ajassamme pelkoa ja kauhua. Pitkäkankaan teoksissa vieraan ja ei-inhimillisen pelon sekä epävarmuuden sietämättömyyden voidaan siis luonnehtia kohdistuvan sekä virukseen toimijana että ihmissusiin. Korpua (mt., 12) kuvailee viruksia olioiksi, jotka asettuvat vastustamaan ihmisen hallitsemispyrkimyksiä, mikä pätee kohdeteoksissa myös ihmissusihahmoihin.

Teoksissa ilmenee monin tavoin, miten ihmissusien ja viruksen uhka on läsnä myös niiden ihmisten elämässä, jotka eivät vaikkapa Jahdin sotilaiden tapaan ole itse tekemisissä ihmissusien kanssa. *Kuurassa* Aaron kuuntelee uutisia, joissa kerrotaan lykantropian uhreista maailmalla: ”*Laajan hukkaterrorin jälkiä selvitetään Malesiassa. Jahti teloittaa neljä hukkaa Alaskan osavaltiossa. Laiton hukkataistelukeskus löydetty Meksikossa. 15 kuolonuhria, 86 kuolonuhria, 33 tartunnan saanutta...*” (KU, 137, kursiivi alkuperäinen.) Kohtaus tuo esiin, että vaikka viruksen kuolonuhrien määrät ovat varsin pieniä verrattuna esimerkiksi Lähi-idän

sotien – joihin *Kuurassakin* viitataan – uhrilukuihin, median laajan levikin myötä kauhut tulevat ihmisten tietoon myös toisella puolella maapalloa. Uutisia kuunnellessaan Aaron miettii, kuinka "[I]uvut olivat ennen vain lukuja" (*KU*, 137) ja kertoo, ettei ole ennen tietoa omassa kaupungissaan asuvista ihmissusista "kiinnittänyt huomiota Euroopan ulkopuolisiin hukkaongelmiin" (*KU*, 137).

Aaron ei siis nuorena aikuisena ole vielä juurikaan tuntenut viruksen kauhua, mutta myös toisin asiaan suhtautuvia löytyy: täydenkuun yönä Kuurankeron kaupungissa järjestetään "hukkajoogaa", jonka Inka kuvaa suunnatun "susia pelkääville tyypeille" (*KU*, 16). *Kajossa* Inkan näkökulmasta saadaan tietää hukkajoogan saaneen lisää ihmissuden aiheuttamien kuolonuhrien seurauksena, ja Inka kertoo kuulleensa, että hukkajoogaan osallistuakseen "sai jopa ottaa töistä vapaata, koska lajin tarkoitus oli lievittää täydenkuun aiheuttamia pelkotiloja" (*KA*, 13). Ihmissusien ja lykantropian uhka on tullut lähemmäs, kun hyökkäyksiä on tapahtunut omassa kotikaupungissa, ja kauhua pidetään ilmeisesti yhteiskunnallisella – tai ainakin kunnallisella – tasolla niin huomattavana, että sen takia voi täysikuulla saada vapautuksen töistä. Teoksissa kuvattu ihmisten käytös tuntuu hyvin ihmiselle tyyppilliseltä. Jatkuvan uutistulvan vuoksi olemme tavallaan turtuneita toisella puolella maailmaa tapahtuneisiin kriiseihin ja valtaviin kuolonuhrien määriin, mutta kun omassa fyysisessä ja sosiaalisessa ympäristössä tapahtuu jotakin kammottavaa pienemmässäkin mittakaavassa, toimintakyky voi heiketä merkittävästi. Tulkintani mukaan teoksissa ei kuitenkaan niinkään pyritä kritisoimaan ihmisten reaktioita kuin kuvaamaan ajallemme luontaista ristiriitaisuutta.

Ristiriitaisuutta ilmenee myös siinä, miten viruksen aiheuttama kauhu on kohdeteosten maailmassa viihteellistetty ja otettu osaksi kulttuuria. *Kuurassa* pikkulasten hyppynarulorussa puhutellaan ihmissutta: "'Susihukka, susihukka näytä hampaasi. Nosta tassusi. Karjaise, puraise. Susihukka, susihukka, pakoon pinkaise. Jahti lähenee. Tähtää, tarkenna. Yks – kaks – PUM!'" (*KU*, 19.) Lorun alku muistuttaa "Nallekarhu, nallekarhu" -lorua, joka lienee yksi tunnetuimmista hyppynaruloruista. Ainakin Kuurankerossa, mahdollisesti muuallakin, loru on siis saanut uuden version, jossa läsnä on nallekarhua ajankohtaisempi "susihukka", joka käyttäytyy aggressiivisesti. *Kuuran* lasten saneleman lorun lopussa on ihmisten kannalta kuitenkin toiveikas sävy: Jahti ottaa vaarallisen suden pois päiviltä. Kiinnostavaa on kuitenkin lorussa tapahtuva asemointi. Hyppynarulorussa tarkoituksena on, että hyppimään tuleva

tekee lorussa kehotetut toiminnot, jolloin Susihukka-lorussa lapsi siis ensin leikkii hukkaa ja sitten hukan ampuvaa Jahdin sotilasta. ”Susihukan” rooli voidaan siis leikkimielisesti ottaa, kunhan tilanne päättyy ihmisen voittoon karjuvasta ja purevasta eläimestä.

Teoksissa esiintyy myös muita ihmissusiin liittyviä kulttuurisia viittauksia. Kuurankeron jalkapallojoukkue on nimeltään Lycans, ja *Kuurassa* mainitaan esimerkiksi American Werewolf -nimisen produktion ”tunnari”, jonka Inka tunnistaa kuvamateriaalia näkemättä, sekä elokuva nimeltä Serbian Wolves, jossa ”teurastetaan oikea hukka” (KU, 111, 148). Edellä mainitut ovat kaikki vain kohdeteosten maailmassa olemassa, joskin Serbian Wolves voisi viitata Srđan Spasojevićin ohjaamaan elokuvaan *A Serbian Film* (Српски филм, 2010) ja American Werewolf Chad Calekin ohjaamaan teokseen *American Ghost Hunter* (2010). *Kuurassa* viitataan myös kauhuelokuvaan nimeltä *Wer* (KU, 148). Samanniminen ihmissusiaiheinen elokuva löytyy myös meidän maailmastamme. Ilmiö muistuttaa kiinnostavasti Korpuan (2020, 9) esiin nostamaa dystopiafiktion funktiota yhteiskunnallisia aiheita käsittelevänä viihdyttäjänä. Kohdeteosten maailman valtavirtaiset asenteet ihmissusia ja lykantropiaa kohtaan heijastuvat suosituista kulttuurintuotteista, kun lykantropia nähdään kauhuelokuvien materiaalina ja ihmissudet metsästettävänä petoina. Joukkueen nimi Lycans viitanee lykantrooppeihin eli ihmissusiin, jolloin joukkueen pelaajiin assosioituvat voima ja vaarallisuus kilpailevalle joukkueelle. Ihmissudet ovat teosten maailmassa siis pelättyjä, mutta populaarikulttuurissa ihmissusihahmoja voidaan käyttää viihdytystarkoituksessa tai metaforana esimerkiksi vahvuudelle.

Toisena seurauksena viruksen leviämisen kauhun synnyttämisen lisäksi mainitsin edellä Korpuan (2020, 12) esiin nostamat sosiaaliset ja yhteiskunnalliset ongelmat. Lykantropiavirukseen kohdistuvien käsitysten kielteisinä yhteiskunnallisina seurauksina voidaan kohdeteoksissa pitää esimerkiksi tiukkaa muuripolitiikkaa, joka *Hukan perimissä* aiheuttaa neljän nuoren kuoleman ja yhden tulemisen ihmissudeksi, syrjäytymistä varsinkin lykantropiaan sairastuneiden tapauksessa, *Hukan perimissä* esiintyvää lykantropian varaan rakentunutta monia ihmishenkiä vaatinutta kulttia ja *Ruskassa* esiin nousevaa Ihmisen puolella -joukkoa, joka vastustaa niin ihmissusia kuin ihmissusiaktivisteja. Ylipäättään yhteiskunnassa vallitsee epäilyksen ilmapiiri varsinkin *Kuurassa* kuvatun hukkaterrorin

jälkeen, ja eräs yhteiskunnallisesti merkittävä vaikuttaja jopa vaatii ihmiseen istutettavien mikrosirujen käyttöönottoa muuritarkastusten tehostamiseksi (KA, 192).

Korpua (mt., 13) esittää dystopiafiktioille olevan tyypillistä, että tappava virus mahdollistaa yhteiskunnallisen kannanoton ja kritiikin. Tässä piilee Kuura-trilogian ja *Hukan perimien* lykantropia-viruksen yksi keskeisimmistä tai jopa keskeisin funktio. Vallanpitäjille, siis Jahdille, virus tarjoaa yleisesti hyväksytyn ja perustellun tilaisuuden oman asemansa korottamiseen, mikä johtaa ihmissusien toiseuttamiseen. Tämä voidaan tulkita yhteiskuntakriittiseksi kommentiksi siinä mielessä, että vastaavaa voisi tapahtua – ja tapahtuukin – omassa maailmassamme. Kohdeteoksissa se, millaisena virusta pidetään, on vahvasti sidoksissa ihmissusiin suhtautumiseen, ja tiedon säätely viruksesta mahdollistaa valtaapitävien vallassa pysymisen. *Hukan perimissä* tuodaan ilmi, että Berliinin yliopistossa pyritään kehittämään lääkettä lykantropiaa vastaan (HP, 161), joten tiedon tuottaminen lykantropiasta ei ole kiellettyä, mutta Jahti pyrkii salaamaan esimerkiksi Myrskynsilmissä tuotettua tietoa, joka voisi edesauttaa rokotteen kehittämistä. Tämä ilmenee muun muassa siinä, että lykantropiamutaatiota kantava Inka, joka pystyy kontrolloimaan muodonmuutostaan, halutaan pitää pimennossa medialta. *Kajossa* hänet yritetään tappa viemällä hänet susimuotoisen hukan luokse täysikuulla.

McMahon-Colemanin ja Weaverin (2012, 117) mukaan muodonmuuttajahahmot ja erityisesti ihmissudet ovat enenevässä määrin representoineet populaarifiktiossa erilaisuutta, ja kirjailijat ovat luoneet yksityiskohtaisia yhteyksiä ihmissusihahmojen ja vammaisuuden välille. Kirjoittajat (mt., 129–131) nostavat esiin myös keskustelun, jota on käyty ihmissusihahmon problemaattisuudesta vähemmistöihin kuuluvien yksilöiden representoijina: ihmissudet ovat fiktiossa usein perustellusti pelättyjä toisin kuin vähemmistöt, joihin kohdistuu perusteettomia ennakkoluuloja. McMahon-Coleman ja Weaver (mt., 132) tuovat keskusteluun kuitenkin toisen näkökulman, ja esittävät, että ihmissusiin suhtautumista voidaan tarkastella metaforana yhteiskunnan reaktioille esimerkiksi vammaisuutta, erilaisuutta ja mielenterveyden häiriöitä kohtaan. Tämä käy yhteen oman näkemykseni kanssa, ja olen kiinnostunut selvittämään, miten lykantropiaan kohdistuvien asenteiden kautta teoksissa otetaan kantaa yhteiskunnalliseen keskusteluun toiseuteen suhtautumisesta. Kohdeteoksissa tästä esiintyy kaksi esimerkkiä. Ensinnäkin virukseen suhtautuminen

muistuttaa HI-viruksen herättämää pelkoa 80-luvun AIDS-kriisistä lähtien, ja ihmissusien kohtelu tuo mieleen suhtautumisen AIDS-potilaisiin. Toiseksi, koska lykantropiaan on historiallisesti liitetty ajatus hulluudesta tai psyykkisestä häiriöstä, suhtautuminen ihmissusiin heijastelee myös yhteiskunnallista psyykkisiin sairauksiin liittyvää stigmatisointia.

Ruskassa yhteys AIDSiin muodostetaan eksplisiittisesti kohtauksessa, jossa Jahdin operaatiopäällikkö Klaus Hallas joukkoineen saartaa metsässä viidestä ihmismuotoisesta ihmissudesta koostuvan lauman. Yksi loukkuun jääneistä on Matleena, joka on aiemmin seurustellut Klausin veljenpojan kanssa. Klaus lausuu Matleenalle: ”Sä olet kaunis tyttö, Matleena’ [--]. ’Mutta lykantropia on kuin aids useimmille – tiesitkö, että Niki oksensi kengilleen, kun kuuli uutiset susta ensimmäistä kertaa?’” (R, 152.) Myöhemmin Niki – Matleenan entinen poikaystävä ja myöhemmin Jahdin jäsen – kertoo tienneensä Matleenan lykantropiasta jo pitkään ja voineensa pahoin siksi, että on saanut kuulla Matleenan jääneen kiinni (R, 256). Klaus on siis tulkinnut Nikin tunteneen entistä tyttöystävänsä kohtaan samaa vastenmielisyyttä kuin hän itse ihmissusia kohtaan tuntee.

Toinen yhtäläisyys lykantropian ja AIDSin välillä ei löydy vain sairauteen suhtautumisesta vaan myös tavasta, jolla tartunta on saatu. Myrskynsilmään vangittu ihmissusi Peter kertoo saaneensa lykantropiatartunnan 15-vuotiaana ostettuaan ”hukkakännit” eli päihteenä käytettävää ihmissuden verta tuntemattomalta, minkä kertoja toteaa 80-luvulla olleen yleistä (KA, 240). Peterin kerrotaan lamautuneen sairauden pelosta niin, ettei hän ole paennut tai edes sulkenut itseään minnekään täydenkuun ajaksi. Tappavasta viruksesta vaikenemisen kulttuuri, huumeen käytön seurauksena saatu tauti ja 80-luvun mainitseminen tuovat vahvasti mieleen 80-luvulla alkaneen AIDS-kriisin. HI-viruksen aiheuttama immuunikatosairaus yhdistettiin tällöin varsinkin homoseksuaalisiin miehiin, ja seksuaalivähemmistöihin kohdistuneet kielteiset asenteet⁹ vaikuttivat merkittävästi potilaiden saamaan hoitoon.

⁹ Lykantropiaan sairastuneisiin suhtautumisen voidaan nähdä myös heijastelevan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asemaa ja historiaa Suomessa. Kohdeteosten 2000-luvulla elävät ihmissudet joutuvat oman turvallisuutensa vuoksi olemaan ”kaapissa” samalla tavalla kuin suomalaiset seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat vielä muutama vuosikymmen sitten, sillä esimerkiksi homoseksuaalisten tekojen kriminalisointi poistettiin rikoslaista vasta vuonna 1971.

Lykantropian ja AIDS-epidemian rinnastamalla haluan kiinnittää huomion ennen kaikkea samankaltaiseen toiseuttamisen mekanismiin. Sen sijaan, että sairaudesta puhuttaisiin avoimesti ja parannuskeinoja pyrittäisiin löytämään, uhrit pakotetaan vaikenemaan ja heistä tulee yhteiskunnan hylkiöitä. Molemmissa tapauksissa virusta on usein seurannut kuolema, vaikka kohdoteosten ihmisusille itse virus ei kuolemaa olekaan aiheuttanut. Lykantropiaan suhtautuminen teosten fiktiivisessä maailmassa nostaakin esiin ne prosessit, joiden keinoin on oikeutettu katseen kääntäminen toisten ihmisten häädystä: kun sairastuneet nähdään ulkopuolisina ja vieläpä vaarallisina, heidät suljetaan empatian ja avun ulkopuolelle. Lykantropiaan ja ihmisusiin suhtautumista HIV- tai AIDS-metaforana ovat käsitelleet myös esimerkiksi McMahon-Coleman ja Weaver (2012, 136–137), jotka esittävät samansuuntaisesti, että sympaattisen hirviön metaforan avulla voidaan korostaa tiettyjä sairauksia potevien saamaa epäoikeutettua stigmaa.

Edellä kirjoitin suhtautumisen lykantropiaan olevan analogisessa suhteessa myös psyykkisiin häiriöihin suhtautumiseen yhteiskunnassa. Tähän liittyy lykantropian käsitteen toinen merkitys kliinistä sairautta kuvaavana. Kuten luvussa 2.1 jo sivusin, lykantropia käsitteenä edeltää merkittävästi sen käyttöä nykyisessä ihmisusifiktiossa. Aiemmin sitä on käytetty kuvaamaan psyykkistä tilaa, jossa ihminen kokee muuttuneensa eläimeksi. Ensimmäinen merkintä, jossa lykantropian käsitettä on käytetty, on jäljitetty toiselle vuosisadalle ajanlaskun alun jälkeen, ja 1500- ja 1600-luvuilla väiteltiin, oliko kyse luonnollisen sairauden ilmenemästä, paholaisen tai noitien vaikutuksesta vai myrkyllisten voiteiden käytön seurauksesta (Garlipp et al. 2004, 19).

Tämän psyykkisen sairauden rinnalla eli uskomus ihmisistä, jotka muuttuivat ruumiillisesti sudeksi ja saivat samalla suden voimat ja petomaisuuden. 1500–1700-luvuilla noitavainojen riehuessa Euroopassa myös usko lykantropiaan ja ihmisusiin yltyi, ja ihmisusina pidettyjä poltettiin rovioilla noitien lailla. (Lehtonen 2019, 19–20.) Valistuksen myötä Euroopassa uskomukset demonisten voimien vaikutuksesta korvautuivat rationaalisen tieteellisillä selityksillä, ja teollistuneissa länsimaissa, joita luonnehtivat rationalismin ja syy-seuraussuhteiden periaatteet, irrationaalinen mielensisältö määritettiin taikaukoksi ja taruiksi (Garlipp et al. 2004, 19). Psykiatrissa lykantropiatutkimusta kartoittavassa artikkelissaan Petra Garlipp et al. (2004, 19–22) kirjoittavat, että psykopatologisilla termeillä

kuvailtuna lykantropia voidaan ymmärtää esimerkiksi depersonalisaationa, minuuden yhtenäisyyden häiriönä tai hypokondriana eli luulosairautena.

Tältä pohjalta lienee ymmärrettävää, että lykantropia ja ihmissudet on historiallisesti usein liitetty hulluuteen. Joseph Crawford (2020, 101–102) esittelee artikkelissaan historiallisia tapauksia, joissa väkivaltaan tai jopa murhaan syylistyneet ihmiset on tuomittu syyntakeettomuuteen vedoten syyttömiksi, koska he eivät ole käyttäytyneet kuin rationaaliset ihmiset vaan kuin villipedot, ja Crawford viittaakin hulluuteen ”laillisena lykantropiana”. Crawford (mt., 105) esittää kiinnostavan huomion: rikosvastuusta käydyt kiistat muodostavat osan siitä kulttuurisesta kontekstista, jossa englantilainen suosittu ihmissusikirjallisuus syntyi. Tässä ensimmäisen aallon modernissa englantilaisessa ihmissusifiktiossa lykantropia yhdistettiin toistuvasti niin rikollisuuteen kuin hulluuteenkin, ja ihmissusi saattoi toimia symbolisena kuvauksena ihmisestä, joka käyttäytyi kuin villipeto. Syynä ihmissusi-nimityksen käytölle tietyistä yksilöistä saattoi olla ihmisen pahuus, hulluus tai molemmat tai se, että ihminen oli karkotettu yhteiskunnasta ja pakotettu elämään kuin eläin. (Mt., 105.)

Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* on havaittavissa kiinnostavaa sairauden ja hulluuden kategorioilla leikittelyä. Selvimmin tämä näkyy ihmissusi Peterin hahmossa. Peter on viettänyt suurimman osan elämästään vangittuna Myrskynsilämään, jossa hänellä on tehty hirvittäviä kokeita sekä ihmis- että susimuodossa. Käytökseltään Peter on yleensä tyynen asiallinen, mutta mielenterveyden horjumiseen viittaa esimerkiksi hänen valmiutensa tappaa ilman sen suurempaa pohdintaa, myös ihmismuodossaan. Häntä Myrskynsilässä haastatteleva toimittaja myös kiinnittää huomionsa miehen epäkonventionaaliseen käytökseen uhkaavassa tilanteessa, kun tämä virnistelee ”yhtäkkiä täynnä mielipuolista uhmaa” (*HP*, 134). Aaron kutsuu Peteriä ”psykopaatiksi” pian tämän tavattuaan ja viittaa Peterin rakoilevaan mielenterveyteen tai vähintään psyykkiseen epätasapainaisuuteen:

Peter oli tikittävä aikapommi. Lähtökohtaisesti hän oli puolellamme, mutta minun oli vaikea uskoa, että ihmissusi jolla oli muistoissaan melkein kahdenkymmenen ihmisen syöminen, ties kuinka monen muun raateleminen sekä kolmenkymmenen vuoden vankeus kidutuksineen, olisi ollut turvallista matkaseuraa.. [sic] (*KA*, 332–333.)

Peterin kohdalla epävakaata käytöstä ei näin liitetä saumattomasti yhteen lykantropian kanssa, vaan sen voidaan hänen kohdallaan ajatella johtuvan traumatisoivista kokemuksista. Hulluus liitetäänkin vahvemmin susimuotoisiin ihmissusiin, kuten Aaron tekee kuvaillessaan susimuotoista Matleena ilmauksella ”helvetin skitso” (R, 64). Matleena ei kuitenkaan tunnusta mieltävänsä itseään susimuodossa hulluksi. Tämä käy ilmi katkelmasta, jossa hän kuvailee susimuodossa olemista Aaronille: ”Varmaan sä olet kuvitellut, että hukkana musta tulee raivohullu ja vihainen, mutta se ei oo totta. Mä en ole vihainen kenellekään. Mä tunnen vaan olevani vahva. Ja se tuntuu... no rehellisesti sanottuna se tuntuu aika mielettömän hyvältä.” (KU, 298, kursiivi alkuperäinen.) Matleenan kuvauksessa lykantropiasta ei synny vaikutelmaa järjettömänä tilana vaan kokemuksena, jossa oma jakautumaton mieli sijaitsee susimuotoisen hukan ruumiissa ja aistii ja reagoi muuttuneen ruumiin tarpeisiin ja haluihin.

Ihmissuden oma kokemus lykantropiasta sairautena tuntuu syntyvän suhteessa muihin ihmisiin. Matleenan pelästyy pohtiessaan, miten Aaron hänen jakamaansa susimuodossa olemisen kokemukseen reagoi: ”Siis luoja, kaikki mun ajatukset on muutenkin yhtä friikkisirkusta sillä hetkellä – mä en osaa selittää sitä, ja sä pidät mua ihan skitsona nyt...” (KU, 298). ”[F]riikki” viittaa englanninkieliseen ilmaukseen *freak*, joka merkitsee outoa tai kummajaista, ja Urbaani sanakirja -sivustolla ”skitson” kerrotaan merkitsevän hullua. Kiinnostavaa on, että Matleenan kuvatessa sisäistä kokemustaan susimuodossa hän ei liitä siihen kokemuksia vääryydestä, raivokkuudesta tai vastenmielisyydestä vaan kuvailee kokemusta jopa miellyttäväksi. Hulluus susimuotoisen ihmissuden kuvaajana tuodaan esille vasta siinä vaiheessa, kun Matleena yrittää samaistua Aaronin näkökulmaan ja suhteuttaa juuri kuvailemansa tunteet yhteiskunnan normeihin ja arvotuksiin, joiden mukaan lykantropian tulee olla häpeällistä ja sairasta. Sanatasolla mielenkiintoista on, että Matleena (ja toisaalla Aaron) käyttää juuri ilmausta ”skitso”, jonka voidaan ajatella olevan lyhenne skitsofreniasta. Oman maailmamme lääketieteellisessä lykantropiatutkimuksessa suurimman osan lykantropian oireita ilmentävistä potilaista on diagnosoitu sairastaneen juuri skitsofreniaa tai mielialahäiriöitä (Garlipp et al. 2004, 20). Matleena ei kokemustensa kautta samaistu stereotyyppisiin käsityksiin hulluudesta, joita esimerkiksi skitsofreniaan tai mielialahäiriöistä esimerkiksi kaksisuuntaiseen mielialahäiriöön liitetään, mutta olettaa Aaronin ihmisenä tulkitsevan sairauttaan juuri niiden kontekstissa.

Ihmissuden hahmoon tuntuu liittyvän samankaltaista kaksijakoisuutta kuin mielenterveyden häiriöihin omassa maailmassamme. Tämän käsityksen mukaan on olemassa jokin niin sanottu normaali, siis terve ihminen, ja toisella tavalla toimiviin suhtaudutaan epäluuloisesti. Kohdeteoksissa ihmissusien pelkääminen on perusteltua, sillä susimuotoinen ihmissusi pystyy helposti tappamaan aikuisenkin ihmisen, mutta lääkkeen kehityksen tukemisen sijaan sairastuneet toiseutetaan ja heidät halutaan sulkea yhteiskunnan ulkopuolelle. Näin lykantropiaan sairastuneisiin suhtautumista voidaan tulkita analogiana myös ”hulluuteen” suhtautumiselle, ja vahva stigmatisointi hankaloittaa sairastuneiden auttamista.

3.3 Ihmissusi vallankäytön välineenä

Vielä yhtenä näkökulmana ihmissuden hahmoon toiseutettujen tai väheksytyjen ihmisryhmien kuvaajana näyttäytyy ihmissusihahmoin teoksissa kohdistuva vallankäyttö siitä näkökulmasta, miten toiseuttaminen saattaa edistää tiettyä ihmisryhmää vastustavien ja joissakin tapauksissa myös puolustavien pyrkimyksiä. Kuten johdannossa toin ilmi, toiseuttamisessa ja jonkin toiseksi mieltämisessä on välttämättä läsnä myös valtasuhde, kun toinen mielletään paitsi erilaiseksi, myös alempiarvoiseksi. Edellä käsitellyt toiseuttamisen mekanismit, kuten ihmissusien seksuaalisointi ja alentuva kohtelu sairauden vuoksi, ovat nekin tapoja käyttää valtaa. Tässä aluvussa keskityn tarkastelemaan sitä, miten kohdeteoksissa esiintyvien eri tahojen omat pyrkimykset ja arvomaailma vaikuttavat siihen, miten ihmissudet nähdään ja miten niitä kohdellaan.

Trites (2000, x) esittää YA-dystopioita käsittelevässä monografiassaan, että kaikki YA-kirjallisuuden aiheet voidaan liittää kysymyksiin vallasta. Tällä vallalla Trites tarkoittaa voimaa, jota sekä on nuorena itsessään että joka vaikuttaa häneen. Nuorten oman ja ympäröivien sosiaalisten rakenteiden vallan voidaan nähdä sekä vapauttavan että tukahduttavan heitä. (Mt., 7.) Trites (mt., x) myös kirjoittaa, että vaikka nuortenkirjallisuuden pääasiallisena tarkoituksena voidaan nähdä kasvun kuvaaminen, YA-kirjallisuudessa kasvun esitetään olevan väistämättä yhteydessä siihen, mitä nuori on oppinut vallasta. Nuori ei voi kasvaa, jos hänellä ei ole kokemusta vallan ja voimattomuuden vaihteellisesta muutoksesta. Valta on tälle kirjallisuuden lajille siis lopulta keskeisempää kuin kasvu. (Mt., x.)

Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* yhteiskuntaan kohdistuvaa merkittävää vallankäyttöä harjoittaa Jahti, joka on pitkälti määrittänyt sen, miten ihmissusia kohdellaan. Järjestöllä ei ole oikeutta säätää omia lakeja esimerkiksi ihmissusien metsästyksen käytettävistä välineistä, mutta sillä on yhteiskunnallista vaikutusvaltaa, ja Jahdin johtoa kuullaan esimerkiksi Wercaren iskussa Myrskynsilämään *Kajossa*. Organisaatiota ei saada vastuuseen edes kokonaisen ihmissusilauman teloittamisesta, kun Jahti hyökkää näiden leiriin, ja suurin osa hyökkäyksen aikaan ihmismuodossa olevista ihmissusista kuolee. Aktivistien puheessa Jahdin toiminta rinnastetaan toisen maailmansodan kauhuihin:

”Vittu oikeesti, katoitteko te yhtään, miltä tyyppi näytti? Se oli kuin jostain... en mä tiedä. Keskitysleiriltä revitty.”

”Miten se muka eroaa totuudesta? Ei paljoa poikennut Adolfin poikien toiminnasta toi Saurin viimeisin.”

”Hei, kumpikaan teistä ei ala vertaamaan tätä holokaustiin nyt.” (*HP*, 341.)

Joku, mahdollisesti Wercaren pitkäaikainen jäsen Jatta Aalo, kieltää vertauksen kansanmurhaan, mutta dialogiin osallistuvien aktivistien silmissä Jahdin komentajan liro Saurin määräykset näyttäytyvät ainakin lähes yhtä vakavana rikoksena kuin holokaustin tapahtumat. Toisaalta kiinnostava on riviaktivistin vähättelevä sanavalinta ”Adolfin pojat”, joka tuntuu asettavan sekä Jahdin jääkärit että toisen maailmansodan natsisotilaat suurta johtajaa seuraavien nuorten, ei siis vielä miesten, kenkiin. Myös ”Adolfiin” eli Adolf Hitleriin viitataan etunimellä sukunimen sijaan, mikä voidaan tulkita yritykseksi keventää aktivisteja järkyttäneitä tilannetta. Puheenvuorossa Jahdin komentaja rinnastuu Hitleriin, ja teko mielletään juuri hänen rikoksekseen sen sijaan, että syytettäisiin hyökkäyksen konkreettisesti toteuttaneita jääkäreitä. Keskustelu antaa ymmärtää, että kaiken pahan alkuna ja juurena ja ihmissusivihan symbolina nähdään juuri Jahdin komentaja, ja siksi symbolisena näyttäytyy myös *Ruskan* kohtaaminen, jossa susimuotoinen Matleena tappaa Saurin. Siinä missä komentajan avustaja saa nopean lopun ihmissuden hampaissa, puoliksi tajuton Aaron kuvaa, kuinka ”Saurin tolkuton räähkiminen” on ”repiviä rusahduksia täynnä”, minkä jälkeen tämä muuttuu ”tunnistamattomaksi Matleenan käsittelyssä” ihmissuden syödessä miehen ruumista (*R*, 300–301). Komentajan loppu on yhtä tuskallinen ja verinen kuin monien niiden ihmissusien, joiden kohtalosta hän on uransa aikana päättänyt.

Teoksissa Jahdin etuja palvelee, että lykantropiasta ja siihen sairastuneista on tarjolla hyvin yksipuolisesti informaatiota, sillä järjestön valta-asema perustuu yhteisen vihollisen eli lykantropian torjumiseen. Koska järjestö nauttii vallanpitäjien luottamusta, heidän levittämäänsä tietoa lykantropiasta uskotaan. Jahdin korkea-arvoisen työntekijän tytär esimerkiksi kertoo, että ihmissusien määrästä annetut viralliset luvut ovat todellisuudessa väärinä. Tyttären kommentista kuultaa samalla Jahdin suhtautuminen ihmissusiin, kun tämä kertoo, että tieto ihmismuodossa tapetuista ihmissusista pimitetään kansalaisilta tarpeettoman kohun vuoksi: ”Katsos, ihmisille täytyy aina antaa oikeudenkäynti. Pedot ovat vaaraksi, siksi ne voi lahdeta kyselemättä. Mutta eikö ole aika hullua, että heti kun aurinko nousee, ne ihan samat pedot tarvitseekin äkkiä oikeudenkäynnin?” (KU, 47.) Tyttö ei Jahdin tapaan pidä ihmismuotoisten ihmissusien surmaamista vääränä, sillä Jahdin ylläpitämän vaikutelman mukaan ihmissudet ovat vaarallisia ja verenhimoisia petoja niin ihmis- kuin susimuodossaan. Jahdin toiminnan monien epäeettisten piirteiden kuvailu näyttyytyy lukijalle totalitarismin kritiikkinä, ja enemmän kuin virusten uhasta se varoittaa ihmisen itsekkyyden ja muiden kärsimykseltä katseen kääntämisen seurauksista.

Välinpitämättömyyden kritiikkiä esiintyy erityisesti *Hukan perimissä*, joka on jaettu neljään osaan. Osiot rakentuvat henkilöhahmojen eri vaiheiden ja merkittävien tapahtumien ympärille, ja kunkin osion alkuun on sijoitettu sitaatti tunnetulta ajattelijalta. Peräti kahdessa osiossa, kolmannessa ja neljännessä, siteerataan Martin Luther Kingiä, joka tunnetaan mustien oikeuksien puolestapuhujana. Molemmat lainauksista ovat tunnettuja, ja erityisesti niiden kontekstin tunteminen ohjaa lukijaa tulkitsemaan osioissa käsiteltyjä teemoja tietystä näkökulmasta. Kolmannen osan aloittaa seuraava sitaatti: ”*Pimeys ei voi karkottaa pimeyttä: vain valo voi tehdä sen. Viha ei voi karkottaa vihaa: vain rakkaus voi tehdä sen.*” (HP, 177, kursiivi alkuperäinen.) Neljännen osan alussa esiintyvä lainaus on seuraava: ”*Pahinta ei ole pahojen ihmisten pahuus, vaan hyvien ihmisten hiljaisuus.*” (HP, 239, kursiivi alkuperäinen.) Varsinkin jälkimmäinen sitaatti ohjaa lukijaa kiinnittämään huomiota väkivallan edellytyksiin: kun tavalliset ihmiset ovat valmiita sulkemaan silmänsä toisten kärsimykseltä, kuten Jahdin jääkärien toteuttaessa ihmismuotoisten ihmisten joukkosurmia kyseenalaistamatta johtajaansa kyseenalaistamatta, niin sanottujen pahojen ihmisten valta kasvaa. Viha taas lisää vihaa esimerkiksi *Hukan perimien* ihmissusilauman tapauksessa, jossa yhteiskunnan ulkopuolelle suljetut ihmissudet laittavat pahan kiertämään muuttaessaan ihmisiä

tahdonvastaisesti ihmissusiksi omaa laumaansa kasvattaakseen. Jahti antaa tämän tapahtua, kunnes sen komentaja kokee itselleen edulliseksi hankkiutua ihmissusista eroon

Laakso, Lahtinen ja Samola (2019, 195) tarkastelevat artikkelissaan ”Young Saviors and Agents of Change: Power, Environment, and Girlhood in Contemporary Finnish Young Adult Dystopias” suomalaisissa nyky-YA-dystopiakertomuksissa esiintyvää lapsipelastajamotiivia, poliittista toimijuutta, ympäristöaiheita ja satuintertekstuaalisuutta. Tutkimuksen keskiössä on neljä eri 2010-luvulla ilmestynyttä kotimaista YA-romania, joskin myös muita teoksia sivutaan. Kohdeaineistonsa pohjalta kirjoittajat (mt., 195) luonnehtivat suomalaista YA-kirjallisuutta kirjallisuudeksi, jossa nuoret päähenkilöt usein saavuttavat yhteiskunnallista valtaa ja pystyvät vaikuttamaan yhteiskuntaan tai yhteisöön. Ilmiö on verrattain uusi, sillä aiemmin nuoren ja yhteiskunnan ongelmien lähteeksi on kuvattu nuoren sisäinen myllerrys, kun taas tuoreemmassa YA-fiktiossa ongelmien lähteenä näyttäytyvät aikaisempien sukupolvien aiheuttamat vahingot. Kotimaisen dystopiakirjallisuuden ylipäättään kuvataan olevan usein synkkää ja väkivaltaista, ja teoksissa kuvatuissa yhteiskunnissa sosiaalihuolto ja yleinen hyvinvointi ovat romahtaneet esimerkiksi ilmastonmuutoksen tai totalitarismin seurauksena. (Mt., 194.) Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* ilmenee sekä laajemmin kotimaiselle dystopiafiktioille että rajatummin nuortenkirjallisuudelle ominaista sosiaalisen toimijuuden tarkastelua. Teokset voidaan täten sijoittaa myös kotimaisen dystopiaperinteen jatkumoon.

Laakso, Lahtinen ja Samola (2019, 195) esittävät, että kotimaisten YA-dystopioiden eetoksessa vastarinta esitetään oikeutettuna ja jopa ihailtavana. Tämä suhteutuu kiinnostavasti erityisesti Kuura-trilogian tematiikkaan, sillä sarjassa on nähtävissä sekä vastarinnan ihannoitua että sen ihannonnin problematisointia. Teoksissa vastarinnan avulla saavutetaan lopulta paremmat oikeudet lykantropiaan sairastuneille, kun Jahti saadaan pois vallasta ainakin Suomessa ja viruksen mutatoitumisen julkistaminen edistää rokotteen kehittämistä. Kuten Laakso, Lahtinen ja Samola (mt., 195) kotimaisesta YA-dystopiasta esittävät, kapinoivat nuoret kyllä luovat toivoa paremmasta tulevaisuudesta myös Pitkäkankaan teoksissa. Teoksissa tuodaan kuitenkin esiin myös vallankumouksen konkreettisia seurauksia, kuten traagiset kuolemantapaukset niin vallanpitäjien kuin vallankumouksellisten riveissä, eikä vastarintaa esitetä ainoastaan hyvässä valossa.

Vastarinnan kritiikittömän ihannoimisen kyseenalaistamista ilmenee kohdeteoksissa Wercaren aktivistien toimien esittämisessä. Jahdin lisäksi myös Wercaren jäsen, yksi sen tulevista johtajista, alkaa harjoittaa ihmissusien verenmyyntibisnестä. Vaikka tarkoitusperät ovat alkuun hyvät, eli lainsuojattomien auttaminen veren myynnistä saaduilla varoilla, kaikki ihmissusien puolella olevat eivät pidä toimintaa eettisenä. Tämän lisäksi eräs ihmissusi varoittaa toista siitä, että ihmissusiaktivistit ovat pahimmassa tapauksessa vaarallisia: ”Luota väärään aktivistiin ja huomaat herääväs seuraavana aamuna huumattuna, raiskattuna ja piikitettynä. Yleensä ne haluaa pullottaa sun verta.” (R, 246.) Aktivistit voivat siis yleisesti ajaa ihmissusien asiaa, mutta yksilöistä voidaan silti pyrkiä hyötymään eksoottisen kokemuksen ja tavoitellun huumeen käyttöön saamisen vuoksi. Omasta turvallisuudesta huolehtiminen jää näissä tapauksissa pitkälti ihmissusyksilön itsensä vastuulle, sillä oikeudettomina ja yhteiskunnan ulkopuolisina ihmissusilla ei juurikaan ole muuta mahdollisuutta kuin turvautua aktivistien tarjoamaan apuun.

Toisena esimerkkinä siitä, ettei vastarinta aina merkitse pyrkimystä toiseutettujen ryhmien olojen parantamiseen, voidaan pitää *Ruskassa* esiintyvää Ihmisen puolella -nimistä liikettä. Nimeä voi tulkita viittauksena aiemmin mainitsemaani Siri Kolun romaaniin *Ihmisen puolella*, jossa P-influenssaan sairastumisen vuoksi yhteiskunnan ulkopuolelle suljetut alkavat vaatia oikeuksiaan. Rinnastus on kuitenkin lähinnä ironinen, sillä *Ruskassa* esiintyvän liikkeen jäsenistö ei koostu toiseutettujen ryhmän jäsenistä eli ihmissusista vaan ihmissusivastaisista terveistä ihmisistä. *Ruskassa* Ihmisen puolella -liikkeen toimintaan viitataan iltapäivä uutisissa termillä ”katupartioliike” (R, 36, kursiivi alkuperäinen). Tiettyä ihmisryhmää vastustava katupartioliike tuo vahvasti mieleen Suomessakin marsseja järjestäneen maahanmuuttovastaisen Soldiers of Odin -ryhmittymän. Ihmisen puolella -liikkeen tunnuksiksi on muovautunut ”alienkasvoinen hahmo”, ja sen jäsenten kerrotaan käyttävän valkoisia muovinaamioita (R, 37, 268–269). Liikkeen jäsenet vastustavat ihmissusien ja Wercaren toiminnan lisäksi myös Jahtia, jonka he kokevat pettäneen ihmiset kyvyttömyydessään suojella kansalaisia lykantropialta ja pidättää surmiin syyllistyneet ihmisset. Uutisissa kerrotaan myös, että liikkeen jäsenet ovat ”valmiita seulomaan lykantropiaan sairastuneet henkilöt omin päin”, liikkeeseen kuuluvia ”epäillään kuudesta pahoinpitelystä Helsingissä” ja kansalaisten kerrotaan olevan ”enemmän huolissaan

katupartioista kuin ihmissusista” (R, 36). Netissä on julkaistu myös uhkausvideo, jolla liikkeen jäsen käyttää esimerkiksi salaliittoteoreetikoiden ja hallinnon kiihkeiden vastustajien suosimaa retoriikkaa julistaessaan, että viranomaisiin luottaminen on ”tehnyt meistä lampaita”. Videolla henkilö kehottaa kansalaisia liittymään liikkeeseen, ja kutsuu ihmisiä ottamaan oikeuden omiin käsiinsä ja puolustamaan ”niitä, joita Jahti ja poliisi eivät kykene suojelemaan”. (R, 37–38.)

Valkoiset aliennaamiot synnyttävät assosiaatioita sekä populaarifiktioon että uusnatsismiin tai -fasismiin. Toisaalta muovinen maski, jonka suun kerrotaan olevan ”pienessä hymyssä” (R, 37), tuo mieleen James DeMonacon ohjaaman, myöhemmin elokuvasarjaksi kehittyneen dystopiaelokuvan *Puhdistuksen yö (The Purge, 2013)*. Elokuvasarjassa tarkastellaan ihmisen kykyä äärettömään julmuuteen, kun yhtenä yönä vuodessa kaikki rikokset, myös murha, ovat sallittuja. Tästä seuraa, että osa ihmisistä järjestäytyy tarkoituksenaan tappaa muita, kun taas osa – parempituloiset – piilottelevat teknologiasuojatuissa kodeissaan läpi yön. Elokuvasarjassa monet Puhdistuksen aikana rikoksia tekevät yksilöt suojaavat identiteettiään koko kasvot peittäväillä maskeilla. (Mt.) *Ruskassa* nähdään, että Ihmisen puolella -liikkeen jäsenet ovat valmiita satuttamaan lykantropiaan sairastuneita ja heitä puolustavia vakavastikin, kun eräs liikkeen jäsen pahoinpitelee Werecoaren liittolaisen vakavasti ja toinen yrittää ilmeisesti saada lykantropiaa sairastavan Inkan hengiltä iskemällä tätä pesäpallomailalla päähän (R, 277–278).

Jos taas Ihmisen puolella -liikkeen symboliikkaa verrataan uusnatsistiseen tai -fasistiseen kuvastoon, alienkasvot tuovat mieleen esimerkiksi uusfasistisessa Iron March -verkkosivun vaakunassa näkyvän pääkallonaamion. Naamion selitykseksi on kirjattu sen olevan ”kasvot 2000-luvun fasismille” (Hatewatch Staff 2017). *Ruskassa* Inka viittaakin Ihmisen puolella -liikkeen jäseniin termillä ”natsit” (R, 275) – suhteessa ihmissusiin Ihmisen puolella -liikkeen jäsenet siis rinnastuvat itse asiassa Jahtiin, jota he itse ajattelevat vastustavansa. Autoritaarisen vallan vastustajatkaan eivät siis aina ja ehdottomasti edusta pelkästään hyvää, ja teokset tuntuvat niin ihmissusien kuin ihmisten tapauksessa kehottavan toimijoiden edustamien lajien, siis ihmisten tai ihmissusien, luokittelun sijaan arvioimaan kutakin yksilöä hänen omien toimiansa valossa. Teoksissa toistuvaksi piirteeksi voidaan myös havaita, että yksittäisiä hahmoja ei voida helposti jaotella mustavalkoisesti hyviin ja pahoihin niin ihmisten kuin ihmissusien tapauksessa. Samojen henkilöhahmojen kuvataan kykenevän sekä eettisiin

että epäeettisiin tekoihin varsinkin silloin, kun kyseessä on heidän omien arvojensa tai läheistensä puolustaminen.

Yhteenvedona voidaan todeta kohdeteoksissa tarkasteltavan valtaapitävien ja vastarinnan välisiä konflikteja useammasta näkökulmasta. Teoksissa suhtaudutaan kriittisesti YA-dystopioille tyypilliseen vastarinnan ihannointiin, vaikka samanaikaisesti juuri vastarinta mahdollistaa lopulta ihmissusien paremman elämän Jahdin vallasta syöksemisen jälkeen. Varsinkin Ihmisen puolella -liikkeen temaattisena funktiona voidaan pitää sen osoittamista, että valtaapitäviä kohtaan kohdistuva vastarinta voi aiheuttaa yhtä suurta tuhoa kuin autoritaarinen vallankäyttäjä. Werecoaren hämäreiden toimien kuvaaminen taas korostaa sitä, että vaikka vastarinnan tarkoitus voi olla hyvä ja toiseutettujen edun mukainen, joukkoon mahtuu myös arveluttavia toimijoita eivätkä toimintatavat aina aja puolustettavien yksilöiden etuja.

4 Ihmissusi ei-inhimillisenä toimijana ja toisena

Edempänä olen käsitellyt kohdeteosten ihmissusihahmoja ja tarkastellut niiden kohtelua allegoriana marginaalisiin tai syrjittyihin ihmisryhmiin kohdistuvalle toiseuttamiselle. Ihmissudet toimivat teoksissa romanttisina ja seksuaalisina subjekteina ja objekteina, joiden kautta voidaan käsitellä (pääosin heteroseksuaalista) seksuaalisuutta, ne näyttäytyvät vastenmielisen sairauden ilmentyminä ja osoittavat sairauden stigmatisoimisen vaarat sekä osallistuvat keskusteluun siitä, mitä vallan väärinkäytöstä voi seurata. Jotakin jää kuitenkin vielä ulkopuolelle. Miten ihmissusien olemus puoliksi ihmisinä ja puoliksi jonakin muuna vaikuttaa siihen, miten niitä teosten esittämässä yhteiskunnassa kohdellaan? Miten ihmissudet inhimillisen ja ei-inhimillisen eläimyyden kategoriat ylittävinä hahmoina osallistuvat yhteiskunnallisten, eettisten ja ekologisten kysymysten käsittelyyn? Näitä näkökulmia tutkin tässä pääluvussa.

4.1 Ihmissusi hirviönä

Ihmissusi on varsinkin kauhuelokuvien myötä tullut populaarikulttuurissa tunnetuksi hirviönä. Sellaiset elokuvat kuin *Werewolf of London* (1935), *The Wolf Man* (1941, uudelleenfilmatisointi 2010), *I Was a Teenage Werewolf* (1957) ja *Dog Soldiers* (2002) ovat esittäneet ihmissudet tappamiseen orientoituneina ja susimuodossaan moraalittomina olentoina, jotka useimmiten muuttuvat sudeksi vasten tahtoaan. Kuten olen edellä tuonut ilmi, 80-luvulta lähtien ihmissudet on yhä useammin esitetty kertomusten sympaattisina päähenkilöinä (ks. esim. George & Hughes 2020). Toisaalta kertomuksen hirviö ei aina ole ainoa henkilöahmo, jonka moraalisuutta on syytä kyseenalaistaa, kuten Mary Shelley'n *Frankenstein: Uusi Prometheus (Frankenstein; or, the Modern Prometheus, 1818)* -romaanissa havainnollistuu. Näkökulmasta riippuu, nähdäänkö tohtori Frankensteinin luoma olento epäedullisten olosuhteiden uhrina, syvimmältä olemukseltaan pahana vai sekoituksena molempia, ja sama pätee sen luojaan.

Tässä alaluvussa tarkastelen ihmissutta hirviönä ja pohdin, miten hahmon hirviömyyden avulla kohdeteoksissa käsitellään toimijuutta ja toiseutta. Jeffrey J. Cohen (1996, ix) nimittää

hirviötä syrjäytymisen äärimmäiseksi muodoksi ja halveksuttavaksi epistemologiseksi koneeksi, joka toimii perustana poikkeavuuden rakentamisen ja identiteetin muodostumisen mekanismeille. Kulttuurintutkimukselle hirviö on ongelma, koodi, kuvio, läsnäolo tai poissaolo, joka horjuttaa luonnollisena ja inhimillisenä pidettyä (mt., ix). Cohen (mt., 7) luonnehtii hirviötä ”lihaksi tulleeaksi eroavuudeksi”, ja hirviömäisen kehon kautta voidaan käsitellä mitä vain poikkeavuutta, joskin useimmiten nämä poikkeavuudet ovat kulttuurisia, poliittisia, rodullisia, taloudellisia tai seksuaalisia. Hirviömäiset kehot ovatkin ennen kaikkia kulttuurisia ilmentäessään tiettyihin kulttuurisiin ajankohtiin liittyviä pelkoja, haluja, huolia ja haaveita. Cohen esittää hirviön ulkomuodon olevan merkityksellinen tässä horjutuksessa, ja hän luonnehtii hirviöitä ”häiritseviksi hybrideiksi”, joiden epäyhtenäiset kehot vastustavat systemaattista jaottelua. Hirviöstä vaarallisen tekee sen uhka erotteluille. (Mt., 6–7.)

Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* ihmissusiin viitataan usein ”hirviönä” varsinkin silloin, kun kertoja keskittyy kuvaamaan niiden kauhistuttavaa ulkonäkö tai käytöstä. Tämä ilmenee esimerkiksi *Hukan perimien* kohtauksessa, jossa nuori ihmisenäinen todistaa, kuinka susimuotoinen hukka on tappanut hänen ystävänsä ja on aikeissa tappaa toisen. Kertoja viittaa ihmissuteen ”pikimustana hirviönä” (HP, 193.) Samassa kohtauksessa ihmissuteen viitataan myös käsitteillä ”eläin”, ”susi”, ”ihmissusi”, ”olio” (kursiivi alkuperäinen) ja ”hukka” (HP, 191–193). Millainen on olento, jota voidaan kuvailla kaikilla näillä sanoilla? Aloitan hirviön käsitteen tarkastelusta ja siirryn sitten tutkimaan kohdeteosten ihmissusia hirviöhahmoina ne aiempaan ihmissusikirjallisuuteen ja tutkimukseen liittäen.

Kauhua lajina tutkinut Noël Carroll (1990, 32) kuvailee kauhun genren hirviöitä Mary Douglasia mukaillen olennoiksi, joille ovat ominaista muodottomuus, epätäydellisyys ja kategorioiden välisyys sekä ristiriitaisuus. Carrollin (mt., 16) mukaan hirviöiden läsnäolo itsessään ei tee tarinoista kauhua, vaan teoksen määrittelee kauhuksi tai ei-kauhuksi se, millaisia asenteita hirviöihin teoksissa kohdistuu. Kauhuteoksissa ihmishahmot suhtautuvat kohtaamiinsa hirviöihin epänormaaleina ja luonnonjärjestyksen järkyttäjinä, ja hirviöt näyttävät uhkaavina ja epäpuhtaina. Epäpuhtaudella tarkoitetaan tässä kahden tai useamman kulttuurisen kategorian sekoittumista. (Mt., 16, 42–43.)

Tämän määritelmän mukaan kauhufiktio hirviötä eivät siis tee mitkään tietyt olennon sisäiset tai ulkoiset piirteet vaan ikään kuin sen yhteensopimattomuus sen asuttaman maailman kanssa. Kuura-trilogian ja *Hukan perimien* ihmissudet kieltämättä herättävät kauhua, mutta ihmissusiin suhtaudutaan teoksissa huomattavasti monimutkaisemmin ja kompleksisemmin kuin kauhussa, jos se määritellään Carrollin (mt., 16) tapaan. Pidän Carrollin hirviön määritelmää kuitenkin toimivana lähtökohtana myös kohdeteosten ihmissusihahmojen tarkasteluun. Paranormaalien romantiikan piiriin kuuluvina teoksina Kuura-trilogia ja *Hukan perimät* esittävät ihmissudet muinakin kuin hirviöinä, mutta ihmissusien ulkomuoto ja uhkaavuus tekevät niistä ehdottomasti myös kauhistuttavia hirviöitä. Paranormaalille romantiikalle tyypillisesti hirviöt siis esitetään myös sympaattisina, mutta monista muista paranormaalien YA-romantiikan hirviöhahmoista poiketen kohdeteosten hukat ovat romanttisten kumppanien lisäksi vastenmielisiä ja uhkaavia ja tekevät moraalisesti väärää asioita, kuten tappavat viattomia ihmisiä.

Peltonen (1992, 213) esittää (nyky)ihmissuden ulkonäölle kaksi teoriaa. Perinteisissä ihmissusikertomuksissa ihmiset muuttavat usein muotoaan oikean näköiseksi susiksi. Kooltaan nämä sudet saattavat olla tavallista sutta suurempia, ja niillä voi olla yliluonnollisia voimia ja punaiset silmät. Kahdella jalalla kävelevät ihmisen ja suden hybridit taas ovat yleistyneet erityisesti elokuvateollisuuden myötä. (Mt., 213.) 90-luvun jälkeen ihmissusihahmot ovat monimuotoistuneet ulkonäössään, ja esimerkiksi Kuura-trilogian ja *Hukan perimien* ihmissusien susimuoto näyttäytyy näiden kahden mallin välimuotona. Hukilla kuvataan olevan ihmisen vartalon rakenne ja suden kasvot, joskin kuono on lyhyempi (KU, 37; 313). Yhtäläisyydet suteen eivät kuitenkaan rajoitu kasvoihin. Susimuodossa ihmissudella on paksu turkki, jonka väri vaikuttaa olevan sama kuin ihmismuodon luonnollinen hiusväri, ja hukalla on suden takaraajat ja häntä. Teossarjan ihmissudet näyttävät siis enemmän sudelta kuin esimerkiksi klassikkoelokuva *The Wolf Manin* ihmissusi, joka muodonmuutoksen jälkeen tuo mieleen enemmän karvaisen ihmisen tai humanoidin kuin suden. Pitkäkankaan teosten ihmissudet muistuttavatkin fyysisesti *Dog Soldiers* -elokuvan ihmissusia¹⁰. Ne ovat samalla

¹⁰ Pitkäkangas on teostensa ihmissusia käsitelleessä blogipostauksessaan kertonut *Dog Soldiers* -elokuvan toimineen yhtenä vaikuttimena ihmissusihahmojensa ulkonäölle. Kyseinen postaus on myöhemmin poistunut verkosta.

tapaa ihmistä kookkaampia olentoja, joilla on ihmisen tapaan pystyasentoinen luusto ja susimainen pää. *Dog Soldiersin* ihmissudet ovat kuitenkin kokoluokassa kohdeteosten ihmissusia huomattavasti pienempiä: *Dog Soldiersin* muuntuneet ihmissudet näyttävät kuvakulmasta riippuen maksimissaan metrin ihmistä pidemmiltä, kun taas Inka arvioi muuttuneen Leon pituudeksi yli neljä metriä ja painoksi yli 300 kiloa (KU, 38).

Varsinkin tuoreemmassa paranormaalien romantiikan genreen kuuluvassa kirjallisuudessa ihmissudet (tai *Twilight*-sarjan tapauksessa muodonmuuttajat) muistuttavat ulkomuodoltaan usein oikeaa sutta. Tämän voisi tulkita askeleeksi kauhuelokuvien hirviöstä kohti sympaattista olentoa, mikä tosin ei ole ilmiönä uusi: kuten aiemmin toin esiin, Georgen ja Hughesin (2020, 5) mukaan hirviön inhimillistämisen ja romantisoimisen taipumus on peräisin jo 1980-luvun identiteettipolitiikan valtavirtaistumisesta ja toiseuden sulautumisesta yhteiskuntaan. Ihmissuden susimaista ulkomuotoa voi selittää myös 2000-luvun ympäristöä koskevien huolten ujuttautuminen kirjallisuuteen (ks. esim. George & Hughes 2020), jolloin oikean näköiset sudet aktivoivat oman luontosuhteemme pohdinnan kontekstin herkemmin kuin valtavat demonimaiset hybridit. Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* ihmissudet ovat ilman muuta kauhua tuottava elementti, ja hybridisyydessään häiritsevät kehot eivät ehkä herätä samanlaista empatiaa kuin oikeat, suurta koiraa muistuttavat sudet. Kohdeteoksissa lykantropia ei muuta ihmisiä harmittomiksi hännäheiluttajiksi kuten esimerkiksi Klausen *Blood and Chocolate* (1996) -romaanissa, vaan hukat ovat käsittämättömän kokoisia, petomaisia pitkiä kaartuvia kynsiä ja teräviä kulmahampaita myöten ja ennen kaikkea kauhistuttavia tappamisen himossaan. Kohtauksissa, joissa muuntunutta ihmissutta kuvaillaan, kertoja viittaa usein niiden mittavuuteen ja kauhistuttavuuteen, kuten kertoja Aaronin näkökulmasta tekee: ”Silmäni laajenivat puhtaasta kauhusta katsoessani, kuinka suurin näkemäni ihmissusi kohosi hirviöksi edessämme.” (R, 65–66.) Kuvauksessa toistuu jälleen ilmaus ”hirviö”, jolla kertoja viittaa susimuotoisen ihmissuden luonnottomuuteen.

Carroll (1990, 42–43) esittää, että hirviön on oltava vaarallinen tai vähintäänkin vastenmielinen psykologisessa uhkaavuudessaan ollakseen kauhistuttava. Tästä poiketen kohdeteoksissa esitetään myös imartelevia kuvauksia hukkien susimuodon ulkoisesta olemuksesta, kuten Inka tekee nähdessään ensimmäistä kertaa omin silmin susimuotoisen ihmissuden: ”Leo oli hukka, mutta häntä katsoessani saatoin viimein nähdä myös yön voiman,

sen kauneuden, jolta liian monet sulkivat silmänsä – tein juuri niin kuin isä oli opettanut.” (KU, 40.) Susimuotoisten ihmissusien käytöstä verrataan usein myös koiraan, mikä saa ne näyttäytymään lähes suloisina, kuten seuraavassa sitaatissa: ”Eläin tuhisi innosta. Nyhti ja kalusi kuin koira ydinluunsa kimpussa.” (HP, 191.) ”Tuhiseminen” ja ”nyhtäminen” luovat mielikuvan harmittomasta olenosta. Hukka vaikuttaa enemmän koiranpennulta kuin täysikasvuiselta ihmissudelta, joka parhaillaan kuono veressä syö ihmisen sisäelimiä, mikä tilanne edellisen sitaatin kohtauksessa on.

Susimuotoisen ihmissuden kauhistuttavuus syntyykin kohdeteoksissa ennen kaikkea siitä, miten toisaalta koiramaisen sympaattinen olemus ja toisaalta hirvittävät piirteet yhdistyvät groteskiksi kokonaisuudeksi. Ihmissudet kauniina tai suloisina maalaavia kuvauksia vasten erityisen irvokkaana näyttäytyy esimerkiksi *Hukan perimien* kohtaus, jossa Jahdin jääkäri Alex todistaa täydenkuun yönä muuntautuneen ihmissuden edesottamuksia:

Äidin käsi oli yhä ojossa, katse Alexissa ja suu pyöreänä muodostaessaan seuraavaa sanaa, kun hukan ammolleen avautuvat leuat haukkasivat pään niiden väliin, purivat kiinni niin, että veitsenterävät hampaat katosivat kypärään. Äidin jalat kohosivat maasta. Hänen kätensä päästivät irti kivääristä ja kurottivat päätä ohi, ennen kuin hukka teki luontaisen petoeläimen eleen: se ravisteli. Hetkessä ihmisen hontelo ruumis muuttui spagetiksi, jalat ja kädet ja selkäranka tempoilivat herkän kaulan varassa. Kun eläin lopetti, jääkäri oli muuttunut hervottomaksi sen hampaissa. [...] Kaikkeen oli kulunut tuskin kahta sekuntia. (HP, 50.)

Yllä olevassa katkelmassa korostuu ihmissuden kauhistuttavuus, joka ei synny niinkään hukan valtavasta koosta ja voimakkuudesta kuin sen kyvystä tappaa aikuinen ihminen vain muutamassa sekunnissa. Alexin katsellessa äitinsä väkivaltaista kuolemaa havainnollistuu ihmisen voimattomuus susimuodossa olevan ihmissuden edessä: vaikka Alex on osannut varautua ihmissuden hyökkäykseen, sen tapahtuessa hän ei kykene tekemään mitään. Kertoja viittaa ihmissuden ravistamistekniikkaan ”luontaisena petoeläimen eleenä” (HP, 50), mikä korostaa ihmisen ja susimuotoisen ihmissuden rooleja kohtauksessa. Asein varustautuneenakin ihminen jää jäniksen tai rotan kaltaisen pienen saaliseläimen asemaan. Toisaalta teko on ominainen myös rakastetulle lemmikkikoiralle, ja ruumis näyttäytyy kohtauksessa irvokkaana leikkikaluna. Selkeä eronteko rakastettuun lemmikkiin tehdään kuitenkin *Kuuran* kohtauksessa, jossa susimuotoinen Matleena tappaa Aaronin perheen

Mussu-koiranpennun. Jo koiran nimi luo mielikuvan hellyttävästä olennosta, ja sen kerrotaan olevan ”näyttelykoira” eli ihmisen pitkäaikaisen rodunjalostuksen ja tiettyjen suden ominaisuuksien pois häivyttämisen tulos (KU, 76).

Mussu-koiraa voidaan tulkita symbolina ihmisen tekemälle luonnon domestikoinnille ja täten ihmisen hallinnalle ei-inhimillisestä, mikä korostaa inhimillisen ja ei-inhimillisen kategorioiden sekoittumisen uhkaavuutta. Epäpuhtaaseen ihmissuteen verrattuna koira on puhdas, selkeästi ei-inhimillinen eläin. Sekä koirassa että ihmissudessa näkyy jotakin ihmislähtöistä, mutta koirassa tämä yhdistelmä luontoa ja inhimillisen kulttuurin vaikutusta on hallittavissa olevaa ja kesytettyä. Näyttelykoira, vaikka onkin perheenjäsen, edustaa tietyssä mielessä ihmisen turhamaisuutta ja luonnon taivuttamista ihmisen oman mielihyvän ja estetiikan halun valtaan. Ihmissusi taas on hallitsematon ja häiritsevä sekoitus luontoa ja ihmisyyttä. Mussun temaattisena ulottuvuutena näyttäytyy näin domestikoitu luonnollisuus, ja koiran temaattinen funktio ilmenee sen kuollessa väkivaltaisesti ihmissuden kidassa. Koiran kuoleman voidaan näin tulkita symboloivan inhimillisen hallinnan menettämistä.

Inhimillisen ja ei-inhimillisen eläimen kategorioita häiritsee myös ihmissuden susimuodossa ilmenevät inhimilliset piirteet. Susimuotoisen ihmissuden silmät ovat samanväriset ja -näköiset kuin ihmissuden ihmismuodolla. Esimerkiksi Matleenan silmien iirikset ovat vihreät myös susimuodossa, vaikka vihreä on väri, jota luonnossa susilla ei esiinny. Tämä tekee susimuotoisista ihmissusista erityisen kauhistuttavia kohdattavia varsinkin heidän läheisilleen. Tutut silmät vihjaavat rakkaan ihmisen läsnäolosta, mutta suurin osa susimuotoisista ihmissusista on ihmiselle hengenvaarallisia. Ihmismäiset silmät toimivat liki täydellisenä saalistusmekanismina: ne tynnyttävät ihmisen tuntemaan valheellisesti, että hukan nahoissa on tietoinen ja moraalinen olento, siis toinen ihminen. Mekanismi tuo mieleen krottikalan, joka käyttää valoa saaliin houkuttelemiseen luokseen. Tämän ihmisestä muistuttavan piirteen sijoittuminen juuri pään alueelle kutsuu myös temaattiseen tulkintaan. Aivot mielletään usein inhimillisen rationaalisuuden keskukseksi, jolloin pään merkitys ihmisyyden määrittelyssä korostuu. Ei-inhimillisen eläimen pää vihjaa tällöin inhimilliseksi koetun kognition poissaolosta. Susimuodossa ihmisestä ovat jäljellä vain silmät eli jokin pala yksilön mieltä tai sielua, mutta se ei ole järjelle alisteinen vaan toimii vailla kontrollia.

Ihmissusien hirviömäisiksi nimittäminen ei kuitenkaan rajoitu vain niiden susimuotoon. Esimerkiksi itsekin lykantropiatartunnan saanut Inka nimittää hirviöksi ihmissusi Peteriä kuvaillessaan tämän luonnetta ulkomuodon sijaan: ”Jahti oli veistänyt hänestä hukan, jonka halusi nähdä. Kylmän, ilmeettömän hirviön, jonka kidutus oli helppo hyväksyä.” (KA, 239.) Hirviömäisyys ei siis yksiselitteisesti liity ihmissusien pelkoa herättävään susimuotoon, vaan sen mielletään tulleen osaksi Peteriä vuosikausien kidutuksen seurauksena. Peter Dahlgren on viettänyt suurimman osan elämästään Myrskynsilmissä, jonne hän on joutunut surmattuaan 16 ihmistä susimuodossaan. Etunimi rinnastaa hahmon saksalaiseen sarjamurhaajaan Peter Stubbeen¹¹, joka tunnettiin myös ”Bedburgin ihmissutena” ja joka teloitettiin Colognessa vuonna 1589 (ks. esim. George & Hughes 2020, 1). *Hukan perimissä* ihmisen Ellan fokalisoimana kertoja kuvaileekin Peterin näyttävän ”murhaajalta”, jonka olemuksesta on turha hakea ”empatiaa” tai ”katumusta” (HP, 130). Kohtauksessa Peterin hahmon inhimillisen ja ei-inhimillisen puolen sekoittumista ilmentää erityisesti kertojan tapa viitata häneen sekä ”ihmissutena” että ”miehenä”, ja kun Peter hymyilee, kertoja kuvailee hänen kasvoilleen muodostuvaa ilmettä ”hervittäväksi” ja ”sairaalloiseksi virneeksi”, joka leviää ”kuin eläimellä” (HP, 134). Kerrontaa sävyttävät vieraus ja epämiellyttävyys, joita Ella ihmissutta kohtaan tuntee. Peter kuitenkin osoittautuu Ellan empatian arvoiseksi neuvoessaan häntä toimimaan vastoin Jahdin johtajan neuvoja, vaikka siitä seuraa ihmissudelle kivulias rangaistus. Tämä tekee Peteristä kiinnostavan ambivalentin hahmon.

Peterin kauhistuttava tai hirviömäinen puoli näyttäytyy erityisen voimakkaasti *Kajossa*, kun hän surmaa puukolla Myrskynsilmän vartijan. Tekoon johtaa Peterin halu suojella Inkaa, jonka vartija uhkaa ampua, mutta Inkassa herää tapahtuman johdosta ristiriitaisia tunteita. Inka näkökulmakertojana kuvailee vartijaa ”nelikymppiseksi parrakkaaksi jääkäriksi”, jolla on ”silmälasit ja raskasluomiset silmät” ja kädessä ”kihlasormus” (KA, 288). Kertojan huomion kiinnittyminen silmiin tuntuu korostavan ihmisen yksilöllistä identiteettiä ”silmät ovat sielun peili” -metaforaan viitaten, ja kihlasormus vihjaa miehellä olevan ihminen, joka häntä jää kaipaamaan. Vaikka vartija on kohtauksessa uhka, minäkertoja poimii vihjeitä hänen inhimillisyydestään tavalla, joka vetoaa tunteisiin. Surman järkyttävyyttä korostaa

¹¹ Havainto ei ole omani, vaan kirjailija on aiemmin mainitsemassani blogipostauksessa kertonut inspiroituneensa Peterin hahmon kohdalla juuri Peter Stubben tapauksesta.

myöhemmin tieto, että kuollut vartija on ollut kolmen lapsen isä (KA, 328). Itse puukotusta kuvataan banaalisti vertaamalla sitä kalan leikkaamiseen, minkä seurauksena lattialle putoaa ”jotakin märkää ja vetelää” (KA, 288). Inkan kummallisilta tuntuvia huomioita selittänee sokki, mutta kohtauksessa merkittäviä ovat kertojan empaattisilta vaikuttavat havainnot vartijasta ja järkytys Peterin toiminnasta.

Vartijan kuoleman jälkeen lause ”*[m]e tapettiin ihminen*” (KA, 289–290, kursiivi alkuperäinen) toistuu luvussa kahdesti. Kursiivi osoittaa lauseen ilmaisevan Inkan sisäistä ääntä sellaisenaan eikä välillisesti, mikä saa sananvalinnat vaikuttamaan erityisen merkittäville: tapettu on juuri ”*ihminen*”, mikä korostaa eroa surmatun ihmisen ja surman tehneen ihmissuden välillä. Kontrastia lisää se, että Peterin on vain hieman aiemmin kuvattu kauhuelokuvan hirviötä muistuttavasti seisovan keskellä verilammikkoa ja itsekin veren peitossa. Kerronnassa tuntuu korostuvan väite, että ainakaan Peterin kohdalla ihmis- ja susipuoli eivät lopulta ole toisistaan erotettavissa. Väitettä vahvistetaan Aaronin näkökulmaluvussa, jossa kuvataan, kuinka

Peteristä ei näkynyt kuin musta siluetti ja pohjattomat, yössä kiiluvat silmät. Hän oli tappanut miehen edessäni. Vienyt hengen silmäänsä räpäyttämättä, ihmisenä, täysissä tolkuissaan ja näyttänyt vieläpä pitävän siitä. Yritin muistuttaa itseäni, että hän oli puolellamme, mutta tilanne, jossa hän seiso i ja minä kyyhötin kontallani maassa, sai minut tuntemaan oloni liekaan sidotuksi lampaaksi hiipivän suden edessä. (KA, 298.)

Kuvauksessa ”yössä kiiluvat silmät” tuovat läheisemmin mieleen luonnoneläimen kuin ihmisen. Suden ja lampaan metaforaa käyttäessään kertoja rinnastaa Aaronin domestikoituun saaliseläimeen, kun taas Peter näyttäytyy fyysisesti vaarallisena hirviönä, käsittämättömänä sekoituksena sutta ja ihmistä. Ennen kaikkea Peterin hahmottaminen sutena ihmismuodossakin on seurausta siitä, että kertojan näkökulmasta Peter vaikuttaa rikkovan ihmiselle sallittua käytöstä vastaan, kun kerronnassa painotetaan Peterin surmanneen vartijan juuri ihmismuodossaan. Kertoja kuitenkin jatkaa kamppailua Peterin kategorisoimisen kanssa, sillä hieman myöhemmin Peteriin viitataan ”häiriintyneenä murhaajana” (KA, 299) ja ”sosiopaattina” (KA, 310), jotka ovat selvästi ihmiseen viittaavia termejä. Läsä ovat sekä ihminen että susi, Peterin tapauksessa enemmän toisiinsa yhdistyneinä kuin vuorottelevina identiteetteinä.

Carroll (1990, 46) antaa ihmissuden esimerkkinä *fission* vuoksi hirviömäisestä olennosta. Fissiolla hän tarkoittaa sitä, että keskenään kategorisesti ristiriitaiset ominaisuudet ovat olennessa läsnä eri aikaan, eivät siis samanaikaisesti vaan vuorotellen. Fission kautta muodostuneella hirviöllä on selkeästi toisistaan erotettavissa olevat identiteetit. *Fuusioituneessa* hirviössä taas ilmenee samanaikaisesti piirteitä eri kategorioista, ja olennessa on yksi yhtenäinen identiteetti. (Mt., 43, 45–46.) Kohdeteosten ihmissusilla on eri muodoissaan tietyssä mielessä toisistaan erotettavissa olevat identiteetit, mikä ilmenee esimerkiksi ihmissusi Väinön puheessa. Hän käyttää ilmaisua ”miten minun suteni käyttäytyy” viitatessaan siihen, ettei hän pysty kontrolloimaan lykantropiaansa, kun hänen läheisiään uhataan (HP, 319). ”Susi” tai lykantropia on siis jossakin määrin oma itsenäinen toimijansa. Edellä esiin nostamistani syistä teosten ihmissusihahmoja ei kuitenkaan ole perusteltua tulkita puhtaasti fission kautta muodostuneina hirviöinä, sillä sekä ihmis- että susimuodossa niissä näkyy myös toisen kategorian olemassaolo. Varsinkin ihmissusien susimuodon kauhistuttavuutta lisää merkittävästi juuri Carrollin (1990) mainitsema epäpuhtaus, kun hirviössä ovat yhtä aikaa näkyvissä inhimillisen ja ei-inhimillisen kategoriat jatkuvana muistutuksena olennon uhkaavuudesta.

Se, hahmotetaanko ihmissudet enemmän petoina, jotka suurimman osan ajasta näyttävät ihmisiltä, vai ihmisinä, joissa on myös ihmismuodossa läsnä ei-inhimillinen puoli, vaikuttaa pitkälti kohdeteosten eri toimijoiden suhtautumiseen niihin. Ihmissusien oikeuksien puolella olevat keskeiset henkilöahmot hyväksyvät ennen pitkää suden läsnäolon myös ihmismuodossa, ja mutatoitunutta virusta kantavat hukat opettelevat viruksen ja sen myötä muodonmuutoksen tahdonalaista aktivoimista. Ihmissusien puolella oleville tuntuu olevan selvää, ettei ihmismuoto automaattisesti jaa samoja arvoja, haluja ja ajatusmaailmaa kuin murhanhimoinen susimuotoinen hukka. Sitä vastoin Jahdin merkittävimmät toimijat niputtavat ihmis- ja susi-identiteetin yhteen, kuten organisaation keulakuva Iiro Sauri Myrskynsilmän tapahtumista raportoivassa uutislähetyksessä tuo ilmi: ”*Se [lykantropia] muuttaa kantajansa pedoksi, niin mieleltään kuin ruumiiltaan. Täysikuulla on vaikutusta lopulta vain hukan ulkoisiin ominaisuuksiin.*” (R, 209, kursiivi alkuperäinen.) Ihmissusien kanssa tekemisissä olleet Jahdin jäsenet tietävät hyvin, että ihmis- ja susimuodon käytöksen välillä on usein merkittävä ero, mutta sen tunnustaminen ei edistä Jahdin omaa agendaa. Lausunnon tarkoituksena onkin vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen, saada ihmiset

tuomitsemaan Werecare terrorismista ja ylläpitää Jahdin korkeaa statusta yhteiskunnan suojelijana. Ihmismuotoisilla ihmissusilla tehdyistä kidutusta vastaavista kokeista ja säälimättömistä teloituksista päätellen Jahdin korkea-arvoiset toimijat kuitenkin propagandansa lisäksi todella näkevät ihmissudet ihmisistä siinä määrin eriävinä olentoina, että he pystyvät oikeuttamaan itselleen hukkien väkivaltaisen kohtelun.

Raipolan (2015, 164) mukaan tiede ja teknologia ovat keskeisimmin vaikuttaneet inhimillisen ja ei-inhimillisen tai luonnon ja kulttuurin välisten kategoristen rajojen sekoittumiseen ”hirviömäisiksi yhdistelmiksi”. Nykyfiktiossa hirviöhahmot syntyvät usein keinotekoisesti esimerkiksi laboratorioissa, ja uudemmissa kauhun ja tieteisfiktion yhdistelmissä hirviöt ovat tulleet osaksi kulttuurisesti rakennettua kaupunkiympäristöä (mt., 164). Kuten edellä olen tuonut ilmi, Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* viruksen tarkkaa alkuperää ei tuoda ilmi. Onkin kiinnostavaa, että tieteellä on teoksissa keskeinen rooli ihmissusien hirviömyönteisyyden käsityksen purkamisessa eikä sen tuottamisessa. Teoksissa niissä piireissä, joissa uskotaan vahvasti rokotteen mahdollisuuteen, ihmissusiin tavataan suhtautua myötätuntoisemmin kuin niissä, joissa rokotteen mahdollisuuteen ei uskota tai haluta uskoa. Kun uskotaan lykantropialta suojaavan rokotteen kehittämisen mahdollisuuteen, ihmissusien hirviömyönteisyyden uskotaan olevan jotakin parannettavissa olevaa ja väliaikaista. Kuten aiemmin toin ilmi, *Ruskan* epilogissa annetaan ymmärtää ainakin osassa ihmisistä yhä ilmenevän ihmissusimaisia piirteitä, vaikka rokote on jo keksitty. Heidän kuvataan näine ominaisuuksineenkin liikkuvan vapaasti muiden ihmisten joukossa. Yksilöt itsessään eivät siis ole muuttuneet, mutta suhtautuminen niihin on, eikä inhimillisen ja ei-inhimillisen kategoriat ylittäviin olentoihin enää suhtauduta ihmisyhteisöön kuulumattomina hirviöinä.

Carroll (1990, 43) esittää, että hirviöt voivat vaarallisuutensa lisäksi olla uhkaavia myös psykologisesti, moraalisesti ja sosiaalisesti. Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* nämä erilaiset hirviömyönteisen uhkaavat tavat sekoittuvat toisiinsa: ihmissudet ovat ihmisille oikeasti vaarallisia, mutta lisäksi ne paljastavat ihmisen kyvyn silmittömään julmuuteen ja kyseenalaistavat sosiaalisten hierarkioiden ongelmallisuuden, kun valta-asemassa olevat määrittävät sen, mikä on hyväksyttävää ja normaalia. Tätä päätelmää tukee se, että teosten todennäköisesti julmin hirviö, Jahdin operaatiopäällikkö Klaus Hallas, löytyy lopulta ihmislajista. Juuri Klaus on vuosikymmenien ajan pääasiassa vastannut Peterin niin sanotusta testaamisesta eli

kidutuksesta Myrskynsilmissä, minkä lisäksi esimerkiksi *Ruskassa* hän ampuu alaikäistä ihmismuodossa ihmissusipoikaa hopealla vain varoittaakseen muita, ja *Kajossa* hän pahoinpitelee raskaana olevan ihmismuotoisen ihmissusinaisen. Klaus saakin lopulta surmansa itse luomansa hirviön käsissä, kun Peter tappaa hänet, mikä rinnastaa hahmot kiinnostavasti Shelley'n Victor Frankensteiniin ja tämän luomukseen.

4.2 Ihmissusi eläinaktivismiin kohteena

Tässä alaluvussa tarkastelen erityisesti kohdeteoksissa esiintyvää ihmissusiaktivistijärjestöä Werecoarea ja sitä, miten ihmissusien auttaminen rinnastuu eläinaktivismiin. Näin ihmissudet asettuvat ei-inhimillisten eläinten asemaan, ja teoksissa ihmissusien suojelun kautta voidaan tulkita pohdittavan eläinaktivismiin liittyviä näkökulmia.

Lahtinen (2013, 95) esittää eläinsuojelijoiden, ympäristöterroristien ja ilmastonmuutoksen vaikutusten alkaneen näkyä suomalaisessa kirjallisuudessa vuosituhannen taitteessa, ja luonnon ja kulttuurin suhteesta on tullut yksi keskeisimmistä eettisistä kysymyksistä. Laakso, Lahtinen ja Samola (2019, 200) kirjoittavat myös YA-kirjallisuuden 2000-luvulla reagoineen maailmanlaajuisen ympäristökriisin uhkiin, ja ympäristön tuhoa käsittelevien kriittisten ja ajatuksia herättävien tekstien määrä on ollut kasvussa. Nuorille lukijoille suunnatussa kirjallisuudessa modernien ympäristöhuolten käsittelyn ajatellaan juontavan juurensa jo 1960-luvulla alkaneeseen ympäristöherätykseen (Laakso, Lahtinen & Heikkilä-Halttunen 2011, 9). Pitkäkankaan teokset voidaan sijoittaa osaksi tätä ihmisen ja ympäristön suhdetta pohtivaa kirjallista traditiota, sillä ihmissudet sijaitsevat hahmoina inhimillisen ja ei-inhimillisen välissä. Myös aiemmassa ihmissusitutkimuksessa ihmissuden hahmon potentiaali ihmisen luontosuhteen tarkastelussa tunnustetaan (ks. esim. George & Hughes 2020, 7), vaikka tulkinnoissa on usein keskitytty eri näkökulmiin.

Vaikka Kuura-trilogian ja *Hukan perimien* ihmissusia ei suoraan rinnastaisi susiin, yhtäläisyydet ihmissusiin ja susiin suhtautumisen välillä ovat huomattavia. Kuten suomalaisten susisuhdetta taustoittaessani totesin, Suomessa susikeskustelua käydään säännöllisin väliajoin. Stereotyyppisesti vastatusten esitetään olevan kaupunkilaiset susien suojelijat ja ”susien armoilla” elävät muualla asuvat. Susikannan suuruuden säätelystä käyty keskustelu herättää

vahvoja tunteita sekä susien suojelun puolesta että sitä vastaan, ja nämä pyrkimykset vaikuttavat julkisessa keskustelussa mielletävän yleensä toisensa poissulkeviksi. Tämän tekstin kirjoittamisen aikaan on jälleen käynnissä keskustelu Suomen susien kannanhoidollisesta metsästyksestä, jonka puoltamista on perusteltu esimerkiksi sen varmistamisella, että ”ihmiset voivat tuntea olonsa turvallisiksi kaikkialla Suomessa, myös susialueilla” (Maa- ja metsätalousministeriön tiedote 14.12.2021). Vastaavaa vastakkainasetteluun perustuvaa keskustelua käydään Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* ihmissusista. Esimerkiksi *Hukan perimissä* nähdään kolmen aukeaman ote Tor-verkon keskustelukanavalta Wolfsbane, jonka nimi viittaa jo asennoitumiseen ihmissusia kohtaan: wolfsbane eli ukonhattu on kohdeteosten maailmassa, kuten useissa muissa ihmissusikertomuksissa, ihmissusille myrkyä. Kanavalla anonyymit kirjoittelijat esimerkiksi jakavat linkkejä ”hukkien hurtcoreen” eli ihmissusien kidutusta sisältävään materiaaliin, ja ihmissusien suojelijoista esitetään vihamielisiä kommentteja (*HP*, 98–103). Wolfsbane-kuvalaudan kommentoijien kirjoitukset edustavat syvään juurtuneita, jopa propagandistisia käsityksiä lykantropiasta ja ihmissusista, ja kommentit havainnollistavat ihmissusien kiistanalaista asemaa.

Kuurassa tuodaan ilmi nuorten suhteen ihmissusiin ja lykantropiaan olevan melko etäinen. Teoksen alussa kertoja selvittää ihmissusien aiheuttaman uhan vaikuttavan Aaronin kaltaisten nuorten arkielämään ”ilmastonmuutoksen” ja ”Lähi-idän sotien” tapaan hyvin vähän (*KU*, 19). Aaronin isoäidin kerrotaan sättineen nuorta sukupolvea ihmissusista erkaantumisesta, ja Aaron itsekin pohtii välinpitämättömän suhtautumistapansa olevan mahdollisesti ”pinnallinen” (*KU*, 18–19). Toisin kuin ihmissusien kylvämää tuhoa todistamassa olleelle isoäidille, nuorille lykantropiaan sairastuneiden kohtelu on siis yksi poliittinen kysymys muiden joukossa. Lykantropian rinnastaminen ilmastonmuutokseen ja Lähi-idän kriiseihin ei kuitenkaan välttämättä kerro vain uuden sukupolven välinpitämättömyydestä vaan myös siitä, kuinka paljon tai pikemminkin vähän nuoret kokevat voivansa asioihin vaikuttaa. Kuura-trilogian päähenkilöt eivät tunne ensimmäisen kirjan alussa voivansa juurikaan vaikuttaa asioihin, vaikka molemmat kantavat kaunaa Jahdille – eivät tosin ihmissusien karmean kohtelun vuoksi vaan siksi, että Jahdin ihmissusivastaisuus on saanut Inkan lykantropiaa tutkineen isän päätyämään itsemurhaan. Kuura-trilogian päähenkilöt ikään kuin kasvavat

aktivismiin tarinan myötä, kun läheisten ihmissusien auttamisen kautta he päätyvät osallistumaan ihmissusiaktivismia harjoittavan järjestön toimintaan.

Lahtisen (2013, 95) mukaan ympäristöaktivismista on kirjallisuudessa tullut yhteiskunnallinen kysymys: 1990-luvulla näkyvyyttä mediassa ovat saaneet turkistarhaiskuihin ja niiden tekijöihin liittyvät uhkakuvat, ja 2000-luvun alussa on alettu kiinnittää huomiota kansainväliseen eko- ja ydinterrorismiin. Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* aktivismilla on merkittävä rooli, ja ihmissusien oikeuksia ajava kansainvälinen järjestö Wecare näyttyy totalitaristisen Jahdin vastavoimana. Wecare on kuitenkin ollut olemassa jo ennen Jahtia, ja sen kerrotaan alun perin perustetun eräänlaiseksi vapaaehtoiseksi avustusjärjestöksi eikä siis niinkään siksi kapinallisryhmäksi, jonka maineen se on mediassa saavuttanut (KA, 193). Wecare pyrkii parantamaan ihmissusien asemaa monin eri tavoin. Teoksissa eniten näkyvyyttä saa muurien ulkopuolella elävien lainsuojattomien ihmissusiyksilöiden auttaminen, kun aktivistit toimittavat sairastuneille ruokaa ja tarvikkeita ja auttavat näitä pitämään yhteyttä heille tärkeisiin ihmisiin muurien sisäpuolella. Makrotasolla järjestö pyrkii parantamaan ihmissusien olosuhteita erilaisilla aloitteilla, joiden agendoihin kuuluu esimerkiksi rokotteen kehittäminen lykantropiaa vastaan, kuolemanrangaistuksen kieltäminen ja kipua tuottavien ihmissudenmetsästyvälineiden käytön estäminen. Tässä mielessä aktivistien toiminta muistuttaa läheisesti myös suurten kansainvälisten ihmisoikeusjärjestöjen toimintaa, kun kärsiviä pyritään auttamaan sekä valtakunnallisella tasolla lainsäädäntöön vaikuttamalla että kentällä yksilöiden tarpeisiin vastaamalla. Merkittäviä yhtäläisyyksiä voidaan kuitenkin löytää myös ekoterrorismiin, jota käsittelem seuraavaksi.

Teoksissa suhtautuminen Wecareen heijastelee oman maailmamme ympäristöaktivismidiskurssia. Lawrence Buellin (2009, 153, 156) mukaan ekoterrorismin käsitettä on käytetty sekä ympäristö- ja eläinoikeusaktivismista että päinvastaisesti valtion ja yritysten harjoittamasta luontoon ja eläimiin kohdistuvasta väkivallasta, mutta se on enimmäkseen vakiintunut lyömäaseeksi aktivisteja vastaan jopa siinä määrin, että käsitteellä ei viitata vain radikaaleihin vaan myös valtavirtaa edustaviin uudistusmielisiin aloitteisiin. Aktivismin assosioiminen terrorismiin näkyy myös Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä*: teosten maailmassa mediassa ja Jahdin puolelta aktivisteja kutsutaan esimerkiksi

”bioterroristeiksi” (R, 207), jolloin ihmissusien suojelijoita ei nähdä ihmisoikeuksien ajajina vaan viruksen levittäjinä. Wercaren toimintaan kriittisesti eivät suhtaudu kuitenkaan vain Jahti ja sen ohjailema media. Vaikka monet teosten keskeisistä henkilöihahmoista kannattavat Wercaren aatetta, jonka mukaan lykantropiaan sairastuneet ansaitsevat inhimillisen kohtelun ja apua rangaistusten sijaan, Wercarella on maine äärimmäisen aktivismin kannattajana. Tämä saa jotkut itse aatteeseen uskovat epäilemään järjestön toimintaa. Epäilijöihin kuuluvat myös trilogian päähenkilöt Inka ja Aaron sekä monet *Hukan perimien* keskeisistä henkilöihahmoista, ja henkilöihahmojen pohdinnat Wercaren toiminnan eettisyydestä toimivat analogiana ympäristö- tai spesifimmin eläinoikeusaktivismin toimintaperiaatteiden tarkastelulle.

Wercaren jäsenten kutsuminen terroristeiksi valtamediassa on seurausta *Kajossa* esiintyvistä tunkeutumisesta ihmissusien vankilasairaalaan Myrskynsilämään. Hankkeeseen osallistuvien – yhden aktivistin, yhden ihmissuden, pelastettavan hukan läheisen ystävän ja mukaan suostutellun Jahdin edustajan – näkökulmasta kyse on pelastusoperaatiosta, jonka tarkoituksena on vapauttaa laitokseen väärin perustein suljettu ihmissusi. Aseettomaksi ja väkivallattomaksi tarkoitettu operaatio kuitenkin epäonnistuu, ja kaksi hankkeeseen osallistunutta ja yksi vankilasairaalan työntekijä saa surmansa. Tapausta seuraavassa mediamyrskyssä tilanne käännetään Wercarea vastaan, kun Jahdin antamia väärä tietoja ja Wercaren syyllisyyteen valheellisesti osoittavaa kuvamateriaalia julkaistaan iltapäivälehdissä ja uutisissa. Tapahtumien jälkipyykki noudattelee oman maailmamme aktivismikeskustelua: eläinaktivismia nuortenkirjallisuudessa tutkineen Joonas Sántin (2011, 251) mukaan eläinaktivismin ja turkistarhaiskujen yhteydessä on Suomessakin puhuttu terrorismista.

90-luvulla stereotyyppiseen kuvaan kettutytyöistä suhtauduttiin pääasiassa vihamielisesti (ks. esim. Lahtinen 2013, 98–99). Terrorismilla voidaan toki viitata myös sanan yleisempään merkitykseen ilman kytköstä ympäristönsuojeluun, mutta Myrskynsilämän tapahtumien vertaamista turkistarhaiskuun tukee edellä mainittu Jahdin ja median käyttämä retoriikka, johon kuuluu myös Jahdin yksittäisten edustajien käyttämät sanavalinnat. Esimerkiksi Myrskynsilämän operatiivinen johtaja viittaa Inkaan, Myrskynsilämään suljettuun ihmissuteen, ilmaisulla ”narttu” myös alaisilleen puhuessaan (KA, 275). Käsitteen kaksoismerkitys koira-eläinnaaraaseen ja halventavasti naiseen viittaavana korostaa sekä ihmissuden

hybridistä asemaa että teoksissa ilmenevää valta-asemaa maskuliinisen Jahdin ja trilogiassa pääosin naispuolisten ihmissusien välillä.

Edellä esitetyn perusteella voisi päätellä, että kohdeteoksissa aktivismista annetaan ensisijaisesti myönteinen kuva, sillä trilogia päättyy rokotteen keksimiseen ja ihmissusien aseman merkittävään paranemiseen ihmissusien oikeuksien puolesta taistelun ansiosta. Päähenkilöiden näytetään voivan kohtalaisen hyvin ja kaupunkeja ympäröineitä muureja aletaan purkaa, mikä toimii varsin selkeänä allegoriana muurien murtumiselle ihmisten ja ihmissusien väliltä. Aktivistien toimintatapoja kuitenkin tarkastellaan teoksissa myös kriittisesti. Lahtinen (2013, 98) esittää ekodekkareiden ja -trillereiden keskeisen kysymyksen olevan ”ovatko ympäristöaktivistit sankareita vai terroristeja”, ja samaa kysymystä tulkitseen käsiteltävän myös Pitkäkankaan fantasiateoksissa, joskaan en tulkitse tätä teosten merkittävimmäksi teemaksi. Jahdin ja mediassa sekä esimerkiksi edellä mainitulla Wolfsbane-kanavalla esitetyt vihamieliset kommentit voidaan tulkita epäoikeudenmukaisen yhteiskunnan ilmentymiksi, joita kapinallinen nuorempi sukupolvi nousee oikeutetusti vastustamaan, mutta teoksissa ohjataan suhtautumaan kriittisesti aktivistien käyttämiin keinoihin.

Teoksissa tuodaan useasti ilmi, että sekä Jahdin että Werecoaren riveissä on hajontaa siinä, miten yksilöt suhtautuvat ihmissusiin. Vaikka Jahti näyttäytyy näennäisesti teosten niin sanottuna pahana, näytetään organisaation riveissä olevan myös ihmisiä, jotka vilpittömästi uskovat toiminnallaan suojelevan kansalaisia lykantropialta eivätkä haluaisi tuottaa sairastuneille turhaa kärsimystä. Werecoaren kohdalla taas on oleellista, että vaikka päähenkilöt saavat järjestöltä apua piilotellessaan Jahdilta ja *Ruskassa* ihmissusien asema alkaa muuttua paremmaksi monilta osin Werecoaren toiminnan ansiosta, Werecoaren aktivisteja ei teoksissa näytetä vain hyvässä valossa. Tähän viittasin lyhyesti jo luvussa 3.3. Kuura-trilogian aikajanalla Werecoarella on kolme iältään melko nuorta johtajaa, joista kaksi esiintyy melko suurella roolilla myös *Hukan perimissä*. Trilogiassa järjestön eräänlaisena keulakuvana näyttäytyy Jatta Aalo, joka vastaa ensisijaisesti julkisista esiintymisistä. Sukunimeä voidaan pitää tribuuttina *Sudenmorsiamen* Aalolle. Hahmon nimen kautta voidaan ohjata lukijaa tulkitsemaan hahmoa symbolisena (ks. esim. Phelan 1989, 14), ja *Sudenmorsiamen* susimuodossaan vapaan Aalon yhdistyminen Werecoaren (naispuolisiin)

kasvoihin voidaan tulkita maskuliinisen vallan kyseenalaistamisena. Eino Teräs¹² on kulisseyssä toimiva, luonteeltaan oikullinen ja motiiveiltaan hämärä hakkeri ja tiedeintoilija, ja Sampo Malinen on kiivasluontoinen ja johtajista radikaalein kenttäyöntekijä, jota vaikuttaa ajavan enemmän viha Jahtia kohtaan kuin halu auttaa hukkia. Kiinnostava yhtymäkohta oman maailmamme eläinoikeusaktivismiin on, että Suomessa paljon näkyvyyttä saaneiden vuoden 1995 turkistarhaiskujen takana on ollut nimenomaan kolme nuorta, joskin kaikki naisia (ks. esim. Lahtinen 2013, 98–99). Jatta edustaa ehkä lähimmin stereotyyppistä mediassa esitettyä kettutyttöä sukupuolensa vuoksi. Lisäksi Jatan esiintyessä ensimmäistä kertaa *Hukan perimissä* hänellä kerrotaan olevan päällään paita, johon on spraylla kirjoitettu fraasi ”*I care, why don’t you?*” (*HP*, 149). Tämä tuottaa mielleyhtymän anarkismiin.

Phelanin (1989, 13) mukaan teoksissa, joissa henkilöihahmoilla on vahva mimeettinen funktio, temaattiset funktiot kehittyvät usein henkilöihahmojen temaattisista ulottuvuuksista, jotka – usein implisiittisesti – esittävät jonkin väitteen tietystä ihmisryhmästä tai ideasta. Kuura-trilogiassa Werecare-järjestön kaikkien kolmen johtajan voidaan temaattisesti tulkita edustavan eläinoikeusaktivisteja, jotka mediassa on tavattu esittää kiihkomielisinä ja kyseenalaisin menetelmin toimivina. Werecaren johtajiin siis liittyy temaattisena ulottuvuutena intohimoinen aktivismi. Samoilla johtajilla on kuitenkin myös muita ulottuvuuksia, mimeettisiä ja temaattisia, jotka vaikuttavat henkilöihahmojen toimiin kohdeteoksissa. Sampo, johtajista aggressiivisin ja suoraa toimintaa kannattava, saa surmansa turkistarhaiskuun rinnastuvassa hyökkäyksessä juuri kiihkeytensä vuoksi. Eino, itsensä ihmissusista emotionaalisesti eristänyt johtaja, rakastuu ihmissuteen, ja ihmissusikysymyksestä tulee hänelle henkilökohtainen. Jatta maltillisimpana johtajana onnistuu organisoimaan vallankumouksen, joskin myös Eino tekee osansa. Vaikka kaikki johtajat jakavat saman temaattisen ulottuvuuden eli aktivismin, vaikuttavat henkilöihahmojen muutkin ominaisuudet siihen, millaisiin tekoihin nämä päätyvät ja millainen vaikutus eli funktio sillä on kertomuksessa.

¹² Samanniminen horrossaarnaajahahmo esiintyy Jaakko Yli-Juonikkaan romaanissa *Uneksija* (2011), mutta näiden hahmojen välille en löydä vastaavaa tulkintaa kuin Aalon nimen tapauksessa.

Phelan (mt., 13) esittää, että yleensä temaattisia funktioita käytetään kertomuksissa vaikuttamaan tapaan, jolla vastaamme henkilöihän tekoihin. Kohdeteoksissa kaikilla kolmella johtajalla on keskeinen rooli Jahtia vastaan käytävässä kapinassa ja siinä, että organisaatio saadaan lopulta pysäytettyä, mutta Werecaren johtajien kautta käsitellään myös aktivismiin liittyviä riskejä. Tästä näkökulmasta Jatan temaattisena funktiona voidaan pitää kysymyksen herättämistä siitä, painaako vaakakupissa enemmän autettavien yksilöiden hyvinvointi vai yhteinen hyvä. Esimerkiksi *Ruskassa* Inka kokee Jatan käskävän häntä ottamaan suden hahmon tilanteessa, joka on potentiaalisesti vaarallinen sekä hänelle että muille, jotta Werecaren väitteet mutatoituneesta lykantropiasta voidaan osoittaa tosiksi (*R*, 324). Toisaalta Jatta kuvataan läpi teosten ihmiseksi, joka yrittää toimia mahdollisimman eettisesti, joskin realiteetit tiedostaen ja siksi jotkin eettisesti harmaalla alueella tapahtuvat toimet hyväksyen. Myös Einon kautta kyseenalaistuu toimintatapojen eettisyys, sillä tämän kerrotaan myyvän pimeästi ihmismuodossa olevien hukkien verta, jota teosten maailmassa käytetään huumausaineena. Sampon temaattiseksi funktioksi voidaan hahmotella äärimmäisen ja väkivaltaisen aktivismin uhkien osoittaminen: mies on valmis esimerkiksi sieppaamaan Jahdin jäsenen, harjoittaa halutessaan tarpeetonta väkivaltaa ja saa lopulta surmansa Myrskynsilmän operaatiossa.

Aktivismia käsitellään kohdeteoksissa useammalta kannalta. Toisaalta sen hyödyt tuodaan ilmi ja aktivistien organisoima kapina johtaa ihmissusien kannalta hyvään lopputulokseen, mutta toisaalta kaikkien organisaation johtajien toimintatapojen eettisyys kyseenalaistetaan jossakin kohtaa. Eräs ihmissuden läheinen muotoilee yhteiskunnallisen vaikuttamisen ongelman seuraavassa kysymyksessä: ”Eikö maailmassa voinut olla yhtään puhdasta järjestöä? Kaikki olivat saastuneita. Jahti, Werecare, aivan kaikki. Korruptoitavissa rahan vuoksi.” (*HP*, 170.) Tulkintani mukaan teoksissa ollaan pääasiassa ihmissusien eettisen kohtelun puolella, mutta lukijalle ei anneta yksiselitteistä vastausta siitä, miten sorrettujen oikeuksia on oikein ajaa. Teoksissa aktivismi kantaa hedelmää, mutta myös sen riskit tuodaan ilmi. Tässä mielessä Pitkäkankaan teokset jatkavat keskustelua aktivismin mahdollisuuksista ja uhkista, joita on tulkittu käsiteltävän jo esimerkiksi Tapani Baggen vuonna 1999 ilmestyneessä nuortenromaanissa *Suden hetki* (ks. esim. Sänntti 2011, 249–261; Lahtinen 2013, 95–106). Baggen teoksesta poiketen Kuura-trilogiassa ja *Hukan perimissä* keskustelua käydään kuitenkin fantastisessa maailmassa. Tällöin yhteiskunnallisesti räjähdysherkkää aihetta eli

ekoterrorismia tai neutraalimmin ympäristöaktivismia voidaan käsitellä vieraannutetusti, jolloin aihetta voidaan mahdollisesti lähestyä ilman aktivismiin kohdistuvia ennakkoluuloja tai ainakin niitä horjuttaen.

Artikkelissani (Lahtinen 2020, 100–101) esitän Kuura-trilogian havainnollistavan tapaamme suhtautua niin mielivaltaisesti kuin väkivaltaisesti olentoihin, joita pidämme itsestämme poikkeavina ja alempiarvoisina. Artikkelissa perustan väitteen erityisesti siihen, että trilogiassa huomion kohteeksi nousee susi, joka on Suomessa sekä vihattu että rakastettu eläin (ks. Lahtinen 2020, 100). Tässä tutkielmassa pyrin välttämään ihmissuden hahmon yhtä suoraviivaista yhdistämistä suteen ja susien kohteluun, mutta tässä alaluvussa tekemiäni havaintojen pohjalta esitän yhä luonnonsuojelullisen elementin olevan kohdeteoksissa temaattisesti läsnä. Kun otetaan huomioon ihmissuden hahmon perustavanlaatuinen hybridisyys, on vaikea määrittää, onko ihmissusien heikko asema kohdeteosten maailmassa pohjimmiltaan ihmis- vai eläinoikeuskysymys. Ihmissuden epäselvä status inhimillisyyden ja ei-inhimillisyyden kategorisoinnissa tekee siitä kuitenkin kiinnostavan tarkastelukohteen aktivismin näkökulmasta, sillä hukkien kohtelu havainnollistaa moraalisten periaatteidemme riippuvan pitkälti siitä, tulkitsemmeko toimijat itsemme kaltaisiksi vai emme. Seuraavassa alaluvussa perehdyn tarkemmin ihmissuden hahmon temaattiseen käyttöön luontosuhteemme pohdinnan työkaluna.

4.3 Ihmissuden, ihmisen ja luonnon suhde

Ihmissusiaktivismille kiinnostavasti rinnakkaisena mutta toisaalta hyvin erilaisena suhtautumistapana ihmissusiin näyttäytyy lykantropian käsittäminen eräänlaisena jumalaisena ilmiönä. Tämä suhtautumistapa ilmenee neljästä kohdeteoksesta vain *Hukan perimissä*. Siinä esiintyy yhteiskunnan ulkopuolella toimiva Lupercalia-niminen ihmissusiyhteisö, jota ulkopuoliset nimittävät kultiksi. Yhteisön nimi pohjautunee antiikin Roomassa vietettyyn Lupercalia-juhlaan, jolle on esitetty useita eri tarkoituksia. Mika Rissanen (2018, 39) esittää väitöskirjassaan kyseessä olleen puhdistusrituaali, jossa niin sanotut susipapit puhdistivat kansansa ”kuoleman voimien” avulla. *Hukan perimissä* toimittaja Ellan kerrotaan lukeneen lainsuojattomien ihmissusien muodostamista yhteisöistä, jollaisia kertojan mukaan löytyy eri puolilta maailmaa. Suomessa sellaista ei Ellan tietämyksen mukaan

ole ollut ”sitten kahdeksankymmentäluvun”, mutta Norjassa on uutisoitu vielä 13 vuotta sitten eläneen susikommuuni, jonka Jahti on tietävästi sallinut toimia viiden vuoden ajan. (HP, 106.) Yhteisöön on liittynyt uskonnollinen elementti, mikä ei ilmiönä esiinny vain kyseisessä laumassa:

Pidätetyt hukat olivat kertoneet palvelevansa Fenririä, Loki-jumalan poikaa. Samanlaisia ihmissusien alkuperää selittäviä kultteja oli tavattu myös muualla maailmassa. Suomessa vastine suden synnyttäjälle oli Pyhä Margareta tai Marjatera riippuen siitä, käytettiinkö lähdetiedoissa vanhaa suomea vai ei. Ei siis ollut täysin mahdoton ajatus, että sutta palvottaisiin myös Suomen maaperällä. (HP, 106.)

Kun *Hukan perimien* keskeisten ihmissusihahmojen tiet risteävät Lupercalian kanssa, lauman jäsenten kerrotaankin palvelevan juuri Marjateraa, jota eräs yhteisön johtohahmoista nimittää ”äidiksi” ja ”suden patronaksi” (HP, 255). Skandinaavisen mytologian suuren suden Fenririn tapaan Marjatera on myyttinen, suteen yhdistyvä hahmo. Itämerensuomalaisia myyttisiä naishahmoja esittelevässä teoksessaan *Pohjolan jumalattaret* (2021) Karolina Kouvola kirjoittaa susien suojelijasta ja emosta Marjaterasta, joka tunnetaan myös nimellä Loveatar. Marjateraa kutsuttiin apuun, kun haluttiin estää susien aiheuttamat vahingot tai tarvittiin apua suden jo vahingoittamalle kotieläimelle. (Kouvola 2021, 91–92.) Sekä Fenrir että Marjatera näyttävät siis eräänlaisina pakanajumalina, joihin yhteisöissä uskotaan.

Yhteisön jäsenten suhtautuminen lykantropiaan on ristiriidassa näkemykseen ihmissudesta hirviönä. Luvussa 4.1 toin ilmi, kuinka hirviömäisyyteen on liitetty ajatus epäpuhtaudesta. Lupercaliaan kuuluvien ihmissusien ajatuksissa korostuu kuitenkin päinvastoin puhtaus. Yhteisöön kuuluva Samson esittää lykantropian olevan ”[l]uonnonmukaista” ja ”[p]uhdasta” (HP, 277). Lauman alfanaaras Varga esittäytyy ihmismuodossaan yhteisön ulkopuoliselle ihmissudelle ensimmäistä kertaa ”luonnonvalkoisessa mekossa”, ja hän väittää, että Lupercalia on ”puhtain tapa elää” (HP, 264, 267). Tässä voisi näkyä roomalaisen Lupercalia-juhlan ajatus puhdistumisesta. Myös kuoleman voimat ovat läsnä, kun Varga kertoo Lupercalian olevan tapa ”[o]lla osana luontoa, pitää elämä ja kuolema lähellä toisiaan” (HP, 267). Lykantropia näyttää yhteisön jäsenille siis jollakin tapaa likaisen tai saastuneen ihmisyyden vastavoimana ja siten parempana vaihtoehtona.

Yhteisön näkemystä ihmissudesta voisi tarkastella rinnasteisena luvussa 2.3 esiin nostamallaeni ajatukselle ihmissudesta transhumanistisena ideaalina voimakkuudesta ja terveydestä. Molemmissa hahmotustavoissa ihmissusi voitaisiin nähdä ihmisestä kehittyneenä ja ihmistä parempana. Kultin näkemyksellä ihmissudesta on kuitenkin eräs merkittävä ero transhumanistiseen kuvitelmaan postihmisestä: siinä missä transhumanistisessa ajattelussa nojataan kohti rationaalisuutta ja kontrollia, kultissa hahmottuu kuva ihmissudesta ei-ihmisenä, osana luontoa eikä sen hallitsijana. Kultin asenne ihmisyyttä kohtaan on pikemminkin vihamielinen kuin transhumanistisen optimistinen, kuten käy ilmi lauman johtohahmon Samsonin saarnasta kahdelle ihmiselle muiden ihmissusien todistaessa tapahtumaa:

”... tullut se päivä, jona Marjatera toteaa: nyt riittää. Ihmiskunta on riistänyt maan niin loppuun, käyttänyt sen antimia niin hävyttömäksi hyödykseen, että raja on tullut vastaan. Luuletteko te, että voitte omalla itsekkäällä kieltämisellänne torjua sen, mistä luonto on jo vuosisatojen ajan antanut merkkejä? Te olette pieniä. Te ette ole yksin mitään, eikä teidän keksintönne muuta luontoa paremmaksi kuin se jo omalta osaltaan on.” (HP, 277.)

Johtohahmon saarna vaikuttaa pohjaavan *biosentriseen* eli luontokeskeiseen näkemykseen, jonka mukaan ihmisellä ei ole erityisasemaa lajien joukossa. Kriittisen eläintutkimuksen näkökulmia käsittelevän teoksen *Me ja muut eläimet* (2020) johdannossa Elisa Aaltola ja Birgitta Wahlberg esittävät teknologisen kehityksen ja muiden eläinten arvon sivuuttamisen olevan yhdessä syynä ”niille tuhon dystopioille, joita edessämme kohoilee” (mt., 15). Tällainen näkemys välittyy myös Samsonin saarnasta, joskin eläinten sijaan viitataan laajemmin luontoon. Saarnassa ”ihminen” ja ”luonto” asettuvat eri puolille, eikä luonnon mielletä enää käsittävän ihmistä kaikkine turhine keksintöineen. Luonnon antamiksi merkeiksi voidaan tulkita erilaiset ympäristökatastrofit, kuten sukupuuttoaalot, merten ekosysteemien romahdusuhka, ilmastonmuutos ja pandemiat, jotka Aaltola ja Wahlberg (mt., 9) listaavat ihmiskeskeisen maailmamme kriiseiksi. Samsonin saarnan keskeinen sanoma on, ettei ihminen voi enää jatkaa samaan itsekkääseen tapaansa. Samaa vaatimusta reagoida peräänkuulutetaan kriittisessä eläintutkimuksessa, jonka lähtökohtana on, että muillakin eläimillä kuin ihmisillä on moraalista ja poliittista merkitystä yksilöinä (mt., 10).

Lupercalia-yhteisön jäsenet identifioituvatkin enemmän (ei-inhimillisiksi) eläimiksi kuin ihmisiksi: ”He [ihmiset] tulevat aseina ja ansoina ja jäljestyvät Marjateran lapsia silloin, kun nämä ovat viattomimmillaan. Ihmiselle eläin on sieluton. Se on uhka, se on riesa, se on ruokaa, se on viihdykettä. Se on helppo tappaa.” (HP, 280.) Ihmissudet mieltävät itsensä siis osaksi eläinkuntaa ja viattomiksi uhreiksi. Kohtaa voidaan tulkita laajemmin ei-inhimillisten eläinten kohteluun kohdistuvana kritiikkinä: ihmisille eläimet ovat hyväksyttäviä vain ollessaan hyödyllisiä. Eläimen kuvailu ”sieluttomaksi” voisi olla suora viittaus kartesiolaisen dualistiseen näkemykseen eläimistä mekaanisina koneina, toisin sanoen sieluttomina (ks. esim. Sihvonen 2014, 98), mitä näkemystä Samson kritisoi.

Saarnassa keskeistä on, että vaikka ihminen nähdään itsekkäänä ja muiden lajien joukossa yksinäisenä, luonnon kuvataan olevan ihmistäkin kohtaan armollinen. Luonto on ”antanut merkkejä”, ja Samson mieltää lykantropian olevan lähtökohtaisesti luonnollinen ilmiö todetessaan, että ”lykantropiaa selkeämpää suuntaa ei ole ihmiselle koskaan tarjottu” (HP, 277, 280). Myös Lupercalian alfanaaras viittaa luontoon lykantropian synnyttäjänä todetessaan, kuinka ”[l]uonto on aina muokkaantunut ja selvinnyt, eikä yksikään olento mahda mitään niille voimille, joita luonnolla on” (HP, 269). Tämän näkemyksen mukaan lykantropiaa ei siis ole aiheuttanut ihminen toimineen vaan jopa jumalallisen luonnon väliintulo, ja ihmissusi ihmisen vihollisena nähdään luonnon omana keinona laittaa kuriin hakoteille joutunut laji. Ihminen ei kuitenkaan suostu muuttamaan toimintaansa, vaan Samsonin mukaan suurin osa torjuu luonnon antamat välineet – lykantropian muiden merkkien tavoin – muutokseen (HP, 280). Torjuminen voidaan tulkita myös ihmisen haluna torjua epämiellyttävä ajatus itsestään lajina muiden lajien joukossa ilman itsestäänselvyytenä pidettyä paremmuuden kokemusta. Aaltolan ja Wahlbergin (2020, 10) mukaan nykyihmiseltä vaaditaankin ihmisen ja muiden lajien välisiin suhteisiin liittyvien käsitysten kyseenalaistamista.

Samsonin saarnalle erityisen kiinnostavan kontekstin antaa se, että puheenvuoro esitetään rakennuksessa, joka on kertojan mukaan ”etutornistaan päätellen [--] saattanut joskus edustaa kirkkoa” (HP, 276). Tämän vuoksi käytän puheesta nimitystä saarna, sillä se rinnastuu papin saarnaan seurakunnalle. Ennen puhetta rakennuksesta on kuulunut ääntä, joka on ”kuin kirkkolaulua, harrasta, yhteistä hyminää” mutta ”[e]i iloista gospelia, vaan hurmoksellista ja

pelottavaa” (*HP*, 276). Kirkosta, monin tavoin ihmisen erityisyyden symbolista, on teoksessa tullut luonnon palvonnan paikka, jossa ihmiselle luetaan hänen syntinsä tällä kertaa luonnon näkökulmasta.

Samsonin puheenvuoro näyttäytyy ennen kaikkia muihin kuin ihmisiin kohdistuvan lajismien kritiikkinä. Lummaa ja Rojola (2014, 20) määrittelevät lajismien eläinoikeuskeskustelun merkittäviin ajattelijoihin kuuluvaa Richard D. Ryderia mukailien yksilön arvon sitomiseksi sen edustamaan lajiin ja oman lajin intressien suosimiseksi muiden lajien edun kustannuksella. Lajismi muistuttaa siis toiseuttamista, sillä sen harjoittaminen edellyttää jakoa ”meihin” ja ”toisiin”. Lajismi tuottaa epäoikeudenmukaisuutta, ja sillä on usein oikeutettu väkivalta toisia kohtaan (Lummaa & Rojola 2014, 20). Sen sijaan, että lajistisesta ajattelusta pyrittäisiin täysin pääsemään eroon, Samson tulee kuitenkin korostaneeksi ihmissusien paremmuutta ihmisiin nähden. Lupercalia ei näyttäydy ihanteellisena ja kaikkien olentojen tasa-arvoa edistävä yhteisönä myöskään siksi, että ennen Vargan ainoaksi alfaksi tulemista yhteisössä on kukoistanut naisviha, ja esimerkiksi Varga itse on ollut vasta 15-vuotias yhteisön aiemman johtajan viedessä hänet väkisin kotoa (*HP*, 321). Vargan hallinnon aikana naisilla on ollut yhteisössä parempi asema, mutta hänen silmiensä alla ihmisiä on heidän tahtonsa vastaisesti muutettu ihmissusiksi. Lupercalian pyrkimys tasapainoon luonnon kanssa samaan aikaan, kun viattomia olentoja edelleen satutetaan, kutsuu lukijaa eettiseen pohdintaan. Olemmeko ihmisinä ”hukan perimiä” lajimme mahdollisesta tulevaisuudenkehityksestä huolimatta, vai onko meillä kyky tehdä eettisesti parempia valintoja, jotka huomioivat niin inhimillisten kuin ei-inhimillisten eläinten tarpeet?

5 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen tutkinut, miten Kuura-trilogian muodostavissa romaaneissa *Kuura*, *Kajo* ja *Ruska* sekä trilogian itsenäisessä esiosassa *Hukan perimät* käsitellään yhteiskunnallisia teemoja ihmissuden hahmon ja ihmissusiin kohdistuvien asenteiden kautta. Olen keskittynyt tarkastelemaan erityisesti toimijuuden ja toiseuden käsittelyä posthumanistisia näkökulmia ja paranormaalien romantiikan sekä YA-kirjallisuuden lajikonventioiden erityispiirteiden analyysiä yhdistelemällä. Temaattisen tulkinnan tukena olen käyttänyt James Phelanin retorista kertomusteoriaa ja henkilöhaamotutkimusta yhdistävää lähestymistapaa.

Ihmussusikertomukset muodostavat vanhan ja laajalle levinneen tradition. Toisaalta ihmissudet ovat kulkeneet keskuudessamme myyttisinä tarinoina, ja toisaalta lykantropia-niminen sairaus on tunnettu jo lähes kahdentuhannen vuoden ajan. Molemmat näistä perinteistä tai tavoista hahmottaa lykantropia ovat nähtävissä kohdeteoksissa. Niiden ihmissudet ovat fantastisia olentoja, jotka täysikuulla muuttuvat ihmisistä valtavankokoisiksi sudennäköisiksi olennoiksi. Samalla lykantropia hahmottuu sairautena, joka vaikuttaa sairastuneen kehon lisäksi myös mieleen. Kohdeteoksissa ihmissusiin suhtautumisessa on hahmotettavissa kaksi limittyvää mutta jossain määrin toisistaan erotettavaa puolta, eli ihmissusien mieltäminen inhimillisiksi ja ei-inhimillisiksi toimijoiksi. Tältä pohjalta jaoin ihmissusiin suhtautumisen tarkastelun kahteen päälukuun.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, millaisina ihmissudet kohdeteoksissa esitetään ja miten ne suhteutuvat aiempiin ihmissusiesityksiin. Suomalaisen kansanperinteen traditiosta ja monista kotimaisista moderneista ihmissusiteoksista poiketen ihmissudeksi tulemisen aiheuttaa kohdeteoksissa pääasiassa tarttuva virus eivätkä ihmissudet muistuta ulkonäöltään täysin susia vaan kauhuelokuvista tuttuja ihmisen ja suden hybridejä. Yhtäläisyyksiä vanhempaan kotimaiseen ihmissusifiktioon on kuitenkin löydettävissä, ja erityisesti ihmissusi Matleenan hahmo muistuttaa monella tapaa Aino Kallaksen *Sudenmorsiamen* Aaloo. Kuten moderneissa ihmissusiteoksissa usein on, kohdeteoksissa lykantropia tekee ihmisistä voimakkaampia, mikä on linjassa posthumanistiseen ajatteluun kytkeytyvän transhumanistisen ihmislajin kehittymisen toiveen kanssa. Toisaalta kohdeteosten

ihmissusihahmot ilmentävät myös ei-inhimillisenä pidettyä epärationalisuutta. Kohdeteoksissa hyödynnetään myös paranormaalien romantiikan, YA-kirjallisuuden ja kauhufiktion konventioita, kuten liitettäessä ihmissusihahmoin parnormaalissa romantiikassa korostuvaa seksuaalisuutta ja hallitsemattomuutta, kauhufiktiolle ominaista groteskia epäpuhtautta ja YA-kirjallisuudelle tyyppillistä vallan ja vastarinnan tarkastelua. Kohdeteosten ihmissusissa yhdistyvät siis eri genrejen piirteet, ja yhdistyessään nämä piirteet luovat omaperäisen ihmissuden, joka on sekä seksikkäänä ja kiehtovana pidetty aistikas rakastaja, empaattinen olosuhteiden uhri että ympärilleen ruumiita kylvävä, pahimmillaan täysin kontrolloimaton ei-inhimillinen olento.

Toinen tutkimuskysymykseni oli, millaista toimijuutta ihmissusilla teoksissa on ja miten tämän toimijuuden hahmottaminen vaikuttaa niihin suhtautumiseen. Havaittiin, että ihmissusien toimijuuteen liitetään erilaisia, usein keskenään ristiriitaisia käsityksiä jopa samojen henkilöahmojen näkökulmasta, kuten luonnehdittaessa ihmissutta niin eläimeksi, hirviöksi kuin psykopaatiksi. Joidenkin ihmisten tai ryhmien näkökulmasta ihmissusien mielletään olevan moraalittomia ja halujensa pohjalta toimivia, viettiensä ohjaita olentoja, jotka esimerkiksi lykantropialta ihmisiä suojelevan Jahdin ja sen seuraajien silmissä rinnastetaan (ei-inhimillisiin) eläimiin. Toisaalta monet ihmishahmot suhtautuvat kumppaneina ja pelastamisen arvoisina, ja yhdessä aktivistien kanssa ihmissusihahmoilla on keskeinen rooli Jahdin syrjäyttämisessä ja lykantropialääkkeen kehittämisessä.

Ihmissudeksi tuleminen heikentää ihmissusihahmojen asemaa yhteiskunnassa, mutta se myös tekee ihmissusista fyysisesti ihmisiä voimakkaampia ja rikastuttaa heidän aistimaailmaansa. Lisäksi joidenkin hukkien kohdalla lykantropia lisää itsemääräämisoikeutta. Ihmissusien kategorinen epäpuhtaus tekee niistä monien ihmishahmojen silmissä uhkaavia, sillä sekä ihmis- että susimuodossaan ne ilmentävät piirteitä toisesta olomuodostaan. Myös vastakkaisia näkemyksiä esitetään, kun lykantropiaan liitetään epäpuhtauden sijaan ajatus puhtaudesta, kun likainen ihmisuus on jäänyt kehittyneemmän lajin varjoon.

Kolmas tutkimuskysymykseni oli, miten ihmissusiin kohdistuvien asenteiden kautta kohdeteoksissa käsitellään kriittisesti yhteiskunnallisia teemoja ja niistä erityisesti toiseutta ja toiseuttamista. Kohdeteoksissa ihmissusiin suhtaudutaan sekä inhimillisinä että inhimillisinä

toisina. Inhimillisinä toisina ihmissudet nähdään, kun niihin kohdistuu erotisoivaa tai sairautensa puolesta stigmatisoivaa suhtautumista tai kun ne mielletään uhaksi yhteiskunnan tiettyjen toimijoiden vallalle. Ihmissudet rinnastuvat toiseutettuina esimerkiksi Suomessa asuviin russofobiaa kohtaaviin venäläisiin, AIDS- tai mielenterveyspotilaisiin ja ääriliikkeiden levittämän vihan uhreihin, kuten maahanmuuttajiin. Ei-inhimillisinä toisina ihmissudet taas nähdään silloin, kun niihin suhtaudutaan lykantropiansa vuoksi kauhistuttavina hirviöinä, joissa ovat samanaikaisesti läsnä inhimillinen tuttuus esimerkiksi ihmissilmien muodossa ja ei-inhimillinen toiseus ihmiselle kuulumattomina pidettyjen piirteiden tai käytöksen vuoksi, tai silloin, kun ihmissudet rinnastuvat eläin- tai ekoaktivistien suojelussa oleviin ei-inhimillisiin eläimiin, jotka tulee pelastaa tuhoavalta ihmiskeskeisyydeltä. Ihmissusiin suhtautumista voidaan myös tulkita allegoriana susiin kohdistuville ristiriitaisille asenteille, joilla on suomalaisessa yhteiskunnassa pitkä historia.

Käsitykset inhimillisestä ja ei-inhimillisestä toimijuudesta sekä ihmis- ja eläinoikeuskysymykset liittyvät kohdeteoksissa kiinteästi toisiinsa. Ihmishahmojen ihmissusiin suhtautumiseen vaikuttaa pitkälti se, nähdäänkö ne inhimillisinä vai ei-inhimillisinä toimijoina, ja vallalla oleva käsitys ihmissusista määrittää teosten maailmassa sen, onko lykantropiaan sairastuneilla sijaa yhteiskunnassa. Teoksissa keskeiseksi teemaksi nousee mustavalkoisen joko tai -ajattelun riskit demokratialle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle, jos emme osaa asettua toisena pitämiemme ihmisten asemaan ja uskalla tarjota tukea ja empatiaa, mutta samalla huomio kiinnittyy ihmisen ja muiden lajien välisiin suhteisiin. Ihmissusien kohtelun voidaan tulkita osoittavan, miten hataralla pohjalla ja näkökulmasidonnaisia käsitykset meistä ja toisista ovat siihen nähden, miten vaarallisia ja kauaskantoisia seurauksia tällaisilla kategorisoinneilla voi olla.

Tässä tutkielmassa olen osoittanut, että kotimaisessa paranormaalien YA-romantiikan genreen kuuluvassa ihmissusifiktiossa voidaan käsitellä keskeisiä ja ajankohtaisia yhteiskunnallisia aiheita ja uhkakuvia. Saman kirjailijan neljän teoksen tarkastelun pohjalta ei voida tehdä yleistyksiä koko paranormaalien YA-romantiikan genrestä, mutta tutkimukseni on yksi esimerkki nuoremmille lukijoille suunnatun kirjallisuuden varteenotettavuudesta, kun pohditaan taiteen merkitystä yhteiskunnallisten epäkohtien tarkastelussa. Olisikin kiinnostavaa tietää, onko vastaavaa yhteiskuntakriittistä tematiikkaa löydettävissä muista

suomalaisista paranormaalien YA-romantiikan teoksista. Genre on Suomessa saavuttanut jalansijaa, ja lisätutkimus voisi avata näkökulmia siihen, miten kansainvälisesti erittäin suosittu kirjallisuuden muoto on Suomeen rantauduttuaan mahdollisesti muuntunut. Voidaanko muissa teoksissa havaita samankaltaista suomalaiskulttuurille ominaisten poleemisten aiheiden käsittelyä kuin Pitkäkankaan teoksissa?

Tämän tutkielman tarkoituksena on ollut tuoda ilmi erilaisia tulkintavaihtoehtoja, kun ihmissusihahmoa tarkastellaan sekä pitkän tradition muokkaamana fantasiaihahmona että olentona, jonka kautta voidaan käsitellä toimijuuteen ja toiseuteen liittyviä käsityksiä. Tutkimuksen haasteeksi osoittautuikin näkökulmien rajaaminen, sillä erilaisia näkökulmia ihmissusien toimijuuteen olisi teoksista voinut hahmotella enemmänkin. Käyttämäni näkökulmat valikoituivat lopulta sen perusteella, että koen niiden tarjoavan monipuolisen kuvan ihmissusihahmon temaattisesta käytöstä teoksissa. Havaintoni osoittavat, että Kuura-trilogian ja *Hukan perimien* ihmissusihahmot soveltuvat hyvin tällaiseen eri näkökulmia hyödyntävään tarkasteluun, sillä niillä on kohdeteoksissa monenlaista toimijuutta. Teoksissa eriävät käsitykset ihmissusista kutsuvat pohtimaan sekä normista poikkeaviin ihmisiin että muihin lajeihin kohdistuvia ennakkoluulojamme.

Lähteet

Kohdeteokset

Pitkäkangas, Elina 2016. *Kuura* [=KU]. Helsinki: Myllylahti.

Pitkäkangas, Elina 2017. *Kajo* [=KA]. Helsinki: Myllylahti.

Pitkäkangas, Elina 2018. *Ruska* [=R]. Helsinki: Myllylahti.

Pitkäkangas, Elina 2020. *Hukan perimät* [=HP]. Helsinki: Myllylahti.

Muu kaunokirjallisuus

Kallas, Aino 2014 (1928). *Sudenmorsian* [=SM]. *Hiidenmaalainen tarina*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Ovid 2018 (1955). *Metamorphoses : The New, Annotated Edition*. Käänt. Rolfe Humphries. Bloomington: Indiana University Press.

Perrault, Charles 1891 (1889). Little Red Riding-Hood. *The Blue Fairy Book*. Käänt. ja toim. Andrew Lang. Lontoo: Longmans, Green, and Company, 51–53.

Perrault, Charles 1999–2021 (1697). Little Red Riding Hood. *Histoires ou contes du temps passé, avec des moralités: Contes de ma mère l'Oye*. Käänt. D. L. Ashlinger. <https://sites.pitt.edu/~dash/type0333.html#perrault> (30.4.2022).

Tutkimuskirjallisuus

Aaltola, Elisa 2013. Lopuksi: Kohti eläintä. *Johdatus eläinfilosofiaan*. Toim. Elisa Aaltola. Helsinki: Gaudeamus, 279–289.

Aaltola, Elisa & Birgitta Wahlberg 2020. Johdanto. *Me ja muut eläimet: Uusi maailmanjärjestys*. Toim. Elisa Aaltola & Birgitta Wahlberg. Tampere: Vastapaino, 9–16.

Amador, Victoria 2020. Werewolves and White Trash: Brutishness, Discrimination and the Lower-Class Wolf-Man from *The Wolf Man* to *True Blood*. In *the Company of the Wolves. Werewolves, Wolves and Wild Children*. Toim. Sam George & Bill Hughes. Manchester: Manchester University Press, 129–143.

Asikainen, Lydia 2021. *Punahilkka kategorioiden tuolla puolen – Queer-analyysi televisiosarjasta Once Upon a Time*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Buell, Lawrence 2009. What Is Called Ecoterrorism. *Gramma: Journal of Theory and Criticism* 16, 153–166.

Carroll, Noël 1990. *The Philosophy of Horror: Or, Paradoxes of the Heart*. Lontoo: Taylor & Francis Group.

Chantal, Bourgault du Coudray 2006. *The Curse of the Werewolf: Fantasy, Horror and the Beast Within*. Lontoo: I. B. Tauris & Company, Limited.

Chappell, Shelley 2007. *Werewolves, Wings, and Other Weird Transformations: Fantastic Metamorphosis in Children's and Young Adult Fantasy Literature*. (B. A. Hons, miten merkitään?) Macquarie University.

Clute, John & John Grant 1997. *Encyclopedia of Fantasy*. <https://sf-encyclopedia.com/fe/>. (20.4.2022.)

Cohen, Jeffrey J. 1996. *Monster Theory: Reading Culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Crawford, Joseph 2014. *The Twilight of the Gothic?: Vampire Fiction and the Rise of the Paranormal Romance*. Cardiff: University of Wales Press.

Crawford, Joseph 2020. 'No More Than a Brute or a Wild Beast': *Wagner the Wehr-wolf, Sweeney Todd* and the Limits of Human Responsibility. *In the Company of the Wolves. Werewolves, Wolves and Wild Children*. Toim. Sam George & Bill Hughes. Manchester: Manchester University Press, 101–112.

Derrida, Jacques 2019. *Eläin joka siis olen. (L'animal que donc je suis, 2006.)* Suom. Anna Tuomikoski, toim. Marie-Louise Mallet. Helsinki: Tutkijaliitto.

DuBois, Thomas 2004. Writing of Women, Not Nations: The Development of a Feminist Agenda in the Novellas of Aino Kallas. *Scandinavian Studies* 76(2), 205–232.

Easton, Irene 2021. *Ei vain se aika kuukaudesta. Naisihmissusi emansipatorisena trooppina Katja Ketun romaanissa* Rose on poissa. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Franck, Kaja 2020. Growing Pains of the Teenage Werewolf: Young Adult Literature and the Metaphorical Wolf. *In the Company of the Wolves. Werewolves, Wolves and Wild Children*. Toim. Sam George & Bill Hughes. Manchester: Manchester University Press, 163–177.

Garlipp, P., T. Gödecke-Koch, D. E. Dietrich & H. Haltenhof 2004. Lycanthropy – Psychopathological and Psychodynamical Aspects. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 109(1), 19–22.

George, Sam & Bill Hughes 2020. Introduction: From Preternatural Pastoral to Paranormal Romance. *In the Company of the Wolves. Werewolves, Wolves and Wild Children*. Toim. Sam George & Bill Hughes. Manchester: Manchester University Press, 1–17.

Hatewatch Staff 2017. Donning the Mask: Presenting 'The Face of 21st Century Fascism'. *SPLC Southern Poverty Law Center*. Verkkoaineisto. <https://www.splcenter.org/hate-watch/2017/06/20/donning-mask-presenting-face-21st-century-fascism> (28.4.2022).

Helvilä, Hanna 2021. *Urbanin fantasian lajipiirteet Anne Leinosen Kirjanoita- ja Noitakirja -teosparissa sekä Elina Pitkäkankaan Kuurassa*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Hosiaislouma, Yrjö 2003. *Kirjallisuuden sanakirja*. Helsinki: WSOY.

Karhunmaa, Aino-Elisa 2016. *"Sinun silmäsi. Suden silmät."*: *Fantasia ja muodonmuutokset Helena Wariksen romaanissa Uniin piirretty polku*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kaveney, Roz 2012. Dark Fantasy and Paranormal Romance. *The Cambridge Companion to Fantasy Literature*. Toim. Edward James & Farah Mendlesohn. Cambridge: Cambridge University Press, 214–223.

Korpi, Essi 2019. *Onko ruumiilla rajoja? Muodonmuutos, syntymä ja kuolema Stephenie Meyerin Twilight-saagassa*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Korpua, Jyrki 2020. Wuhanista ja Sinisestä projektista Georgialaiseen : Virukset kauhun aiheuttajana dystopiafiktiossa. *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti* 17(3), 6–19.

Kouvola, Karolina 2021. *Pohjolan jumalattaret*. Helsinki: SKS Kirjat.

Laakso, Maria, Toni Lahtinen & Päivi Heikkilä-Halttunen 2011. Johdatus lasten- ja nuortenkirjallisuuden luontoon. *Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa*. Toim. Maria Laakso, Toni Lahtinen & Päivi Heikkilä-Halttunen. Helsinki: SKS, 9–28.

Laakso, Maria, Toni Lahtinen & Hanna Samola 2019. Young Saviors and Agents of Change: Power, Environment, and Girlhood in Contemporary Finnish Young Adult Dystopias. *Utopian Studies* 30(2), 193–213.

Lahtinen, Nea 2020. Ihminen on ihmiselle susi? Ihmisen ja suden suhde Elina Pitkäkankaan ihmissusitrilogiassa Kuura. *Lajileikkejä ja ääriajatapauksia : Kirjallisuustieteellisiä näkökulmia kerrontaan, teemoihin ja lajeihin*. Toim. Saija Isomaa. Tampereen yliopisto: Kriittisiä tutkielmia – Opiskelijoiden julkaisusarja, 96–109.

Lahtinen, Toni 2013. Ilmastonmuutos lintukodossa. *Suomen nykykirjallisuus 2*. Toim. Mika Hallila, Yrjö Hosiaisuus, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi. Helsinki: SKS, 95–106.

Latva, Otto & Heta Lähdesmäki 2020. Miten kertoa menneisyydestä ja rakentaa tulevaisuutta – historiasta, ihmisistä ja muista eläimistä. *Me ja muut eläimet: Uusi maailmanjärjestys*. Toim. Elisa Aaltola & Birgitta Wahlberg. Tampere: Vastapaino, 19–41.

Lehikoinen, Elli 2018. "Se ei olekaan pieni ihminen, vaan pieni eläin." : Ihmisen lajin lukeminen kotimaisen nykykirjallisuuden lapsikuvauksissa. *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti* 2018(2), 28–43.

Lehikoinen, Elli 2020. *Ihmisyyden äärellä : Lisääntymistä käsittelevä kotimainen nykykirjallisuus, lukeminen ja luontokulttuurit*. Turun yliopiston julkaisu – Annales Universitatis Turkuensis, C 503. Turku: Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-8266-0>.

Lehtonen, J. V. 2019 (1933). *Ihmissusi kirjallisena aiheena*. Turku: Kustantamo Helmivyö.

Lucht, Marc 2010. Introduction. *Kafka's Creatures: Animals, Hybrids, and Other Fantastic Beings*. Toim. Marc Lucht & Donna Yarri. Lanham, Md: Lexington Books, 3–16.

Lummaa, Karoliina & Lea Rojola 2014. Johdanto: Mitä posthumanismi on? *Posthumanismi*. Toim. Karoliina Lummaa & Lea Rojola. Turku: Eetos, 13–32.

Lyytikäinen, Pirjo 2011. Kun olin lintu. Perspektiivejä ihmiseen ja eläimeen Leena Krohnin romaanissa *Ihmisen vaatteissa. Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten-*

ja nuortenkirjallisuudessa. Toim. Maria Laakso, Toni Lahtinen & Päivi Heikkilä-Haltonen. Helsinki: SKS, 220–233.

Löytty, Olli 2005a. Toiseus. *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Toim. Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty. Tampere: Vastapaino, 161–189.

Löytty, Olli 2005b. Kuka pelkää mustavalkoista miestä? Toiseuttavan katseen rajat. *Rajanylityksiä: Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen*. Toim. Olli Löytty. Helsinki: Gaudeamus, 87–102.

Maa- ja metsätalousministeriö 2021. Suden kannanhoidollinen metsästys käynnistyy vuoden 2022 alussa. 14.12.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410837/suden-kannanhoidollinen-metsastys-kaynnistyy-vuoden-2022-alussa> (26.4.2022).

Malmgren, Carl 1992. *Worlds Apart: Narratology of Science Fiction*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.

Malo-Juvera, Victor & Craig Hill 2020. The Young Adult Canon: A Literary Solar System. *Critical Explorations of Young Adult Literature: Identifying and Critiquing the Canon*. Toim. Victor Malo-Juvera & Craig Hill. Milton: Routledge, 1–16.

McMahon-Coleman, Kimberley & Roslyn Weaver 2012. *Werewolves and Other Shapeshifters in Popular Culture*. Jefferson: McFarland & Company, Incorporated Publishers.

Melkas, Kukku 2006. *Historia, halu ja tiedon käärme Aino Kallaksen tuotannossa*. Helsinki: SKS.

Nummelin, Juri 2013. Ihmissuden historiaa. *Kuun pimeä puoli : suomalaisia ihmissusinovelleja*. Toim. Juri Nummelin. Helsinki: Kustannus Jalava, 7–15.

Peltonen, Leena 1992. Hurjan inhimillinen peto: Ihmissusi kansanperinteessä ja kirjallisuudessa. *Haamulinnan perillisiä : artikkeleita kauhufiktiosta 1760-luvulta 1990-luvulle*. Toim. Matti Savolainen & Päivi Mehtonen. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy, 209–242.

Phelan, James 1989. *Reading People, Reading Plots : Character, Progression, and the Interpretation of Narrative*. Chicago & Lontoo: The University of Chicago Press.

Raipola, Juha 2014. Inhimilliset ja postinhimilliset tulevaisuudet. *Posthumanismi*. Toim. Karoliina Lummaa & Lea Rojola. Turku: Eetos, 35–56.

Raipola, Juha 2015. *Ihmisen rajoilla: Epävarma tulevaisuus ja ei-inhimilliset toimijuudet Leena Krohnin Pereat munduksessa*. Acta Universitatis Tamperensis 2056. Tampere: Tampere University Press. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9805-3>.

Rissanen, Mika 2018. *Suden uskonnollinen asema antiikin Roomassa*. Jyväskylä Studies in Humanities 341. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Sihvonen, Jukka 2014. Ihmiskuvia, eläimiä ja antropologisia koneita. *Posthumanismi*. Toim. Karoliina Lummaa & Lea Rojola. Turku: Eetos, 81–108.

Sinisalo, Johanna 2004. Fantasia lajityyppinä ja kirjailijan työvälineenä. *Fantasian monet maailmat*. Toim. Kristian Blomberg, Irma Hirsjärvi & Urpo Kovala. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 11–31.

Suin, Darko 2016. *Metamorphoses of Science Fiction : On the Poetics and History of a Literary Genre*. Toim. Gerry Canavan. Bern: Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften.

Säntti, Joonas 2011. Yksinäisiä susia ja päättömiä kanoja. Tapani Baggen Suden hetki ja eläinaktiivisuuden uudet keinot. *Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa*. Toim. Maria Laakso, Toni Lahtinen & Päivi Heikkilä-Halttunen. Helsinki: SKS, 249–261.

Tikkanen, Jouni 2019. *Lauma: 1880-luvun lastensurmat ja susiviha Suomessa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Trites, Roberta 2000. *Disturbing the Universe: Power and Repression in Adolescent Literature*. Iowa City: University of Iowa Press.

Van Kerkhove, Wendy 2004. A Fresh Look at the Wolf-Pack Theory of Companion-Animal Dog Social Behavior. *Journal of Applied Animal Welfare Science* 7(4), 279–285.

Wilson, Natalie 2010. Civilized Vampires Versus Savage Werewolves: Race and Ethnicity in the Twilight Series. *Bitten by Twilight: Youth Culture, Media, & the Vampire Franchise*. Toim. Melissa A. Click, Jennifer Stevens Aubrey & Elizabeth Behm-Morawitz. New York: Peter Lang Publishing, 55–70.